STRIP SCHRIFT

Prijs € 3,75

WILMA VAN DEN BOSCH
COWBOY HENK
JACQUES MARTIN

341 – JAARGANG 34 NUMMER 4 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 21 december 2001
Expositie 'Off the record', met kunstzinnige platenhoezen van onder meer Ever Meulen, Robert Crumb en Peter Pontiac, Cultureel Centrum De Luchtbal, Columbiastraat 110, Antwerpen, België, info: (+32)(0)3-5439030.

t/m 31 december 2001
Expositie 'Enkibilalendeuxmilleun', over Enki Bilal, Coeur Saint Lambert, Ilôt Saint-Michel (niveau -2), Luik, België, info: (+32)(0)4-2500993 of via de site www.enkibilalandeuxmilleun.be

t/m 6 januari 2002
Expositie 'De juiste plek is hier. De wereld van Anna Mul'. Met beelden, tekeningen en strips van kunstenares Mul. Stedelijk Museum Alkmaar, Canadaplein 1, Alkmaar, info: (+31)(0)72-5110737, of via de site www.stedelijkmuseumalkmaar.nl

t/m 12 januari 2002
Expositie 'Nomads of the fantastic' met mysterieuze schilderijen van Wouter Lap en Marco Lap, Galerie Fuzzy Art, Tweede Tuindwarsstraat 11, Amsterdam, info: (31)(0)20-6262780/6222970, of via de site www.fuzzyart.nl

t/m 12 januari 2002
Expositie 'Het vieste van Cordelia' met werk van Ilah, De bottelarij/Koninklijke Vlaamse Schouwburg, Delaunoystraat 58, Brussel, België, info: (+32)(0)2-4127070, of via de site www.kvs.be

t/m 20 januari 2002
Expositie 'Eye Infection', met werk van onder anderen Robert Crumb, Stedelijk Museum, Paulus Potterstraat 13, Amsterdam, info: (+31)(0)20-5732911.

t/m 31 januari 2002
Expositie 'Dirkjan', over het werk van Mark Retera, Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6267543, of via de site www.lambiek.net

t/m 16 februari 2002
Expositie 'Zo zijn we niet getrouwd', over het werk van Harrie Geelen en Imme Dros, Letterkundig Museum, Prins Willem-Alexanderhof 5, 's-Gravenhage, info: (+31)(0)70-3339666.

t/m 3 maart 2002
Expositie 'De kunst van Alex Raymond', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 8 april 2002
Expositie 'De getekende eeuw, politieke prenten 1900-2000', Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: (+31)(0)20 6928810, of via de site www.persmuseum.nl

10 januari t/m 7 februari 2002
Expositie met werk van subsidiënten van het Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst zoals Peter van Dongen, Guido van Driel en Peter Pontiac, Fonds BKVB, Brouwersgracht 276, Amsterdam.

24 t/m 27 januari 2002
29e Festival de la BD, Angoulême, Frankrijk.

17 februari 2002
3e Stripbeurs van Peizegem, Gemeentelijke Tuinbouwschool, Peizegem, België, info via de site www.users.skynet.be/svo

3 maart 2002
16e Leidse Stripdag, Centrale Bibliotheek, Leiden, info: (+31)(0)71-5121802, of via e-mail: info@leidsestripshop.demon.nl

16 maart 2002
5e Oost Nederlandse Stripboekenbeurs, Broerenkerk, Achter de Broeren, Zwolle, info: (+31)(0)38-4221077.

6 en 7 april 2002
Salon de la BD de Maisons-Laffitte, Maisons-Laffitte, Frankrijk, info: (+33)1-34931281.

14 april 2002
Stripruilbeurs van Stripclub Tafelrond, Zaal 'Het Bad', Martelarenlaan, Kessel-Lo (bij Leuven), België, info: (+32)(0)16-236597.

2 juni 2002
5e Stripbeurs, Kalmthout, België, info: (+32)(0)3-6666783, of via e-mail: stripkalmthout@hotmail.com

DE MEEST ACTUELE AGENDA OP STRIPGEBIED KUNT U BINNENKORT WEER RAADPLEGEN VIA HET WORLD WIDE WEB VAN HET INTERNET OP ONZE NIEUWE STRIPSCHRIFTPAGINA'S

Bits&Pieces

Taal

Onlangs kreeg ik een papier in handen, verstuurd door Het Stripschap. In een ietwat melodramatisch stukje schrijft de voorzitter van de club. Het A4'tje komt op het volgende neer:
Als er nu niet snel nieuwe bestuursleden opstaan om het oude bestuur uit hun lijden te verlossen dan gaat het huidige bestuur over tot liquidatie van Het Schap.
Liquidatie! Met deze Taliban-taal denkt de goede man diepe ontroering teweeg te brengen bij menig aspirant-bestuurslid. Ik twijfel daaraan. Dreigen helpt niet. Subtiel benaderen van kandidaten wel.
'Bukken', was mijn eerste reactie. Zijn ze bijna failliet? Betaalt er niemand meer de volgende acceptgiro? En waarom vergaderen ze nu? Dat doen ze toch altijd in het voorjaar op de Veluwe? Dit is niet pluis.
Toegegeven: ze nemen mijn advies uit Stripschrift 339 wel heel letterlijk. Ze krassen allemaal op. En doen meer! Ze doeken tegelijk de hele toko op. Onder het motto 'wij dood, dan iedereen dood'. Past goed bij deze striptalibans. Maar de snelheid van handelen geeft te denken.
Telefoon.
'Hoi Bits, ze gaan Stripschrift stopzetten', brult een meelevende stripwinkelier. 'Ben jij meteen ook opgeheven.'
'Nee joh, ze stoppen schap, niet schrift', geef ik terug.
'Dat had je gedacht. Ze slepen het blad zo mee in hun liquidatiedrift. Daar zit weinig stripliefde. Wilgenknotters zijn het.' Hij hing op.
Peinzend belde ik de redactie.
'Hé jongens, we moeten wel even het blad voor de wielen van de wals weghalen.'
'Is al gebeurd, Bits. Wij gaan onverdroten door', reageerde het opperhoofd.
Terwijl ik weer in gepeins wegzakte drong het tot me door dat er een mooie tijd in het verschiet lag. Een club vertrekt. Maar uit de boedel komen prachtige mogelijkheden naar boven. Stripschrift krijgt zijn eigen muntjes onder beheer. De Stripdagen zijn van niemand meer. En kunnen een nieuwe eigenaar met elan krijgen. En de Stripschapprijs...
Tsja.
Daar kun je helemaal niks meer mee. Naam opgeheven. Laatste beeldje uitgereikt. Doek down. Zaak naar de kloten. Even gebeld met wat coryfeeën.
'Ja, ik sta - gorgel nog aan toe - boven aan de lijst van volgend jaar en nou quitten die lui ertussen uit. Dat vind ik hufterig. Scheelt mij geweldig veel poen.'
'D'r komt vast een nieuwe prijs', trek ik door.
'Ja, met de naambekendheid van een stripwinkel in Oude Pekela. Die zooi ga ik niet ophalen.'
Dat zat niet lekker. Die prijs doet pijn. Daar moeten ze iets op vinden.
Naam toch maar handhaven in één of ander stichtinkje.
En dan die arme erevoorzitter P. Hans. Een paar jaar na zijn tragische dood wordt dit geesteskind ook ten grave gedragen. En de naar hem genoemde prijs.
Liquidatie is het woord. Dit laatste bestuur gaat voor de grondige aanpak. Geen resten. Geen gedoe. Full scale cleaning.
Hoezo striphistorie? Daar kun je niet van eten. Hoezo nadenken? Daar kunnen we niet aan beginnen. Hoezo communicatie? Die leden die niet uit zichzelf in het bestuur willen, merken het vanzelf wel. Moeten wij die opbellen dan?
Nee, liquidatie. Daar gaan we voor. Geen woord over de goede dingen die behouden moeten worden. Vanuit de eigen beperkte kijk op de wereld kent men maar één ontsnapping. Alles platbranden. Niet eens een poging om belangrijke zaken naar anderen door te schuiven of via derden te redden. Gewoon zelf inpakken en vooral zelf wegwezen.
Ik heb in een ultieme poging nog eens de aardige website van het schap bezocht. Ook daar is na medio oktober de liquidator langs geraasd. Alles staat sindsdien stil. Geen spetje nieuws erbij gekomen.
Als u dit leest heeft vast een aantal goede mensen de meest belangwekkende zaken gered voor verder gebruik.
En anders wordt 2002 een heel bijzonder stripjaar. Voor ons allemaal. En vooral voor al die 'ik word nu echt genoemd' prijswinnaars.

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 34 december 2001 nummer 4 (341)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Tijs Bagchus, Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Kees Bosch, Anne Marie Jacob, Michel Kempeneers, Jeroen van Kippersluis, Just de Leeuwe, Arnel Lefevere, Gert Meesters, Jeroen Mirck, Rob van der Nol, Kees Ribbens, Rinie van Rijsingen, Rob Sijpesteijn, Rudy Vrooman, Jempi Welkenhuyzen, Chantal Wibier-Albers, André Wijntjes, Stijn van Wolputte, Hennie van der Zouw

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: redactie@stripschrift.nl
Website: www.stripschrift.nl

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 026 - 339 20 85, telefax: 026 - 339 20 86
E-mail: administratie@stripschrift.nl
Abonnementsprijs ƒ74,25 / Bfr.1530 / €33,70
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.50 / €1,15 korting
Nederland: Giro 209948 of Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Redactie Stripschrift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Wilma van den Bosch & Pascal Oost (kleur)

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Het waren spannende tijden.
Begin december zou bekend worden of Europa geld beschikbaar wilde stellen voor de realisatie van een stripmuseum in Groningen om zodoende het gat in de begroting te dichten. Op 9 december zouden de leden van Het Stripschap beslissen over het voortbestaan van hun vereniging. Dit laatste vanwege een compleet aftredend bestuur. Tijdens de Sinterklaasviering kreeg het bestuur van het museum in oprichting te horen dat hen een bijdrage zou worden verstrekt van 4,1 miljoen gulden. Zij kunnen dus weer even vooruit en hun plannen ten langen leste gaan effectueren. In de late namiddag van de 9e december bleek na afloop van een hectische vergadering dat ook Het Stripschap voorlopig overeind blijft. Drie leden meldden zich voor een bestuursfunctie en zullen vóór eind januari 2002 laten weten of ze - samen met de zittende penningmeester die zich herkiesbaar stelde - de kar definitief gaan trekken. De nieuwbakken bestuursleden lieten vooruitlopend op deze beslissing alvast weten dat bij hen de intentie aanwezig is om in welke vorm dan ook De Stripdagen in september 2002 door te laten gaan. Volgens planning opent in diezelfde maand ook het Nederlands Stripmuseum haar deuren.
Zou het niet zinnig zijn deze twee activiteiten te combineren om zodoende aan de ene kant voldoende bezoekers het Stripmuseum binnen te loodsen en aan de andere kant de die-hards van De Stripdagen eindelijk weer eens een tentoonstelling van formaat te laten bewonderen? De Stripdagen aan de voet van de Martinitoren: een nieuwe start voor een oudgediende?
Het worden spannende tijden.

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **WILMA VAN DEN BOSCH** Jeroen van Kippersluis
10 **COWBOY HENK** Rik Sanders
12 **COMIC BOOK NATION** Kees Ribbens
16 **JACQUES MARTIN** Jempi Welkenhuyzen
19 **DON QUICHOTE** Rob Sijpesteijn
20 **LITTLE LIT** Jeroen Mirck
22 **FC DE KAMPIOENEN** Arnel Lefevere
24 **THE COMICS JOURNAL** Jeroen van Kippersluis
26 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
32 **AANSTORMEND GEWELD** Gert Meesters
33 **BRIEVEN**
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
36 **COWBOY HENKS STRIPOPENERS** Herr Seele & Kamagurka

Wilma van den Bosch

Duck-tekenaar m

Het gebeurt niet vaak dat Nederlandse Disney-tekenaars voor het voetlicht treden, uitgezonderd Daan Jippes **natuurlijk. Eén van hen,** Wilma van den Bosch **(1956), heeft dit inmiddels wel gedaan met haar eigen strip** *Prinses Aster*. **Het eerste verhaal werd in 1999 geplaatst in het weekblad** *Donald Duck* **en is onlangs in albumvorm uitgegeven. Het tweede verhaal stond vanaf deze zomer in Donald Duck. Naast** *Prinses Aster* **gaat Van den Bosch onverminderd door met haar werk voor de bladen** *Donald Duck*, *Disneyland* **en** *Katrien*. **Over het werken binnen en buiten de kaders van Disney.**

FOTO PASCAL OOST

door **JEROEN VAN KIPPERSLUIS**

Ben je opgegroeid met strips?
Wilma van den Bosch: Nee, niet echt. Ik ben in Canada opgegroeid. Ik heb daar tot mijn tiende gewoond. Het enige dat ik las, waren krantenstrips, zoals *Peanuts*. Disney kende ik vooral van de tekenfilms.

Wanneer ben je begonnen met striptekenen?
Ik heb als kind altijd een stripje getekend in de kantlijn van mijn schriften, onder de lessen. Dat waren ruimtewezentjes die commentaar hadden op de lessen en allerlei andere zaken.

En wanneer ben je echt strips gaan tekenen?
Ik ben pas serieus begonnen toen ik een interview met **Morris** las in *de Volkskrant*. Ik heb altijd strips willen maken, maar ik had het idee dat het te hoog gegrepen was. Ik sprak een keer met mijn tekenleraar van de middelbare school over krantenstrips. Hij zei dat je daar niet van kunt leven, omdat veel strips in de Nederlandse kranten van Amerikaanse syndicaten afkomen. Die zijn spotgoedkoop en krantenredacties hanteren voor strips van Nederlandse tekenaars ook zulke lage tarieven. Daarvan kun je niet rondkomen. Bovendien leek het me heel moeilijk om elke dag een goede grap te verzinnen en beter te zijn dan een buitenlandse strip als bij voorbeeld *De tovenaar van Fop*. Ik meende dat ik dat niet zou kunnen. Maar toen ik het interview met Morris las, dacht ik: 'die man doet dat gewoon'.
Ik trachtte toen zelf avonturenverhalen te maken en schreef een 45 pagina's tellend scenario over een roofridder, Gruweart, die last heeft van zijn eigen schaduw. Die schaduw - zijn geweten - was een eigen leven gaan leiden. Zijn schaduw maakt hem gaandeweg gek en uiteindelijk verliest de ridder de strijd. Dat scenario heb ik destijds opgestuurd naar diverse uitgevers, zoals Arboris, Casterman en Dupuis, maar ook naar Obe-

et prinsessen-strip

***Linksonder*, Roofridder Gruweart en zijn minstreel.**

***Rechts*, Cover voor Disney-blad.**

***Midden*, Ingezonden tekening naar aanleiding van *Stripschrift 337* waarin de redactie stelde dat er weinig vrouwelijke stripmakers zijn.**

***Rechtsonder*, Strip *Broer Konijn*.**

ron, de uitgever van Eppo. Die hebben het toen bij *Donald Duck* laten zien. Vervolgens belde **Ed van Schuijlenburg**, art director van de Disney-tijdschriften, me op om me te vragen of ik plotjes voor ze wilde schrijven. *Hiawatha*, *Dombo*, *Knabbel en Babbel*, *Broer Konijn*, dat soort dingen. Ik heb een jaar lang plotjes opgestuurd. Maar omdat ik ook nog graag wilde blijven tekenen, hield ik een vier-paginaopzet van *Dombo* achter om het zelf uit te werken. Met het eindresultaat ben ik naar Van Schuijlenburg gestapt en hij zag er wel wat in. Hij heeft me een tijdje les gegeven. Eerst kwam ik als freelancer één dag in de week op de redactie. Ik zat dan modelsheets na te tekenen en te oefenen. *(Modelsheets zijn voorbeeldvellen. Als er bij voorbeeld een nieuwe Disney-film uitkomt, dan krijgt de redactie een heel pak met tekeningen van figuren, met achtergronden en kleurvoorbeelden. Ze dienen als houvast voor de tekenaars. JvK)* Op een gegeven moment werden het twee dagen, daarna drie. Ik mocht tevens het inktwerk doen en tekeningen afmaken. Later ben ik in vaste dienst gekomen. Ik zit er nog steeds drie dagen in de week. De overige dagen werk ik aan mijn eigen strip. Op die manier blijft het afwisselend.

Disney

Doe je alleen het weekblad Donald Duck?
Nee, ik doe ook veel voor *Disneyland* en *Katrien*. *Disneyland* is een maandblad voor jonge kinderen van rond de vijf jaar met voor hen aansprekende figuren als Winnie de Poeh, Bambi, Assepoester en Knabbel en Babbel. Het is minder 'Duckstad' dan *Donald Duck*. Ik teken vaak de covers voor *Disneyland* en verder kleurplaten, losse illustraties en een twee pagina's vullende overzichtsplaat voor de rubriek *We droomden dat...*

Carl Barks is de bedenker van Duckstad. Is hij voor jou een inspiratiebron?
Ja, bij *Donald Duck* gaan we altijd uit van die Barks-wereld. Daar borduren we op voort. Het is een referentiekader. Zelf geniet ik ook van die verhalen. Ik probeer net als Barks altijd een vleugje maatschappijkritiek te geven, of in te haken op de actualiteit en daar grapjes over te maken. Voor het blad *Katrien* heb ik bij voorbeeld een verhaal gemaakt dat Katrien als roddeljournaliste achter Prins Maximiliaan en Wilma-Alexandra aan zit. Ieder kind begrijpt naar wie dat verwijst.

Is dat ook iets dat Barks deed?
Ja. Neem De Jonge Woudlopers, dat is een parodie op de verkenners. Die damesclub van Katrien is net zoiets. Het is niet kritisch in die zin dat het politiek is. Maar met datgene dat hij om zich heen zag, dreef Barks wel de spot.

Heb je nog andere voorbeelden onder de Disney-tekenaars?
Ja, **Daan Jippes** vind ik erg goed.

Waarom?
Hij is virtuoos en kan alles. Een soort **Jimi Hendrix**. Zijn werk swingt ook.

Heb je een favoriet Disney-personage?
Midas, de grote Boze Wolf. Hij is lui, maar moet een wel heel braaf zoontje opvoeden. Wolfje is gewoonweg onuitstaanbaar. Ik kan me wel inleven in Midas. De school waar mijn dochter op zit, verwacht van de

Figuurtjes uit *Winnie de Poeh*.

ouders dat ze regelmatig klusjes doen. Elk jaar krijgen we een lijstje waarop we moeten aangeven wat we willen doen. Het hoeft niet, maar je voelt je er wel toe gedwongen. Midas zou dat eenvoudigweg verdommen. Ik heb een verhaal geschreven dat hij toch ergens ingeluisd wordt. Hij moet meedoen aan het jaarlijkse schooltoneelstuk. Tijdens dat toneelstuk wordt hij volledig belachelijk gemaakt en hij krijgt tomaten naar hem toe geworpen. Dat verhaal is geïnspireerd op mijn eigen situatie.

Jan Kruse. Die leveren vanuit huis plots en scenario's aan. Die moeten eerst goedgekeurd worden door de hoofdredactie, bestaande uit **Thom Roep** en **Joan Lommen**. Springt het licht op groen, dan wordt het aan een tekenaar gegeven. De meesten werken eveneens freelance thuis. We schakelen ook de kwalitatief goede Spaanse tekenstudio Comic Up in. Die tekenaars werken het uit en sturen het terug naar **Ed van Schuijlenburg**, die de kwaliteit van het tekenwerk beoordeelt. Soms gaat het

werk nu eenmaal graag en veel voor *Katrien*. *Donald Duck* heeft al jaar en dag een vast stramien. Bij *Katrien* genieten we veel vrijheid om de strips en rubrieken in te vullen. Ik schrijf bijna alle hoofdverhalen voor *Katrien*, ik teken de covers en maak losse illustraties.

Donald Duck en alle andere Disney-uitgaven zijn kortgeleden afgestoten door VNU aan de Finse uitgever Sanoma. Is er een verandering te merken?

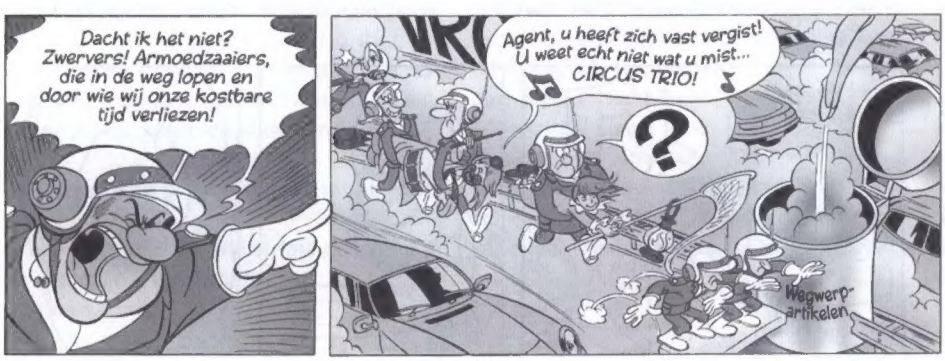
Dacht ik het niet? Zwervers! Armoedzaaiers, die in de weg lopen en door wie wij onze kostbare tijd verliezen!
Agent, u heeft zich vast vergist! U weet echt niet wat u mist... CIRCUS TRIO!
?
Wegwerp-artikelen

Verzin je voor Midas ook het makkelijkst verhalen?
Ja, ook omdat het om een ouder/kind-relatie draait en ik zelf eveneens een kind heb.

De buitenwereld heeft geen zicht op hoe het werkt bij Duck en andere Disney-uitgaven. Kun je kort aangeven hoe het er daar aan toe gaat?
We werken vooral met freelancers, bij voorbeeld schrijvers als **Evert Geradts** en materiaal voor correcties heen en weer. Daarna worden de tekeningen gescand en gaan de inkleurders aan de slag. Die zitten op de redactie in te kleuren, werken als freelancer thuis of zijn verbonden aan een buitenlandse inkleurstudio.

Je bent de enige vrouwelijke tekenaar bij Duck. Moet je dan ook alle meisjesstrips schrijven en tekenen?
Je moet het woordje 'moet' weghalen. Ik

We hebben geboft met Sanoma. We zijn heel blij dat we niet zijn opgekocht door een bedrijf dat andere bedrijven opkoopt, uit elkaar trekt en de stukjes doorverkoopt. Sanoma is een echte uitgever die hart heeft voor bladen en ook een Finse *Donald Duck* maakt. Dat blad en ons blad zitten op dezelfde lijn qua stijl en soort verhalen die we maken. Het klikt gewoon. Ze kijken zelfs tegen ons op. Ze vinden de Nederlandse *Donald Duck* erg leuk.

Post-Disney

Je maakt nu ook je eigen strip, Prinses Aster. Was je niet meer tevreden met alleen het werken bij Duck?

Ik wilde al heel lang iets voor mezelf maken, omdat ik veel ideeën niet in de *Duck*-verhalen kwijt kon. Ik maak sowieso graag langere verhalen, Ik kan dan zelf meer uitbouwen en mijn eigen personages en *running gags* bedenken. Er is niets leukers dan je eigen wereld op te bouwen. Die behoefte bestaat bij mij al heel lang. Het eerste verhaal heb ik al meer dan tien jaar geleden geschreven, nog voor ons dochtertje geboren werd. Dit is eigenlijk wat ik altijd al heb willen doen. Dat wil niet zeggen dat ik ontevreden ben bij Disney. Daar heb ik het vak geleerd. *Prinses Aster* lijkt qua stijl ook op Disney, maar dat vind ik geen bezwaar. Alleen is het erg prettig om af en toe mensen te tekenen in plaats van eendjes en hondjes.

Hoe is het idee voor Prinses Aster ontstaan?

Hmm. Dat is meer dan tien jaar geleden geweest. Ik weet dat niet meer precies. Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in ruimtevaart en in de Middeleeuwen. Ik denk dat het me toen leuk leek om die twee dingen te combineren. Daarbij speelt zich in het eerste verhaal een generatieconflict af. Een dochter komt in opstand tegen haar vader. Die woont in een heel beperkte wereld en is daar de leider van. Zij wil dat doorbreken. Het is symbolisch. Ik geloof dat ik daar toen erg mee bezig was.

Verder pleziert het me om mensen aan het lachen te maken. Hoewel ik zelf geen grap kan vertellen. Dat mislukt altijd. In het tweede verhaal van *Prinses Aster* speelt een

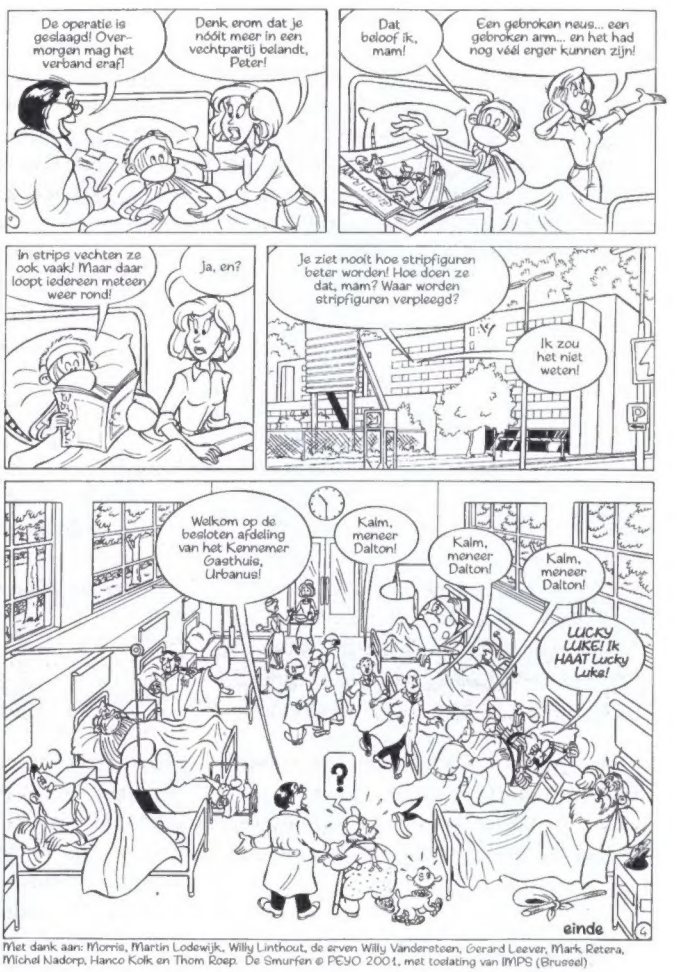
De operatie is geslaagd! Overmorgen mag het verband eraf!
Denk erom dat je nóóit meer in een vechtpartij belandt, Peter!
Dat beloof ik, mam!
Een gebroken neus... een gebroken arm... en het had nog véél erger kunnen zijn!
In strips vechten ze ook vaak! Maar daar loopt iedereen meteen weer rond!
Ja, en?
Je ziet nooit hoe stripfiguren beter worden! Hoe doen ze dat, mam? Waar worden stripfiguren verpleegd?
Ik zou het niet weten!
Welkom op de besloten afdeling van het Kennemer Gasthuis, Urbanus!
Kalm, meneer Dalton!
Kalm, meneer Dalton!
Kalm, meneer Dalton!
LUCKY LUKE! Ik HAAT Lucky Luke!
?
einde

***Boven en rechts*, Korte strip voor het jubileumboek van het Kennemer Gasthuis in Haarlem, dat 13 december 2001 verscheen. Voor het tekenen van alle figuren vroeg en kreeg Wilma van den Bosch toestemming van alle auteurs.**

***Geheel links*, Vleugje maatschappijkritiek in jeugdstrip.**

***Ernaast*, Aster en haar vader, Zolaf Leeuwenmoed.**

Met dank aan: Morris, Martin Lodewijk, Willy Linthout, de erven Willy Vandersteen, Gerard Leever, Mark Retera, Michel Nadorp, Hanco Kolk en Thom Roep. De Smurfen © PEYO 2001, met toelating van IMPS (Brussel)

In dat gebouw...
Heeft u mij ontboden?
Inderdaad, hofastronoom! Wat zeggen de sterren over Piri Reiz? Heeft hij Eureka al gevonden?
Wat een ongeduldig mens! Hoe kan ik dat nou weten? Moet ik soms elke dag wat nieuws verzinnen? Ik wou dat die sukkel van een Reiz een beetje opschoot!
Eh... Ares is in conjunctie met Aquarius, en Luna en Mercator staan in oppositie! Dus het is moeilijk te zeggen! Ieder moment kan...

nar mee, Norbert. Hij probeert grappig te zijn, maar dat lukt niet. Mensen lopen verveeld weg. Dat gevoel heb ik zelf ook altijd. Op borrels weet ik nooit wat ik moet zeggen. Als ik zelf een grap vertel, dan begin ik zelf halverwege hard te lachen en dan kom ik niet aan het eind. Of ik vertel het einde het eerst. Ik kan het gewoon niet. De grap is dat ik het wel kan opschrijven. Dan krijg ik wèl reacties van: 'Goh! Wat is dat leuk!'

Je tekent Prinses Aster in een Disney-stijl. Heb je nog getwijfeld om het in een andere stijl te tekenen?
Nee, niet echt. Dit gaat mij het makkelijkst af.

Kent die Disney-stijl geen beperkingen?
Ja, je kunt niet snel werken. Ik ben drie dagen met een pagina bezig. Neem krantenstrips, die zijn vlot getekend in een snelle en efficiënte stijl. Maar dat is economische noodzaak, omdat de tekenaars ervan één strookje per dag moeten inleveren.

Je praat nu over de tekenstijl. Als je naar het scenario kijkt, dan mogen bepaalde dingen niet bij Disney. Geen geweld, geen seks en geen politieke statements. Ervaar je dat niet als een beperking?
Donald Duck is natuurlijk een geweldige voorpublicatie, maar ik moet er wel rekening mee houden dat mijn producties daarbinnen passen. Ik poog grenzen echter ook enigszins te verleggen. Er gebeuren in *Prinses Aster* dingen die in Disney-verhalen niet mogen. Ik laat volwassenen bij voorbeeld alcohol drinken, terwijl Disney-figuren dat niet mogen. Ik probeerde gewoon of dit er doorkwam. Thom Roep, de hoofdredacteur van de Disney-tijdschriften, keurde het goed. Hij bekijkt of de verhalen geschikt zijn voor de *Duck*.
Overigens keurde hij mijn derde *Prinses Aster*-verhaal - dat *Alaaf* heet en over carnaval gaat - af. Ik kom zelf uit Brabant, dus vandaar. Ik vind het zelf een geweldig verhaal. Thom Roep achtte het ongeschikt en zei: 'Carnaval is een katholiek feest en driekwart van Nederland is protestants'.
Op zo'n moment is het Disney-kader inderdaad een beperking. Ik zag het ook helemaal niet aankomen en was stomverbaasd. Ik heb het verhaal herschreven, maar ook in die versie scheen er te veel carnaval doorheen. Vervolgens ben ik uit arren moede begonnen aan een vierde verhaal, over het verschijnsel televisie. Dat is zo algemeen, dat moet kunnen. Inmiddels probeer ik toch weer dat derde verhaal af te maken.

WOESTIJN NOMADEN
JE GELD OF JE LEVEN, ONNOZELE TOERIST!
SLIK.
ALSTUBLIEFT HIER IS ONS GELD!
NEE DONALD, WACHT!
HUH?
DONALD EN IK ZIJN REIZIGERS UIT HET VERRE DUCKSTAD. WIJ ZIJN IN NOOD EEN WILLEN GRAAG UW GAST ZIJN
DUIZEND KAMELEN! DE TOERISTE IS ONS TE SLIM AF!
MOGE UW KINDEREN EN UW KINDS-KINDEREN ALLEEN NOG MAAR KAMELE-VLEES TE ETEN KRIJGEN
WIJ BRENGEN U NAAR ONS HUIS HIER IN DE STAD. PROBEER NIET TE ONTSNAPPEN,
WAT IS HIER AAN DE HAND, KATRIEN?
IK LEG HET JE STRAKS WEL UIT
GRRR
DIT IS ONS HUIS
DIT IS ONS GASTENVERBLIJF. HIER ZULT U DE KOMENDE 3 DAGEN ONZE GAST ZIJN.
(HOOG, HEEL KLEIN RAAM MET TRALIES)
(LANG KOORD VANAF PLAFOND)

***Boven,* De draak steken met astrologie.**

***Links,* Pagina-opzet voor Timboektoe-project.**

***Rechtsonder,* Prinses Aster in contact met andere culturen.**

***Ernaast,* Vrouwen spelen de hoofdrol in *Prinses Aster*.**

Prinses Aster

Waar gaat Prinses Aster over?
Die hele *Aster*-serie draait om de bewoners van een geïsoleerde wereld, de planeet Eureka, die ontdekken dat ze in een heelal zitten met andere planeten, waar andere mensen wonen met andere culturen. Ze maken kennis met die andere culturen. Dat is het basisidee.

Dat basisidee, is dat uit een soort idealisme voortgekomen?

De Timboektoe-serie

In veel verhalen van ***Carl Barks*** *haalt Donald door een stommiteit de woede van heel Duckstad op zijn hals en moet hij vluchten. Op het laatste plaatje staat dan een wegwijzer met 'Timboektoe' of 'Verweggistan' er op. Van den Bosch heeft zich altijd afgevraagd hoe het met Donald gaat als hij in Timboektoe aankomt. Dus heeft zij nu zelf een serie verhalen geschreven over Timboektoe. De stad ligt in Mali op de grens van de Arabische wereld van de Sahara en het zwarte Afrika. Het is eeuwenlang een verboden stad geweest voor niet-moslims.*
De serie gaat van start in Donald Duck 25 *van 2002. Thema is dat Donald in Timboektoe er als vluchteling uit het barbaarse Duckstad vriendelijk welkom wordt geheten. Tot hij het daar óók te bont maakt. Bijgaande pagina-opzet is uit de aflevering* De wet van de woestijn'.

Advertentie voor *Katrien*.

over romantiek en emoties gaat. Het is meer een avonturenstrip en er wordt ook flink in geknokt.

Ik zag in het album © Disney staan. Betekent dit dat de figuren van Disney zijn?
Dat is een foutje dat in het album is geslopen. Een vergissing van de mensen van de uitgeverij. De macht der gewoonte, omdat het meeste dat ze maken Disney is. De figuren zijn van mij en Pascal, mijn vriend.

Wat zijn de reacties van de Duck-lezers op Aster geweest?
Heel verschillend. Ik heb heel positieve reacties gehad, maar ik heb ook een reactie gehad van een jongetje dat zei dat ze er een bom onder moesten leggen.

Nee, niet speciaal. Het is een ruim thema dat ik met groot plezier uitwerk en waar ik eindeloos uit kan putten.

In het eerste verhaal van Aster spelen vrouwen de heldenrollen en mannen de losers. Heb je dat bewust gedaan?
Nee, hoor. Ik had het zelf niet door, maar het is me later wel gezegd. In het tweede verhaal, *De voorspellingen van Madam Zora* heb ik daarom wat meer mannen de hoofdrol gegeven.

Van den Bosch herkent zich in de slechtmoppentappende nar.

Het tweede verhaal gaat over astrologie. Je steekt daar nogal de draak mee. Heb je er wat tegen?
Ik heb het verhaal geschreven om astrologen te pesten. Vroeger, toen ik een jaar of zestien was, wilde ik er alles over weten en heb ik me daar in verdiept. De laatste jaren geloof ik er niet meer zo in. Het is bedoeld als een steek onder water.

Ik kan me wel voorstellen dat meer meisjes dan jongens de strip leuk vinden.
Ja, veel meisjes vinden het leuk, maar dat komt doordat een meisje de hoofdrol speelt. Dat is met Pippi Langkous precies hetzelfde. Daar doe je niets aan. *Prinses Aster* is geen meisjesverhaal in de zin dat het

Gaan we nog veel horen van Prinses Aster?
Ik hoop dat ik met mijn serie door kan gaan. Dat hangt af van de verkoop van mijn eerste album en een lezersonderzoek onder *Duck*-lezers naar mijn tweede verhaal. Een eigen strip maken... ik kan het iedereen aanraden.

Nou én? Heb je soms iets tegen werkende vrouwen?
Marie en Sophie, ga in het ruim kijken of ze geld of kostbaarheden hebben!
Aye-aye, kapitein!
!

Prinses Aster 1:
Het licht van Eureka

Van den Bosch
VNU Tijdschriften 2001
ISBN 90-5855-985-8
Prijs *f* 9,92 / Bfr.199
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Prinses Aster is de dochter van Koning Zolaf Leeuwenmoed. Leeuwenmoed is de baas van de planeet Eureka en bang in het donker. Daarom moet er altijd licht branden op de hele planeet en is de sterrenhemel nooit te zien. Prinses Aster is dan ook stomverbaasd als ze voor de eerste keer in haar leven de sterrenhemel ziet. Met behulp van een astronoom en een magische sterrenkijker reist Aster de ruimte in. Daar wil ze een ster vangen om aan haar vader te bewijzen dat het heelal bestaat. Op haar reis bezoekt Aster verre planeten en komt ze allerlei vreemde figuren tegen, zoals een rondtrekkend ruimtecircus, een stel voortvluchtige piratendames en een gestoorde generaal die op sterren schiet. Terwijl Aster deze avonturen beleeft, wordt op Eureka een complot gesmeed om koning Leeuwenmoed van de troon te stoten.
Prinses Aster *is niet bedoeld voor volwassen lezers. Daarvoor is het allemaal iets te speels. De strip is wel duidelijk met groot vakmanschap gemaakt.* ***Wilma van den Bosch*** *weet hoe ze een verhaal moet vertellen en beschikt bovendien over een enorme fantasie. Over het tekenwerk valt weinig op te merken, behalve dat het helemaal Disney is. De jeugdige doelgroep zal hier echter weinig problemen mee hebben. Ook de inkleuring, die gedaan is door Wilma's vriend* ***Pascal Oost****, ziet er fantastisch uit.*
Dit album is een aanrader voor iedereen die zijn kinderen verantwoorde strips wil laten lezen. Het is namelijk een ouderwets leuke strip, die met kop en schouders boven Pokémon en andere Japanse rotzooi uitsteekt.

JvK

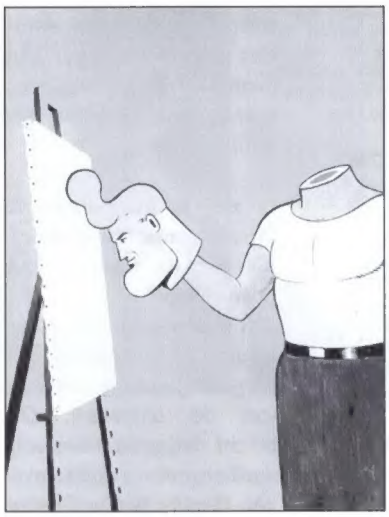

COWBOY HENK

Cowboy Henk is na twintig jaar niet meer weg te denken uit de stripwereld. In Nederland staat deze mannetjesputter van de bizarre logica jarenlang in *Nieuwe Revu*. Nadat de redactie de strip uit het blad gooit, duikt hij in 2000 op in *Rotterdams Dagblad* en *Het Parool*. Ook beleeft de legendarische cowboy sinds dit voorjaar erotische avonturen in *Playboy*.

door
RIK SANDERS

Afgelopen september is Cowboy Henk twintig jaar geworden. Reden voor de zogeheten The Cowboy Henk Foundation en de Belgische uitgever De Stripuitgeverij om Henk en zijn geestelijk vaders **Kamagurka** en **Herr Seele** in het zonnetje te zetten. Hoogtepunt is de speciale jubileumuitgave *De bananenkuif*. In breder verband zal het Stedelijk Museum in Amsterdam bovendien in het voorjaar van 2002 een overzichtstentoonstelling rond Kamagurka organiseren.

Cowboy Henk is eigenlijk verzonnen door stripfiguur Bob Plagiaat. Die speelde de hoofdrol in de eerste strip die Kamagurka en Herr Seele voor de Belgische krant *De Morgen* maakten. Op den duur krijgt Bob goesting om zelf een dagstrip te maken, zo meldt de catalogus. Hij noemt zijn held Cowboy Henk, 'dit in tegenstelling tot Zorro'. Het eerste avontuur verschijnt op 24 september 1981. Ondanks dat *De Morgen*

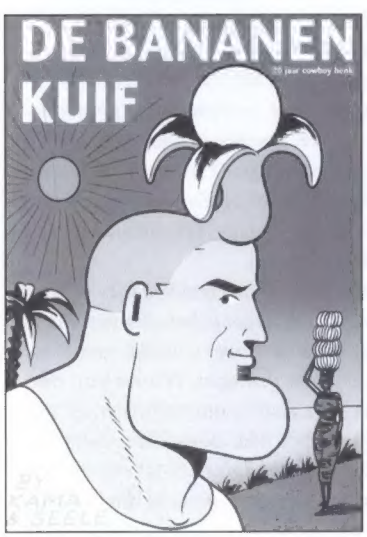

Boven, van links naar rechts,
- **Cowboy Henk, deel 3**
- **Ansichtkaart.**
- **Zelfportret**
- ***Cowboy Henk in de Far West*, ongepubliceerd.**

***Links*, Jubileumuitgave, die de samenstelling van de kuif van Cowboy Henk onthult: geheel opgetrokken uit banaan.**

***Rechts*, Zoek de drie fouten (oplossing onderaan de pagina).**

***Linksonder*, Sinds 1982 treden Kamagurka en Herr Seele op als komisch duo in Vlaamse en Nederlandse theaters, met jaarlijks een nieuwe show. Eén van de sketches, *Cowboy Henk live*, werd door de Belgische televisie verfilmd, als onderdeel van het programma *Johnnywood*.**

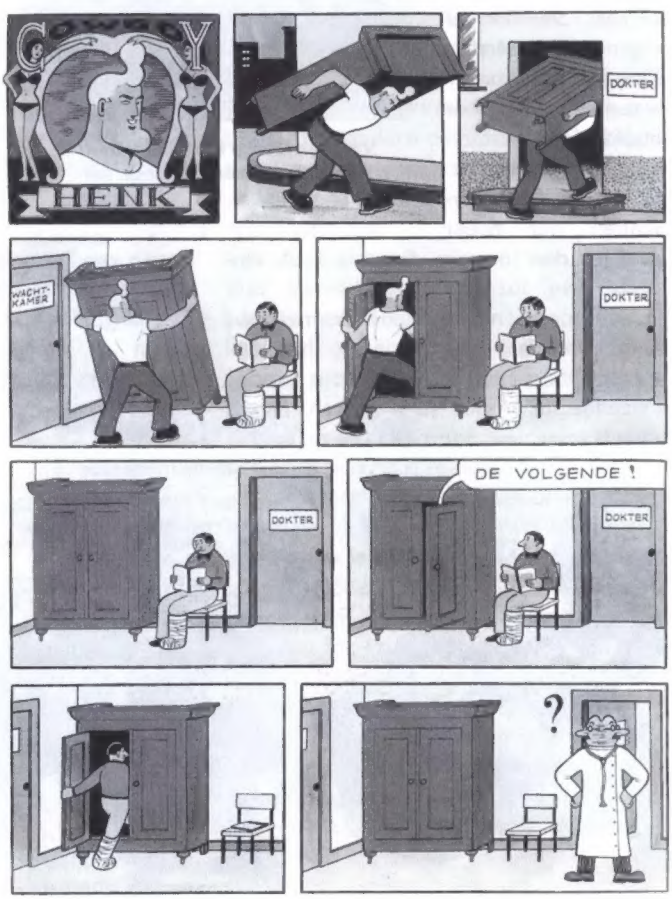

Oplossing: bordje 'wachtkamer' hangt aan de verkeerde kant van de deur, het boek op de stoel is verdwenen en het gips blijkt plots om het andere been te zitten.

Commercie

Het spoor van Cowboy Henk in het buitenland dreigt eind jaren negentig dood te lopen. Om de zaken rond het character *professioneler aan te pakken, wordt in december 1999 The Cowboy Henk Foundation opgericht onder impuls van* **Eric Dilles**. *Doel ervan is de strip ook buiten de Benelux aan de man te brengen. De twintigste verjaardag van Henk is een goed moment om de aandacht op de strip te vestigen. In samenwerking met De Stripuitgeverij zijn drie uitgaven op de markt gebracht. Naast het genoemde jubileumalbum (Prijs f21,75 / Bfr.435) betreft het het derde deel van* De verzamelde werken *(f12,25 / Bfr.245) en een scheurkalender 2002 in kleur (f27 / Bfr.540). Verder is er een set van acht ansichtkaarten samengesteld, te koop via de website. Bovendien mocht Cowboy Henk een tijdje het bekende bloemwerk van Oostende sieren.*

VIERT FEESTJE

meewerkt aan twee albumproducties - *De tintelende titel* en *Het geroken oor* - staakt de krant twee jaar later de dagstrip. Dit tot opluchting van de categorie lezers die zich ergeren aan de volgens een briefschrijver 'fratsen van het Niets'. Het Belgische radio- en televisieblad *Humo* publiceert de strip (in pagina-afleveringen) eveneens en daar geniet hij ongekende populariteit. Het betekent de doorbraak voor *Cowboy Henk*. De strip verschijnt ook in het buitenland in gerenommeerde bladen als het Amerikaanse *Raw* en het Franse *Hara Kiri*, waar hij *Cowboy Jean* heet. In Frankrijk wordt hij ook wel opgevoerd als *Maurice Le Cowboy*, in Zweden als *Sven-Berten* en in Duitsland als *Cowboy Tex*.

Makers **Luc Zeebroek** (alias Kamagurka, 1956) en **Peter van Heirseele** (oftewel Herr Seele, 1959) kennen elkaar sinds de Gentse tekenacademie eind jaren zeventig. Het klikt tussen de waanzinnige komiek Kama en de anarchistische clown Seele. Voor *Cowboy Henk* levert Kama de scenario's, die Herr Seele vervolgens uitwerkt in een hoekige, sobere stijl met een nostalgische inkleuring die doet denken aan strips uit de jaren vijftig. Beide heren volgen los van *Cowboy Henk* tevens hun eigen pad. Kamagurka maakt naam als cartoonist, terwijl Herr Seele zich bezighoudt met beeldhouwen, pianostemmen (geleerd in Wales) en schilderen (na het volgen van schilderlessen in Florence).

De twee treden tevens op als komisch duo in Vlaamse en Nederlandse theaters. Ook *Cowboy Henk* wordt in een sketchvorm gegoten als onderdeel van het tv-programma *Johnnywood*. In een andere tv-serie - *Lava* - is Cowboy Henk in 1989 in een animatieversie te zien. Inmiddels maakt de Brusselse studio Imagination In Motion 3D-animaties van Henk. Op de sinds afgelopen juni vernieuwde website *www.cowboyhenk.com* zijn diverse animaties te zien, alsmede strips, interviews, merchandising en dergelijke.

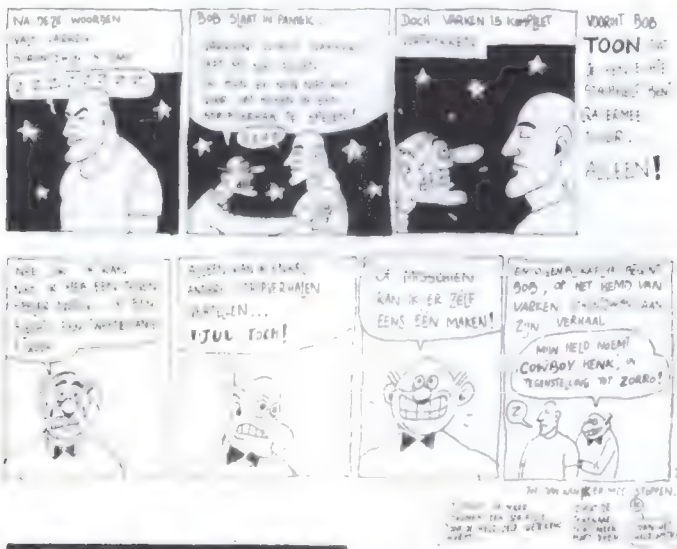

Boven, Laatste aflevering van *Bob Plagiaat*.

***Links*, Bij éénpagina-grappen start Herr Seele steeds met een beeldmerk van Cowboy Henk. Hij heeft al ruim zeshonderd van dit soort openingskoppen gemaakt (zie ook de achterkant van dit nummer van *Stripschrift*).**

PRIJSVRAAG

Stripschrift geeft in samenwerking met
The Cowboy Henk Foundation en De Stripuitgeverij
vijf keer *Cowboy Henk's verscheurkalender 2002!* weg aan
inzenders van het goede antwoord op de volgende vraag:

Eind vorig jaar plaatste een dagblad in zijn luncheditie een afgekeurde grap van* Cowboy Henk *over Auschwitz, die in de computer was blijven staan. In de middageditie was deze grap vervangen door een gekuiste versie, met een dag later de excuses van de hoofdredactie op de voorpagina. Omwelke krant gaat het hier?

Bij meerdere goede inzendingen
zal worden geloot.
Stuur het antwoord
vóór 17 januari 2002 aan:
Cowboy Henk-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

De 5 winnaars maken we bekend in een volgend nummer.
Maximaal één inzending per adres; medewerkenden van
Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname;
en discussiëren over de uitslag doen we liever niet.

Academici staan niet bepaald bekend om hun grote liefde voor strips. De negende kunst mag dan in de afgelopen decennia zijn uitgegroeid tot een gerespecteerd medium, universiteiten lijken de strip nog altijd grotendeels buiten de deur te houden. Toch verschijnt er van tijd tot tijd een intellectueel die met een frisse blik naar de strip kijkt. Nederland kent historici die de historische waarheid uit *Asterix* destilleren en neerlandici die zich ontfermen over het taalgebruik in *Heer Bommel*. In de Verenigde Staten zijn het met name de geïnteresseerden in populaire cultuur die de blik op het relatief jonge medium richten. De historicus Bradford W. Wright plaatst in zijn studie *Comic Book Nation. The Transformation of Youth Culture in America* comics tegen de achtergrond van de Amerikaanse geschiedenis.

COMICS EN JEUGDCULTUUR

Wrights studie staaltje van eigentijdse

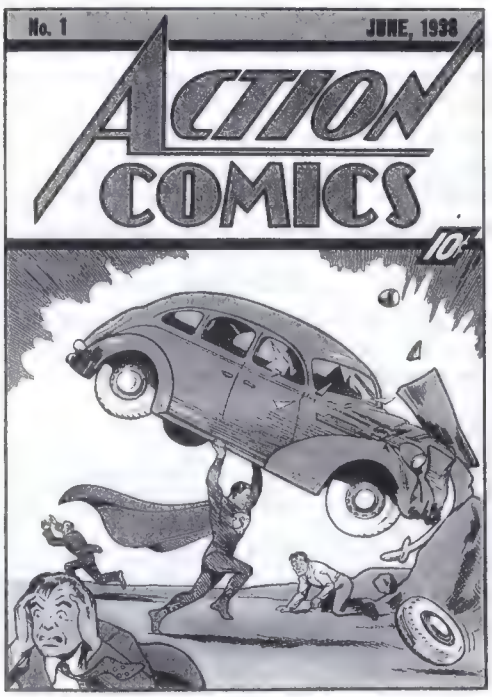

Cover van *Action Comics 1* (DC Comics, juni 1938). In dit belangwekkendste comicboek ooit uitgegeven, werd Superman aan de wereld voorgesteld. Het scenario was van Jerry Siegel en de tekeningen van Joe Shuster.

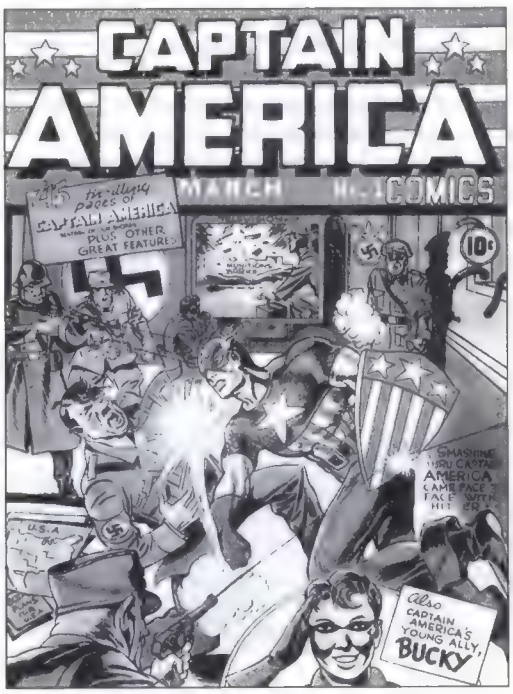

Cover van *Captain America Comics 1* (Marvel Comics, maart 1941). Net als veel andere patriottische superhelden van de Tweede Wereldoorlog verklaarde Captain America maanden eerder dan de rest van de natie de oorlog aan de Asmogendheden. Afbeeldingen als deze illustreerden de Nazi-dreiging op dramatische wijze. Jack Kirby tekende deze plaat.

door **KEES RIBBENS**

Bradford W. Wright groeide, zoals veel van zijn Amerikaanse generatiegenoten, op met *comic books*, de in de VS beeldbepalende verschijningsvorm van het stripverhaal. Tijdens zijn studie geschiedenis merkte hij dat er maar weinig wetenschappelijk onderzoek bestond over dit wijdverspreide massamedium. Dat had niet alleen te maken met de geringe beschikbaarheid van stripverhalen in universiteitsbibliotheken, maar vooral met de heersende opvatting om strips af te doen als oninteressant randverschijnsel dat niets van doen had met hoogstaande cultuur. Deze lage status van *comic books* maakt ze in de ogen van Wright juist interessant. Strips zouden zich hierdoor immers vrijer hebben kunnen ontwikkelen en zouden daardoor beter de wensen en opvattingen van Amerikaanse jongeren weerspiegelen.

In *Comic Book Nation. The Transformation of Youth Culture in America* plaatst Wright de comics tegen de achtergrond van de Amerikaanse geschiedenis. Zijn boek behandelt de periode vanaf 1933 tot de jaren tachtig. Hij gaat na wat voor wereldbeeld wordt gepresenteerd in dit medium en welke invloed politieke, culturele en economische ontwikkelingen uit- oefenen op comics. Theorieën uit de communicatiewetenschap over de invloed van strips op hun lezers worden buiten beschouwing gelaten. Wrights bevindingen zijn gebaseerd op uitvoerig onderzoek en worden gepresenteerd in een zeer leesbaar boek, geïllustreerd met zwart/wit-afbeeldingen.

De auteur gaat niet geheel voorbij aan de esthetische kwaliteiten en tekortkomingen van comics maar legt de nadruk op de tekst van het stripverhaal. Gemakshalve gaat hij er van uit dat de tekeningen minder belangrijk zijn voor het succes van een strip dan het verhaal, iets waarover valt te redetwisten.

Belangrijk is wel dat Wright strips niet uitsluitend als een artistiek fenomeen beschouwt. De totstandkoming van strips was immers in belangrijke mate afhankelijk van de economische verwachting van uitgevers om een product te kunnen slijten aan willige afnemers. Die markt bestond voor een groot deel uit teenagers, die andere voorkeuren hadden dan volwassenen. Zolang televisie nog niet was ingeburgerd, waren comics het belangrijkste jeugdmedium.

Het onderzoeksterrein is enigszins ingeperkt, wat verstandig is bij dergelijk pionierswerk. Strips die in kranten verschijnen blijven buiten beschouwing. De studie gaat voornamelijk in op de op een jong publiek gerichte *comic books*. Een onjuiste benaming, zo wordt terecht opgemerkt, voor een medium dat geen boek is maar een tijdschrift en veelal allesbehalve komisch. Superhelden vormen het bekendste genre, terwijl de blik ook op genres als oorlogsverhalen, romantiek, misdaad en horror wordt gericht. Opmerkelijk genoeg wordt grotendeels voorbijgegaan aan strips als *Donald Duck* en *Archie*, evenals aan westernverhalen en undergroundstrips.

In negen hoofdstukken schetst Wright niettemin een treffend panorama van de Amerikaanse populaire cultuur zoals die wordt weerspiegeld in zijn bronnen. Beginnend in de economische depressie van de jaren dertig, leidt hij de lezer via de Koude Oorlog naar de comic-crisis halverwege de jaren vijftig. Daarna volgen we de ontwikkeling van de superhelden tot ver in de jaren zeventig, wanneer autoriteit geen vanzelfsprekendheid meer is, ook niet voor Superman en zijn collega's. Het laatste hoofdstuk heeft een economische invalshoek en is gewijd aan de comic-industrie vanaf 1980.

Bloeitijd

De verschijning van de eerste *comic books* wordt gedateerd in 1929, toen het blad *The Funnies* wekelijks nieuwe stripverhalen, puzzels en grappen bracht. Dit blad op tabloidformaat was geen groot succes. De comics die vanaf 1933 op half-tabloidformaat verschenen verkochten beter, waarna het aanbod snel toenam. Het betrof zowel herdrukken van krantenstrips als bladen met origineel materiaal van vaak anonieme tekenaars. Met de verschijning van *Detective Comics* werd in 1937 het monopolie van de komische strips doorbroken. Een jaar later bracht uitgever DC een nieuw maandblad op de markt: *Action Comics*. Hierin verscheen de snel aan populariteit winnende Superman die vanaf 1939 - als eerste stripfiguur in de VS - zijn eigen serie *comic books* had waarvan gemiddeld 1,3 miljoen exemplaren verkocht werden.

Superman kwam op voor de gewone Amerikaan. Hij verzette zich tegen hebzucht, corruptie en onrechtvaardigheid in eigen land. Zijn rechtvaardige geweld leek tijdens de economische crisis van de jaren dertig noodzakelijk om sociale problemen op te lossen. De welkome rol die hij vervulde, bleek uit de opkomst van concurrerende uitgaven over Batman, Captain Marvel en andere gekostumeerde superhelden. Ook vrouwelijke helden ontbraken niet, maar werden gepresenteerd als medelevend of juist als lustobject. Protest van volwassenen tegen de gewelddadige verhalen vond slechts gehoor in beperkte kring.

De verhalen beperkten zich niet tot binnenlandse toestanden. Enkele maanden voordat de VS in oorlog raakten met Duitsland en Japan, zagen de lezers van *Captain America* al hoe hun stripheld **Adolf Hitler** te lijf ging. De vijanden in de verhalen waren nu vreemde dictators, bestreden door Amerikanen die vrede en rechtvaardigheid exporteerden. Tegelijkertijd verschenen er avonturenverhalen waarin de westerse overheersing van Afrika, Azië en Latijns-Amerika werd gerechtvaardigd en waarin racistische uitlatingen niet ontbraken. Dat gold ook voor de wijze waarop Japanners na de aanval op Pearl Harbor in 1941 op stereotype wijze werden geportretteerd als sinistere en onmenselijke 'gele honden'. Hoewel veel oorlogsverhalen eendimensionaal en wraakzuchtig waren, werd de geallieerde oorlogsvoering zichtbaar gemaakt en ondersteund. Door zich zodoende als patriotten op te stellen, wisten stripuitgevers hun imago onder ouders en opvoeders enigszins te verbeteren.

Eind 1945 las inmiddels de helft van de Amerikaanse bevolking comics. In de leeftijdsgroep tussen 6 en 17 jaar las bijna iedereen strips, maar ook volwassenen waren niet afkerig van het medium. Toen het aantal titels en uitgevers aanzienlijk toenam na afloop van de oorlog, daalde het aandeel van de superhelden naar vijftig procent van de markt in 1950. De achteruitgang van de superhelden weerspiegelde volgens Wright de naoorlogse afkeer van hervormingen; hervormingen die in de vooroorlogse jaren juist belichaamd werden door deze helden. Tegelijkertijd nam de diversiteit aan hoofdpersonen en onderwerpen toe. Er kwamen strips met Disney-figuren, met bewerkingen van de bekende romans, puberhumor als Archie en misdaadverhalen, allen met een eigen publiek.

Dit verhinderde niet dat het lezerspubliek inkromp. Vooral volwassenen die in het leger comics hadden gelezen, stopten daarmee in het burgerleven. Veel strips werden bovendien braver, de vooroorlogse *social context* van de verhalen werd ingeruild voor moderne sprookjes. Tegen die achtergrond was succes weggelegd voor de brave teenager Archie, uitgebeeld zo-

THIS LOOKS LIKE A JOB FOR CAPTAIN AMERICA!
HOT DIGGETY DOG, CAP! I'M ITCHIN' FOR ACTION!
THERE'S SOMETHING MORE TO THIS DRAGON STORY THAN MEETS THE EYE, BUCKY. I'VE A HUNCH THAT COMMANDER PHILLIPS IS STILL ALIVE -- AND WE'RE GOING TO RESCUE HIM!
STEVE ROGERS IS UNAWARE HOW TRUE HIS HUNCH REALLY IS, FOR IN A GREAT STEEL-WALLED ROOM UNDERNEATH THE STORMY PACIFIC OCEAN, COMMANDER PHILLIPS IS ALIVE AND IMPRISONED BY SINISTER-LOOKING ORIENTALS-
YOUR NAVY MUST BE DESTROYED! YOUR NATION MUST BE HUMBLED... THE AXIS ALLIANCE HAS THE PLAN THAT WILL BRING THIS ABOUT--
YOU'LL PAY FOR THIS!
THE VOLCANO ON KUNOA ISLAND IS THE WEAPON WE PLAN TO USE AGAINST YOUR FLEET. OUR PLAN IS TO BRING THE VOLCANO TO LIFE WITH DYNAMITE! YOUR PACIFIC FLEET WILL PERISH IN THE ERUPTION BEFORE IT CAN SAIL OUT OF THE INLAND BAY!
VOLCANO
FLEET
TWIN MONTHOLDS
OUR ONLY PROBLEM IS TO GET A DYNAMITE LADEN BARGE PAST YOUR PATROLS--
--AND YOU NEED THE PASSWORD TO DO THAT! YOU'LL NEVER GET IT FROM ME! NEVER!
WE ASIATICS HAVE WAYS OF GETTING WHAT WE WANT! MY MEN WILL NOW SHOW YOU SOME OF THEM
YOU CAN KILL ME, IF YOU LIKE, BUT I'LL NEVER TELL THE PASSWORD!
A-A-A-A-A-A-A!
S.

Uit *The Gruesome secret of the dragon of death, Captain America Comics 5* (Marvel Comics, augustus 1941).
Het Japanse complot om de Verenigde Staten aan te vallen werd in deze comic gepubliceerd enkele maanden voor het bombardement op Pearl Harbor. De Aziatische vijand ziet er hier al sinister en onmenselijk uit, maar na Pearl Harbor werden de Japanners nog lelijker afgebeeld. Het scenario was van Joe Simon, de tekeningen van Jack Kirby.

WOULD YOU LIKE US TO HELP YOU CROSS THE STREET, GONNY? MEBBE WE COULD--
HMMPH! TOO BAD HE DOESN'T HAVE COURAGE TO MATCH.
YOU SAID IT, LIZ! COME ON, CHICK, LET'S GO! THIS COMPANY IS BORIN' ME!
HEY! WHAT GIVES? YOU OUGHTTA FEEL HIS ARM UNDER THIS JACKET, FLASH! PARKER'S GOT MUSCLES LIKE A WEIGHT LIFTER!
NOW EVEN LIZ THINKS I'M A COWARD! THAT SURE IS PRETTY HARD TO TAKE!
SO LONG, BRAIN WAVE! DON'T LET ANY KINDERGARTEN KIDS RUN AWAY WITH YOUR BOOKS!
THAT'S ENOUGH, FLASH! YOU NEEDN'T BE THAT CRUEL TO PETER!
WOMEN! I THOUGHT YOU WERE MAD AT 'IM!
LATER, WALKING HOME FROM SCHOOL, A THOUGHTFUL PETER PARKER OVERHEARS THE COMMENTS OF HIS NEIGHBORS...
WELL, I SEE THAT SPIDER-MAN CAPTURED THAT AWFUL SANDMAN!
ACCORDING TO THE EDITORIAL, SPIDER-MAN IS JUST AS BAD AS THE OTHER ONES!
JONAH JAMESON WRITES THAT SPIDER-MAN HAS NO BUSINESS TRYING TO CATCH CRIMINALS BY HIMSELF!
IF YOU ASK ME, THAT'S RIGHT! WHO KNOWS WHEN SPIDER-MAN MAY TURN AGAINST SOCIETY?!!
WHAT WOULD MAKE A GUY WEAR A GOOFY COSTUME AND RUN AROUND CHASIN' CROOKS?
I DUNNO! HE MUST BE A NEUROTIC OF SOME SORT! PROBABLY HAS DELUSIONS OF GRANDEUR!
DON'T YOU WISH YOU WERE SPIDER-MAN?
NAH! GIVE ME THE HUMAN TORCH ANY DAY!
FINALLY, ALONE IN HIS ROOM, THE AMAZING INDIVIDUAL CALLED SPIDER-MAN SEARCHES HIS SOUL, BEWILDERED, CONFUSED, AND BITTER!
CAN THEY BE RIGHT? AM I REALLY SOME SORT OF A CRACK-POT, WASTING MY TIME SEEKING FAME AND GLORY?? AM I MORE INTERESTED IN THE ADVENTURE OF BEING SPIDER-MAN THAN I AM IN HELPING PEOPLE?? WHY DO I DO IT? WHY DON'T I GIVE THE WHOLE THING UP?
AND YET, I CAN'T! I MUST HAVE BEEN GIVEN THIS GREAT POWER FOR A REASON! NO MATTER HOW DIFFICULT IT IS, I MUST REMAIN AS SPIDER-MAN! AND I PRAY THAT SOME DAY THE WORLD WILL UNDERSTAND!
ONE THING IS CERTAIN! THE WORLD WON'T HAVE LONG TO WAIT FOR SPIDER-MAN'S NEXT GREAT THRILLER! DUE TO YOUR EVER-INCREASING DEMAND, IT WILL BE ON SALE SOON! RESERVE YOUR COPY NOW!

Uit *Nothing can stop the Sandman, The amazing Spider-Man 4* (Marvel Comics, september 1963). Verworpen door zijn klasgenoten en gewantrouwd door het publiek, raakte de door weltschmerz getergde Spider-Man verbonden aan de verwarring van de pubertijd. Deze heroïsche kwaliteit waarmee hij zichzelf wegcijferde maakte hem de allerpopulairste superheld. Scenario van Stan Lee, tekeningen van Steve Ditko.

als volwassen hem graag zagen. Toch verdween de politiek niet helemaal uit beeld. Vanaf 1949 werd in alle comics van uitgeverij DC telkens een bladzijde gewijd aan liberale propaganda over tolerantie en gemeenschapszin. Niettemin bleven de stripverhalen een blanke aangelegenheid, zwarte stripfiguren waren een zeldzaamheid. Wel kwamen internationale samenwerking en de dreiging van een atoomoorlog aan bod. Een ander aantrekkelijk onderwerp was misdaad. Hoewel deze gewelddadige strips vaak een gezagsgetrouwe boodschap hadden - zoals blijkt uit de succesvolle titel *Crime does not pay* - weken ze af van veel andere comics. Deze misdaadverhalen schetsten namelijk een veel minder zelfgenoegzaam beeld van de naoorlogse samenleving.

Restricties

De vermeende overdaad aan misdaad en seks leidde in december 1948 op een katholieke school in Binghamton, New York tot een stripboekverbranding. Het symboliseerde het maatschappelijke gevecht dat in de VS was losgebarsten over de culturele beïnvloeding van kinderen. Strips werden door tegenstanders voorgesteld als een verderfelijk medium dat de traditionele Amerikaanse waarden aantastte, net nu er een nieuwe oorlog met de communisten dreigde. De opkomst van de comics werd door sommigen gekoppeld aan de toegenomen jeugdcriminaliteit. De New Yorkse psychiater **Frederic Wertham** hamerde vanaf 1948 op de gevreesde invloed van het medium. Een dozijn uitgevers ging daarop in juli 1948 over tot een systeem van zelfregulering. Een goedkeuringsstempel (*seal of approval*) moest duidelijk maken dat een stripverhaal acceptabel was, zonder vulgaire afbeeldingen of teksten. Doordat steeds meer uitgevers hun jonge beroepsvereniging verlieten, boette het systeem al na korte tijd sterk aan waarde in.

Ten onrechte ontstond het beeld dat comics zich uitsluitend met misdaad bezighielden. Romantische verhalen spraken een veel grotere lezersgroep aan; in 1949 vormde dit het best verkochte stripgenre. De boodschap luidde steeds dat een vrouw zonder man incompleet was en dat elk schoolmeisje snel moest uitgroeien tot toegewijde huisvrouw. Van geheel andere aard waren de vanaf 1950 verschijnende series als *Tales from the crypt* en *The haunt of fear*. Het waren allesbehalve brave verhalen over lust en geweld maar ook over zaken als rassensegregatie en politieke intolerantie. De vanzelfsprekendheid van het gevestigde gezag werd daarbij ter discussie gesteld, terwijl ook de schone schijn van het middenklassegezin tegen het licht werd gehouden.

Opnieuw ontstond ongerustheid over de invloed van de strip. In april 1954, toen in de VS inmiddels negentig procent van de kinderen onder de achttien strips las, belegde de Amerikaanse senaat hoorzittingen over de stripbranche. Wertham schilderde hier in een bevlogen getuigenis het *comic book* ten onrechte af als een medium waarmee onschuldige kinderen geïndoctrineerd werden. Mede door de uitvoerige publiciteit zakte het imago van de strip naar een dieptepunt. Een groot verbond van stripuitgevers introduceerde daarop in het najaar van 1954 een nieuw keurmerk. Volgens deze zeer restrictieve morele code dienden gezagsdragers gerespecteerd te worden, mocht er geen sympathie worden getoond voor criminelen en waren horror en seks uit den boze. De uitgevers hoopten zo de vele critici tevreden te stellen. Misdaad werd vervolgens nauwelijks meer gewelddadig uitgebeeld, terwijl horrorstrips helemaal verdwenen. Toen het vermeende kwaad van de rock 'n roll vervolgens opkwam - een nieuwe wijze waarop de jeugd haar eigen cultuur toonde - verwaterde het debat over strips.

In de tweede helft van de jaren vijftig belandde de stripwereld in een ware crisis. Het aantal uitgebrachte titels daalde gestaag. Niettemin wisten mannelijke superhelden als Superman en Batman, die hun avonturen als rechtshandhavers beleefden in opgeruimde voorsteden, een behoorlijk deel van de markt in handen te houden. De zelfcensuur van de comics code belemmerde de verdere ontwikkeling van het medium, terwijl veel lezers bovendien uitweken naar de televisie. Wel wisten sommige uitgevers handig gebruik te maken van dit nieuwe medium door tv-bewerkingen toe te staan, zoals de tv-serie *Adventures of Superman*.

Vernieuwing

Dell, eind jaren vijftig de grootste stripleverancier ter wereld, was één van de uitgevers die grotendeels de ontwikkelingen negeerden die zich in het Amerika van de jaren zestig voordeden. De vanaf 1962 verschijnende *Jungle War Stories* over de Vietnamoorlog golden als uitzondering. Deze strips sloegen echter nauwelijks aan in de VS. De heersende voorliefde voor superhelden liet zich maar moeilijk combineren met een aansprekende uitbeelding van het conflict dat de Amerikaanse samenleving aanstonds zou verscheuren. De meeste comics stelden de maatschappij niet ter discussie en liepen daarmee achter het feit aan dat de Amerikaanse jeugd politiek steeds bewuster werd.

De vernieuwing van het superheldengenre was uiteindelijk te danken aan Spiderman, een 'outsider' die moeilijk beschuldigd kon worden van dienstbaarheid aan de samenleving. In korte tijd groeide hij uit tot de best verkopende titel van uitgeverij Marvel. De antiheld met zijn menselijke tekortkomingen kreeg al snel concurrentie van verhalen over gelijksoortige buitenstaanders. Het waren meer geloofwaardige en aansprekende 'helden' die geconfronteerd werden met de grenzen van hun mogelijkheden, zoals er ook grenzen bleken aan de Amerikaanse supermacht.

Marvel introduceerde in 1966 ook de eerste zwarte superheld, de Black Panther, terwijl ook het aantal zwarten elders in de verhalen toenam, als voorzichtige acceptatie van de multiraciale maatschappij. Rond 1970 werd de stringente *comics code* herzien, op een moment dat het gezag en de geloofwaardigheid van autoriteiten inmiddels van alle kanten on-

BOB DREW ME OUT TO THE TERRACE. I WAS SHAKING LIKE A LEAF...
PHYLLIS, DARLING, OBVIOUSLY YOU DON'T OWE HIM A THING! I THINK I HAVE A RIGHT TO...
OH, NO, BOB! YOU MUSTN'T! PLEASE BOB LET ME GO! AFTER ALL, I'M STILL MARRIED!
YOU HEARD WHAT THE LADY SAID!
PHYLLIS, GET YOUR HAT AND COAT! I SAID GET YOUR HAT AND COAT! THERE'S BEEN ENOUGH OF THIS NONSENSE! I'M TAKING YOU HOME, WHERE YOU BELONG!
YES, BOB! YOU DON'T HAVE TO GO, PHYLLIS! AFTER ALL, IN THIS MODERN DAY AND AGE
I I'M SORRY, BOB. I GUESS I'M STILL A LITTLE OLD-FASHIONED AT HEART!
BACK HOME, JAY AND I ALMOST GOT INTO ANOTHER ONE OF OUR QUARRELS
BUT, DARLING WHAT ABOUT GLORIA?
THAT SORT OF WOMAN CAN VERY WELL TAKE CARE OF HERSELF! FRANKLY, PHYLLIS' HER PERFECTION WAS BEGINNING TO BORE ME!
OH, DARLING IT WAS ALL MY FAULT! I GUESS I WAS SO FOOLISH AND JEALOUS, I THREW YOU INTO HER ARMS!
NO I WAS TO BLAME! I WAS ILL-TEMPERED IMPATIENT...
NO, JAY, IF I HADN'T OH, DARLING, HERE WE GO AGAIN!
HONEY, WE'RE NOT GOING TO QUARREL TONIGHT OF ALL NIGHTS!
NOTHING WRONG WITH A SECOND HONEYMOON, IS THERE?
END

Uit *The honeymoon is over, Romantic love 11* (Realistic Comics, mei 1952). Romantische comics als deze bevestigden de deugd van huiselijkheid door te tonen dat begerenswaardige mannen ouderwetse huisvrouwen verkozen boven ambitieuze carrièrevrouwen. Schrijver en tekenaar zijn onbekend.

I'M LIKE A DINOSAUR--IN THE CRO-MAGNON AGE! AN ANACHRONISM--WHO'S OUT-LIVED HIS TIME!
THIS IS THE DAY OF THE ANTI-HERO--THE AGE OF THE REBEL--AND THE DISSENTER!
IT ISN'T HIP--TO DEFEND THE ESTABLISHMENT!
--ONLY TO TEAR IT DOWN!
DRES
AND, IN A WORLD RIFE WITH INJUSTICE, GREED, AND ENDLESS WAR--
WHO'S TO SAY THE REBELS ARE WRONG?
BUT, I'VE NEVER LEARNED TO PLAY BY TODAY'S NEW RULES!
DRUGS
I'VE SPENT A LIFETIME DEFENDING THE FLAG--AND THE LAW!
PERHAPS--I SHOULD HAVE BATTLED LESS--AND QUESTIONED MORE!
3
CONTINUED AFTER NEXT PAGE

Uit *The sting of the scorpion, Captain America 122* (Marvel Comics, februari 1970). De oorlog in Vietnam en de demonstraties van de jaren '60 leidden ertoe dat Captain America zijn betekenis als patriottisch symbool moest heroverwegen. Scenario van Stan Lee, tekeningen door Gene Colan an Joe Sinnott.

der vuur werd genomen. Het horrorgenre keerde terug, maar zonder groot commercieel succes. Veel belangrijker was dat het mogelijk werd om controversiële onderwerpen als de Vietnamoorlog ter discussie te stellen. Twijfel kreeg een duidelijke plaats in de strip. Het afnemend respect voor autoriteiten en de toenemende Amerikaanse onzekerheid leidden ertoe dat zelfs superhelden aan zichzelf gingen twijfelen. *Must there be a Superman?* luidde een aflevering uit 1972.

Dergelijke vormen van bespiegeling verhinderden niet dat de belangstelling voor comics afnam. Striplezers bestonden in de jaren tachtig uit een veel kleinere groep dan enkele decennia daarvoor; minder dan een derde van de Amerikanen tussen de zeven en vierentwintig jaar las nog comics. Het economisch belang van de uitgevers werd echter veilig gesteld door de distributie te verplaatsen van de gewone tijdschriftenhandel naar de stripspeciaalzaak. Het aantal tussenschakels werd ingeperkt, terwijl de prijs van comicuitgaven alleen maar steeg.

Hoewel de speciaalzaken een groot aantal titels aanbieden, maken superhelden en andere mannelijke fantasieën, nog altijd de dienst uit. Door de verkoop langs eigen kanalen is het belang van de *comics code* verder ingeboet. Comics sluiten nu weer aan bij trends in andere amusementsmedia waar seks en geweld een veel prominentere plaats hebben gekregen. Ook op dat terrein moeten de comics wedijveren met andere populaire ontspanningsmogelijkheden voor de jeugd zoals tv, com-puterspellen en het internet.

Wrights grondige studie - die ook een beredeneerd overzicht van de beschikbare literatuur bevat - is een bewonderenswaardig staaltje van eigentijdse cultuurgeschiedenis. Het boek is duidelijk met genoegen geschreven. Door de nadruk op het superheldengenre is de basis van het boek wat smal, maar het resultaat blijft indrukwekkend en verdient ook buiten de VS navolging. Wie dit leest, kan alleen maar hopen op een soortgelijk onderzoek naar de ontwikkeling van stripboeken en -bladen in Nederland. Dat strips een fascinerende bron vormen voor historisch onderzoek kan geen twijfel meer lijden.

Kees Ribbens is historicus en dit jaar gepromoveerd op het onderwerp 'Historisch besef in Nederland'. Hij doet onder meer onderzoek naar striptijdschriften.

Comic Book Nation. The Transformation of Youth Culture in America

Wright
Johns Hopkins University Press 2001
ISBN 0-8018-6514-X
Prijs $34.95 / Bfr.1960
(360 pagina's, zwart/wit, h.k.)

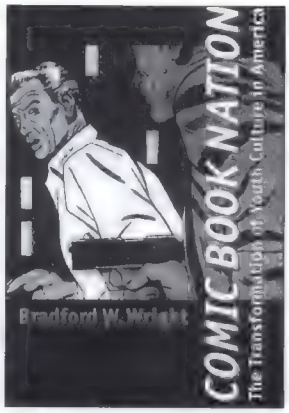

JACQUES MARTIN

ER IS GEEN MORAAL MEER

door
JEMPI WELKENHUYZEN

Ter gelegenheid van het veertiende album van *Lefranc* waren Jacques Martin en zijn nieuwe tekenaar Christophe Simon in de Belgische hoofdstad. *De colonne* gaat over een kunstzwendel door valsemunters en speelt zich af in Cambodja. Brussel ligt er al even broeiend bij als Pnom Penh, maar het is hier minder vochtig. Ik ontmoet Martin en Simon in de Koningstraat, bij Casterman. Martin is immers terug in het huis van vertrouwen.

Jacques Martin: 'Sinds 1998 werk ik weer samen met Casterman, nadat ik daarvoor bij Bagheera en Dargaud heb gezeten. Alles had toen te maken met de vroegere directie van Casterman. Die wilde alleen nog strips voor volwassenen uitbrengen. Ik werd uitgesloten, mijn werk werd met de grond gelijk gemaakt, ja, er zijn zelfs frauduleuze verkoopcijfers doorgegeven. Ik mocht niet signeren in Angoulême, kortom: ik was ten dode opgeschreven. Ik moest wel weg. Maar ik had pech. Wat ik niet kon voorzien was dat *Asterix* bij Dargaud wegviel, waardoor ze de helft van hun inkomsten moesten derven. Média Participation (eigenaar van onder andere Dargaud en Lombard. Red.) kreeg het financieel moeilijk, de distributie liep mank en ik dreigde opnieuw in een dip te raken. Intussen stond Casterman op de rand van het faillissement. Wijlen ex–GB-topman **Rudi Vercruys** heeft toen de touwtjes in handen gekregen bij Casterman. Hij gooide het roer om en benaderde mij opnieuw. Om de meubels te redden en zelf een coherent geheel te hebben voor mijn stripreeksen ben ik teruggekeerd.'

Rechtvaardigheid

Met succes. Martin bracht de afgelopen drie jaar nieuwe albums uit en om zijn 80e verjaardag te vieren, komt hij met een nieuw avontuur De colonne *op de proppen. Wat drijft hem nog?*

'*De colonne* is een aanklacht tegen de frauduleuze handel met vervalste kunstwerken en antieke voorwerpen. Men laat toeristen en kunstliefhebbers in de waan dat ze beeldjes van 2000 jaar geleden kopen, maar niets is minder waar. Daarbij geef ik kritiek op de handelaars, niet op de Cambodjanen. De Cambodjaanse bevolking leeft quasi alleen van visvangst of de verdere verkoop van het cultureel erfgoed. Maar de maffia daar heeft een gat in de markt gevonden en brengt allerlei illegale stukken in de verkoop. Zij strijkt daar veel geld voor op, terwijl de Cambodjaan eraan meewerkt om te overleven. Kijk, ginds kun je alles krijgen, van nep Rolex-horloges tot Lacoste-shirts en handtassen van Hermès. De modellen zijn nog niet op de officiële markt of de piraatproducten zijn reeds uit.'

'Ridder' Jacques Martin en Tristan, hommage aan Martin door Jean Pleyers.

Martins helden komen altijd op voor rechtvaardigheid. Alex vecht lange tijd voor Christus reeds tegen de slavernij, Lefranc beschermt als reporter simpele zielen en snelt slachtoffers van terrorisme te hulp en Tristan verdedigt de verdrukten. Het is een rode draad in het werk van onze striptekenaar.

'Klopt, ik observeer de geschiedenis en klaag tal van problemen aan. In *De vlammenzee* ging dat over de petroleumsector, in *De Oase* had ik het over terrorisme en de gevolgen van het potentieel bacteriologische geweld. Ik volg niet alleen de actualiteit, maar ga ze zelfs vooruit. Wie een beetje de vinger aan de pols houdt, weet waarheen deze samenleving evolueert. Er is veel corruptie. De moraal is zoek. Tal van jongeren steken auto's in de fik en stelen uit verveling. Ze hebben geen ideaal meer en krijgen van buitenaf alleen maar een leeg en materialistisch leven voorgeschoteld. Ik ben zo niet opgevoed. Dat laat ik voelen in mijn verhalen. Bovendien zijn er te veel jongeren die alsmaar negatief reageren en kritiek spuien op hun voorgangers. Maar zij doen dit puur uit opportunisme. Er zijn te weinig kansen voor te veel mensen en iedereen wil er koste wat het kost komen.

Uiteindelijk ben ik Alex, Tristan of Lefranc zelf. Zowel de positieve kanten als de negatieve, horen voor een stuk bij mij. Ik sta voor rechtvaardigheid, voor recht, voor juistheid. Maar onvoorwaardelijke rechtvaardigheid zal nooit bestaan. Ik heb bij voorbeeld altijd machtsmisbruik ervaren. **Coluche** (Bekend Frans acteur en theatermaker. Red.) zei eens: 'Je hebt nu eenmaal lelijke, domme en arme mensen tegenover mooie, slimme en rijken.' Je kunt dus niet utopisch denken en totalitair handelen.'

Wanneer ik vraag in welk politiek kamp Martin zich dan bevindt, is de tekenaar kort: 'In geen enkel, geen enkele politieke optie voldoet voor mij en ook geen enkele partij kan mij bekoren. Ik zoek naar eerlijke, correcte mensen die stevig in hun schoenen staan en

Bij het tekenen van een omslag gaat Martin niet over één nacht ijs, zoals te zien is aan deze vijf studies - helemaal uitgewerkt in kleur- voor het Lefranc-album *De vlammenzee*.

zo ook handelen. Weet je wie voor mij een bewonderenswaardige eerlijkheid voert, ondanks wat men ook zal zeggen? Dat zijn de diamantairs in Antwerpen. Daar heeft geen enkel individu van de groep gestolen. Kan niet, daar zorgt de sociale controle van de diamantwereld voor. Eén misstap wordt je niet vergeven. In die wereld speelt de correctheid van het individu zeer sterk.'

Authentiek!

Een andere rode draad in alle verhalen is de nauwgezetheid en de historisch correcte informatie waarmee Martin de lezer confronteert. De verhalen worden dan ook gretig gebruikt in het onderwijs.

'We zoeken veel op in gespecialiseerde bibliotheken. Vandaag trekken we naar een bieb in de Rue de l'Escadron om foto's en documenten te vinden rond helikopters, parachutes en vliegtuigen. Soms komen we ook per toeval in contact met autochtonen of mensen die in een bepaald land werken. Zo mochten we voor *De colonne* beroep doen op **Isabel Lejeune**, de echtgenote van een arts die is aangesloten bij Artsen Zonder Grenzen. Zij heeft ons massa's videocassettes gestuurd.

Met haar jeep kon ze perfect in het binnenland komen. Soms gebruiken we een detail, zoals bij voorbeeld het sigarettenmerk 'Alain Delon'. Anderzijds wachten we ons ervoor het heuse interieur van een hotel te tekenen. Dat geeft soms complicaties. Je moet toestemming vragen, hotels weigeren omdat ze een ander cliëntèle hebben dan de boeven uit ons verhaal. Maar door die mix krijgen we een vrij realistisch beeld van Cambodja en wordt het verhaal er des te geloofwaardiger door. We hebben zeker zo'n 25 procent van Lejeune's informatie kunnen verwerken in het verhaal. En misschien gaan we met Lefranc nog wel eens naar Azië.'

Een heikel thema als de prostitutie gaat Martin dan weer uit de weg, ofschoon iedereen weet dat de gouden driehoek nogal wat publieke vrouwen rijk is. Naast drugshandel, dè andere weg uit de armoede.

'Vanuit Cambodja is nogal aangedrongen om dit thema aan te vatten. Maar dat is misschien een idee voor een apart verhaal. Ik laat wel aanvoelen dat Yeng, de mijnexpert, in zijn jonge leven reeds in die wereld dreigde te belanden. Maar verder ga ik er niet op in. Ik weet niet of mijn publiek hierin interesse heeft. Misschien zouden ze zelfs verbaasd zijn. Och, er zijn tal van andere media waarin dit onderwerp beter aan bod komt, denk ik.'

Samenwerking

Martins nieuwste album wordt getekend door Christophe Simon. Hij kwam als negentienjarige tekenaar aankloppen bij de oude meester. Simon is ondertussen al zesentwintig. Martin wordt tachtig.

'Ik vind het goed dat mijn werk wordt voortgezet. Dat geeft mij de grootste voldoening. Mijn reeksen zijn immers nog lang niet opgebruikt. Christophe denkt op dezelfde golflengte, er is geen leeftijdsverschil, ook al liggen er 54 jaar tussen ons. Ik behandel hem als een gelijke. Grafisch hebben we dezelfde ideeën, politiek gezien is er weinig verschil, zijn gedachten wijken niet fel af van de mijne. We hebben dan ook geen baas-werknemerrelatie. Ik zie het eerder als een voortzetting van het vroegere gildewerk. Het doorgeven van de kunst, van het ambacht. Je had

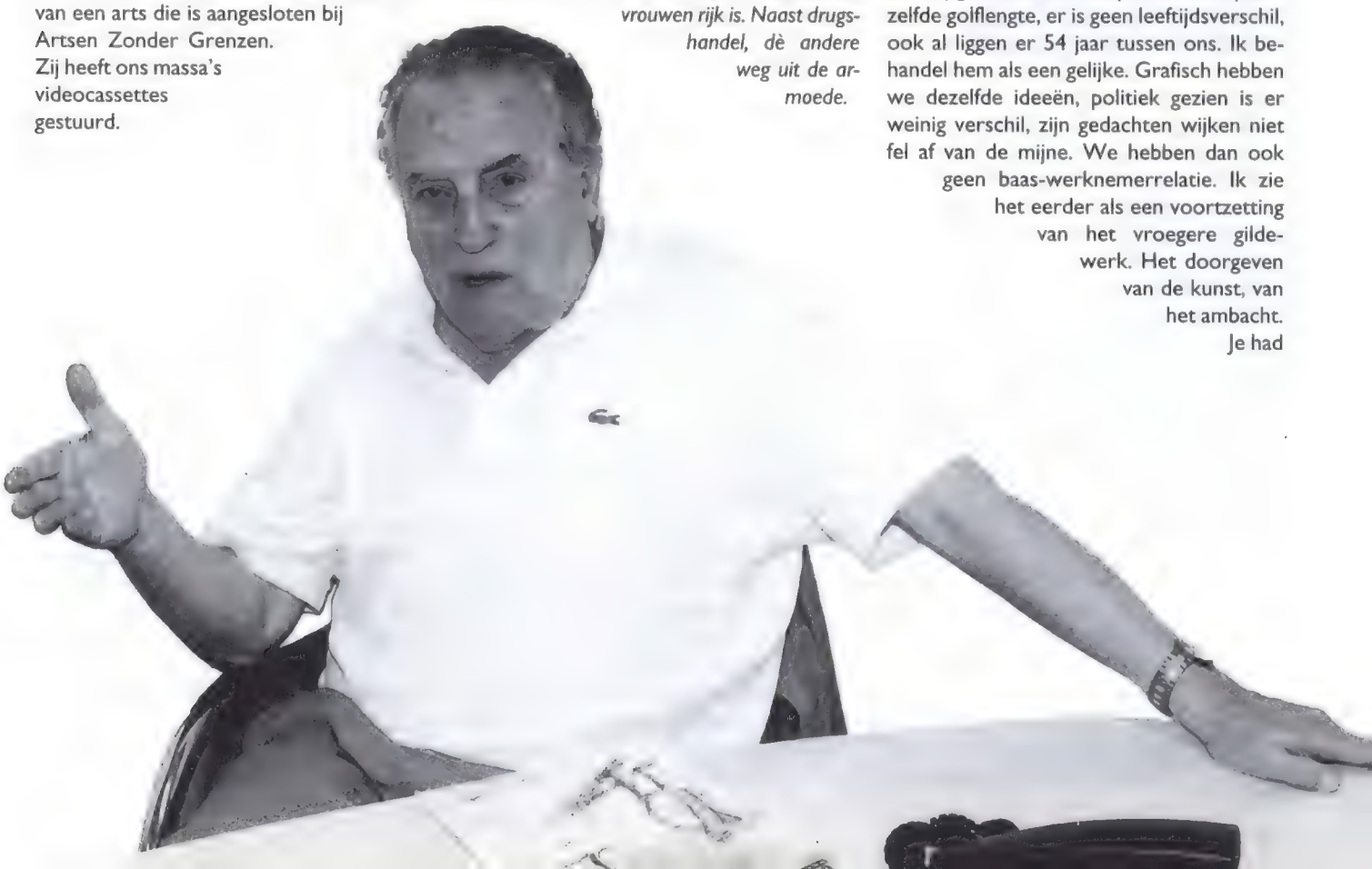

Ondanks z'n verwondingen rijt 'n krokodil die kerel aan flarden!
Kom mee, vlug! We mogen hier niet blijven hangen en we moeten die ketting nog van je enkels halen...

Maar...
Lefranc! Eindelijk. Kom mee, ik heb hier een auto en verderop een boot. We moeten hier hoognodig weg
AXEL BORG?!
Wat doe jij hier?

een meester en een leerling. **Rubens** werkte aanvankelijk met **Van Dyck**. Later werd deze een schilder van evenwaardig wereldniveau. Ik schrijf voorlopig nog de scenario's en werk de *mise-en-place* uit. Sinds ik minder goed zie, heb ik meer tijd om te vertellen. Ik leer hem verhalen te vertellen. Het grote probleem is dat er geen goede scenaristen meer zijn. Al te vaak worden er zeer esthetisch mooie stripverhalen uitgebracht, die qua ethiek discutabel zijn. Vaak is een strip een lege zeepbel, onbegrijpelijk of zonder verhaal. Geef ons alstublieft opnieuw vertellers als **Willy Vandersteen**. Zijn *Het Spaanse spook* blijft uniek. Of een **Bob de Moor**. We hadden na het album *Het hol van de wolf* nog enkele projecten op stapel staan. Het probleem met De Moor was dat hij te veel in **Hergé** geloofde. Hij dacht *Kuifje* te mogen overnemen van Hergé. Ik heb hem altijd gewaarschuwd: 'De Moor, mijn vriend, je moet meer in je eigen projecten geloven!"

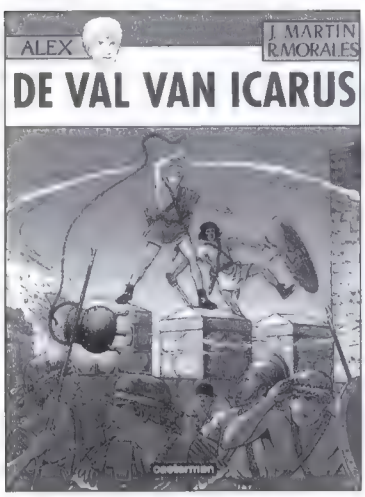

Linksboven, Christophe Simon.

***Rechtsboven,* In *De colonne* komt Lefranc een oude bekende tegen, Axel Borg, die op zijn eigen wijze onze held uit de ellende haalt.**

Links, Cover van het zojuist verschenen *Alex*-album, geschreven door Jacques Martin en getekend door Rafaël Morales.

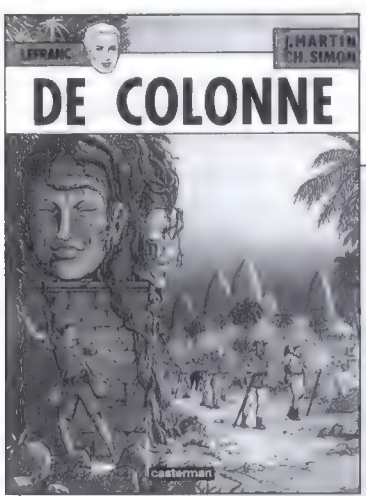

Lefranc 14: De colonne

Martin & Simon
Casterman 2001
ISBN 90-303-3051-1
Prijs *f* 10,50 / Bfr.210
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Evolutie

'Ik maak de opzet in potlood en bespreek dan het resultaat met Jacques,' zegt *Simon*, 'Na de nodige correcties ga ik ze inkten en dan gaan de tekenplaten weer terug. Wat prevaleert is de kwaliteit van de tekening, de technische afwerking, veeleer dan een eventuele stijlbreuk, al zal ik altijd zo dicht mogelijk op de huid van Jacques tekenen. De tekenstijl is best complex. Om dat vol te houden vraagt een grote discipline. Jacques duwt je soms ver tot in het detail.'

Martin (*knikt*): 'Ik ben een *casse-pieds*, zeer veeleisend. Christophe is een zeer goede tekenaar.

Dat geldt ook voor **Rafaël Morales** en voor **Olivier Paques**, met wie ik straks een verhaal rond **Lodewijk XIV** ga maken. Maar Christophe heeft de neiging iets te veel te dromen. Hij idealiseert graag zijn omgeving. Het is ook zeer esthetisch wat hij om zich heen ziet. Als ik hem geheel de vrije hand zou laten, dan stonden de *Alex*-strips bij voorbeeld bol van antieke beelden,' *lacht Martin.*

Hij is er alleszins gerust in. Na zijn dood zullen zijn helden verder leven. Ze mogen, zelfs evolueren, binnen het kader van het stripconcept. Daar zijn voorlopig geen geschreven regels over.

'In al die tijd dat ik *Lefranc*, *Alex* en *Tristan* maak zijn ze ook geëvolueerd. Maar je mag ze hun mythisch karakter niet ontnemen. Als er iets verandert, moet dat iets positiefs bijbrengen aan het geheel. Anders doorbreek je de droom van de lezer en dat kan niet. Je mag niet vergeten dat de lezer conservatief is; die wil geen veranderingen aan zijn helden. Kijk maar naar *Suske en Wiske*. *L'histoire se répète*, want ook Hergé heeft Kuifje op zeker ogenblik in een jeans willen stoppen. Zonder succes.'

*In 1954 introduceerde **Jacques Martin** de stripreeks over de journalist* Lefranc *als een moderne tegenhanger van zijn historische strip* Alex. *Voor de eerste drie delen, die verschenen tussen 1954 en 1967, verzorgde hij de teksten en de tekeningen. Vanaf deel vier schreef hij slechts de teksten. Voor het vierde deel wist hij **Bob de Moor** te strikken; vanaf deel vijf tot en met deel dertien wist hij zich gesteund door **Gilles Chaillet**, die nu voor het veertiende deel heeft moeten plaatsmaken voor **Christophe Simon**. De drie genoemde tekenaars zijn aanhangers van dezelfde stijl als Martin, dat wil zeggen: de klare lijn. Simon heeft zich volledig vereenzelvigd met de tekenstijl van zijn befaamde voorgangers zonder van epigonisme te worden beschuldigd. De Lefranc van de 21e eeuw kan zich zeker meten met die van de laatste twee decennia van de 20e eeuw. De tekentechnische kwaliteiten van Martin en De Moor waren van de buitencategorie en lijken voorlopig niet haalbaar voor Simon.*

*De inhoud van het nieuwe deel is snel verteld. Lefranc krijgt van een puissant rijke vrouw het verzoek haar in Cambodja verdwenen zoon op te sporen. In Bangkok wordt hij opgevangen door zijn gids, die hem geroutineerd door de door oorlog verwoeste infrastructuur van Kampuchea voert. Vanaf Angkor Vat gaat de expeditie het oerwoud in onder aanvoering van een specialist in het opsporen van de tijdens het regime van **Pol Pot** neergelegde mijnen. En passant loopt er een oude bekende van Lefranc door het beeld, Axel Borg, die op zijn eigen wijze onze held uit de ellende haalt.*

Het verhaal wordt eenvoudig zonder poespas verteld. De auteur kent zijn metier en vult dat routinematig in. Qua vorm een leuk en aantrekkelijk stripalbum, qua inhoud middelmaat. RB

En daar was hij ineens weer: Don Quichot. Opgekomen uit het graf en aangekondigd door een zwarte kraai trekt de Spaanse, dwaas dolende ridder – aanvankelijk gehuld in wat oude lompen – na een kleine vierhonderd jaar opnieuw ten strijde. Dit keer in de strip getiteld *Don Quichote is terug?!* van Leo Faes.

Strijd tegen de windmolens

Educatieve strip ontvangt steun van het Prins Bernard Cultuurfonds

door
ROB SIJPESTEIJN

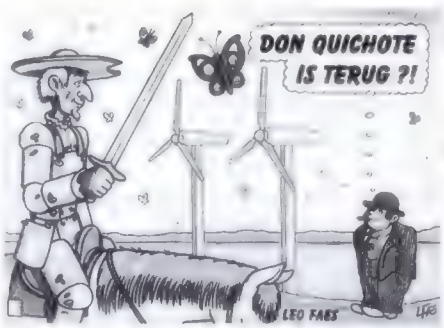

Cover.

Sponsor, bedankt hè!

Een echte bewerking van het zeventiende-eeuwse verhaal is de strip niet. Wel gebruikt de auteur het werk op dezelfde manier als waardoor het oorspronkelijke boek van **Miquel de Cervantes Saavedra** zo bekend staat: het beschrijft de misstanden in de maatschappij in de vorm van een kolderieke ridderroman waarin de wereldvreemde ridder Don Quichot samen met zijn knecht Sancho Panza een beetje klungelig de strijd aanbindt tegen de heersende orde. Maar tijden veranderen. Voerde hij de strijd in de zeventiende eeuw nog tegen de windmolens (reuzen) – symbool voor de onderdrukkers – in de strip van Leo Faes strijdt Don Quichote juist vóór de windmolens en tégen Sancho Panza, die voor de gelegenheid schuilgaat onder de naam Sancho Patser. De windmolens van nu symboliseren een vriendelijk milieu. Don Quichote bindt in het stripverhaal dan ook de strijd aan tegen de milieuverontreiniging.

De auteur, Leo Faes, is leraar Nederlands en heeft al eerder verhalen bewerkt tot stripverhaal. Zo heeft hij *Reynaerts wraak* en *Keizer Karel en de Elegast* gemaakt, met het doel leerlingen op een andere manier kennis te laten nemen van literatuur uit de middeleeuwen. *Don Quichot* is na *De bijbel* het meest vertaalde boek. Het kent veel, vaak verkorte en geïllustreerde varianten en is in ieder geval in Nederland als strip verschenen in 1954 (**Jan Waterschoot/Anke Maris** in de reeks *Meesterwerken in beeld*) en in 1981 (**Cubero**, twee delen bij Centripress). De Amerikaanse grootmeester **Will Eisner** maakte kortgeleden een bewerking.

Nog altijd even naïef.

Milieu

Don Quichote is terug?! is wel een zeer eigentijdse variant. Net opgestaan uit het graf beklaagt Don Quichote zich over zijn uiterlijk: 'In deze vodden ben ik echt een ridder van de droevige figuur', denkt hij. Maar gelukkig, er ligt zoveel rotzooi op straat dat hij daaruit een fraai harnas samenstelt. En dat is maar goed ook, want nauwelijks ingeblikt wordt hij al aangereden door een motorrijder. Het blijkt zijn oude strijdmakker te zijn: Sancho Patser.

De Panza die zich in het oorspronkelijke werk vooral druk maakt over zijn eigen natje en droogje, heeft het inmiddels geschopt tot nietsontziende Patser, 'graaf van grof geld verdienen, ridder van radioactief afval en stralingsgevaar en markies van milieuvervuiling en nucleaire troep'. Patser nodigt Don Quichote uit om de strijd tegen de windmolens voort te zetten. Don Quichote ontdekt echter wat er allemaal mis is met het milieu – mede met de hulp van zijn geliefde Dulcinea die ook ten tonele is verschenen – en bindt de strijd aan met Sancho Patser. Maar helaas, net als vierhonderd jaar geleden delft hij ook dit keer het onderspit. Hij wordt afgevoerd naar zijn graf. Dulcinea daagt ten slotte de lezer uit om de strijd tegen de milieuvervuiling voort te zetten.

Naast elementen uit het oorspronkelijke werk komen en passant een roze olifant, een pandabeer, Cupido, een zwarte kraai en zelfs Donald Duck voorbij. Leuk, maar het voegt weinig toe.

Nobel

Leo Faes is geen professionele striptekenaar. Hij wil met de 64 pagina's tellende strip op een speelse manier kinderen van de basisschool wijzen op allerlei vormen van milieuverontreiniging. Dat leverde hem in 2000 een tweede prijs op in de Nationale Toekomstprijs, onder andere gesponsord door het NCDO, de Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling. Het Prins Bernard Cultuurfonds heeft het boekje financieel ondersteund. Dit jaar is het stripboekje uitgegeven door uitgeverij Van de Berg uit Enschede.

Hoe nobel het doel ook is - kinderen milieubewust maken en kennis laten maken met een figuur uit de wereldliteratuur - de strip zelf is vrij oppervlakkig. De naam 'ridder van de droevige figuur' doet afbreuk aan de eigenlijke betekenis nu het slechts verwijst naar de gehavende kleding van Don Quichote. Als je niets van het verhaal weet – en die kans is groot bij kinderen tussen vier en twaalf jaar, spelen Sancho Patser en Dulcinea een hele vreemde rol. En Donald Duck, die plots verschijnt? Nou ja, we weten daardoor zeker dat we een stripverhaal in handen hebben.

Don Quichote is terug?!

Faes
Van de Berg 2001
ISBN 90-5512-127-4
***f* 19,95 / Bfr.399**
(64 pagina's, kleur, slappe kaft)

Het album is te bestellen via de uitgeverij: (+31)(0)53-4312773.

Litt

De liefhebber van verantwoorde kinderstrips wordt met *Little Lit* dubbel bediend, want onlangs verscheen de Amerikaanse editie van het tweede boek ongeveer tegelijkertijd met de Nederlandse vertaling van het eerste boek. Dit project van Art Spiegelman en zijn vrouw Françoise Mouly biedt een bloemlezing van intelligente kinderstrips, met bijdragen van onder meer Chris Ware, Joost Swarte, Walt Kelly en Lewis Trondheim.

door **JEROEN MIRCK**

Wat is een goede hedendaagse kinderstrip? Deze relevante vraag laat zich moeilijk beantwoorden. Speur de fondsen van de stripuitgevers er maar op na: de meeste blijven nadrukkelijk in gebreke als het gaat om specifiek op jonge kinderen afgestemde strips. Vaste uitzondering is Dupuis, dat al sinds jaar en dag hofleverancier is bij de nominaties voor de prijs voor het beste jeugdalbum die wordt uitgereikt tijdens de traditionele Stripdagen. Maar ook het kinderfonds van Dupuis is lang niet zo breed en sterk als pakweg twee decennia geleden.

De situatie is nauwelijks beter in de Verenigde Staten, waar de stripmarkt vrijwel geheel uit superheldenverhalen bestaat – terwijl het undergroundcircuit zich ook al nauwelijks lijkt bezig te houden met de tere kinderziel.

Moderne bloemlezing

Wellicht heeft dit enorme gebrek aan kinderstrips de Amerikaanse topauteur **Art Spiegelman** ertoe aangezet om enkele jaren geleden zijn blikveld te verleggen van volwassen *graphic novels* naar stripverhalen voor kinderen. Na het wereldwijde succes van zijn oorlogsmeesterwerk *Maus* (1986 en 1991) ging hij eind jaren '90 zijn energie steken in het samenstellen van een moderne bloemlezing van korte kinderstrips. Zijn uitgeverij RAW (verantwoordelijk voor het gelijknamige striptijdschrift) werd omgedoopt tot RAW Junior en samen met zijn vrouw **Françoise Mouly**, kunstredacteur bij *The New Yorker*, benaderde Spiegelman toonaangevende stripmakers en (kinderboek)illustratoren om een bijdrage te leveren.

Dit resulteerde in 1999 in het eerste deel van *Little Lit*. Het boek werd vol lof ontvangen, maar het heeft tot 2001 geduurd voor er eindelijk een Nederlandse vertaling verscheen. En toevallig of niet: net nu het zover is, brengt Spiegelman een tweede *Little Lit* op de markt. De ware liefhebber wordt dus dubbel bediend. Kinderen hebben vaak een voorliefde voor sprookjes en griezelverhalen, dus kan het geen toeval zijn dat juist deze twee thema's centraal staan in de beide uitgaven van *Little Lit*. In het eerste boek (de Nederlandse editie heet *Volksbeeldverhalen & Sprookjesstrips*) draait het allemaal om (her)vertelde sprookjes en volksverhalen. In het tweede boek (*Strange Stories for Strange Kids*) staan enge en vreemde verhalen centraal.

Sprookjesstrips

Het valt op in *Little Lit 1* hoe verschillend er door de participerende auteurs met sprookjes wordt omgegaan. Waar de meeste illustratoren zich een traditionele tekenstijl aanmeten en zich soms al te nauwkeurig aan de oorspronkelijke verhaallijn houden, kiezen de stripmakers soms voor verrassende invalshoeken. Zo plakt **Daniel Clowes** (bekend van *Ghost World*) een bizar vervolg aan het sprookje van de schone slaapster, want hij gelooft niet in de traditionele slotzin 'En ze leefden nog lang en gelukkig'. Dat ongeloof mondt uit in een verhaal waarin Doornroosje en haar kinderen door de kannibalistische schoonmoeder dreigen te worden opgegeten. Ook afwijkend is de bijdrage van de Amerikaan **Kaz**, wiens verhaal over een hongerig paard is vormgegeven in een klinische, 'kind-onvriendelijke' tekenstijl vol lelijke, enge mannetjes.

Uitknipbare auto's

Hoogtepunt van *Little Lit 1* zijn de twee bordspelen waarmee **Chris Ware** de schutbladen opsiert. Zoals we dat kennen uit zijn langlopende stripproject *The Acme Novelty Library* bevatten deze speelborden ook uitknipbare fiches en speelgoedautootjes. Bovendien is de meegeleverde instructie een feest vol ironische grapjes, waarbij het getekende duo Bruinsma en De Wit zich vooral drukmaakt over de lagere waarde van het boek als *collector's item* zodra de fiches en auto's zijn uitgeknipt.

De schutbladen van *Little Lit 1* bevatten bordspelen

Amerikaans onderonsje

Het project *Little Lit* is in hoofdzaak een Amerikaans onderonsje. Toch heeft Spiegelman een paar vaste contacten aan de overkant van de oceaan. Voor het eerste boek zijn dat de Europese tekenaars **Joost Swarte**, **Lorenzo Mattotti** en **Ever Meulen**, voor het tweede boek **Lewis Trondheim** (met een ludieke zoekplaatstrip) en **Jacques de Loustal**, die een verhaal van de Amerikaanse successchrijver **Paul Auster** illustreert. Ook uit Frankrijk afkomstig zijn de kinderboekillustratoren **Claude Ponti** en **François Roca**.

Little Lit 2 is als verhalenbundel onevenwichtiger dan het voorgaande album. Dat komt

en dus
Pa, geef me de kaviaar eens door.
Bah, deze champagne is niet te zuipen! Breng maar terug, het vrouwtje wil alleen kwaliteit.
Gedver, truffels. Ik wil m'n happy meal

***Linksboven*, Deel uit de ludieke zoekplaatstrip van Lewis Trondheim.**

***Midden boven*, Enge, kind-onvriendelijke mannetjes in de strip van Kaz.**

***Rechts*, Haarlems gezin in de volksvertelling van Joost Swarte.**

***Rechts*, In *Little Lit 1* waarschuwt Chris Ware kinderen: 'Verzamelaars zijn volwassenen die 'één van alles' willen bezitten, met name wanneer het gaat om voorwerpen die hen in hun kindertijd ontzegd zijn. 'Nieuwstaat' en 'originele verpakking' zijn sleutelwoorden voor hen, evenals 'zeldzaam' en 'moeilijk te vinden'. Probeer tot elke prijs te vermijden dat je later een verzamelaar wordt.'**

leLit

Art Spiegelman bloemleest kinderstrips

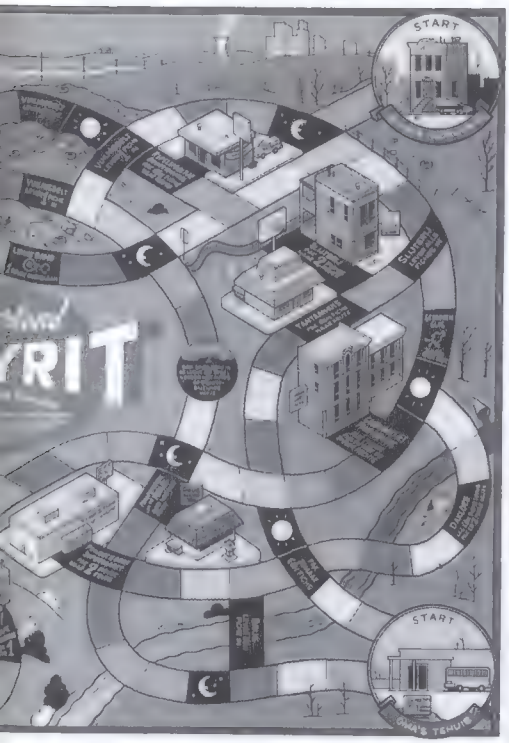

van Chris Ware.

door **Walt Kelly** (*Pogo*), en een avontuur van het dromertje Barnaby, de klinisch getekende krantenstrip waarmee **Crockett Johnson** in de jaren '50 succes had. Het is opmerkelijk om te zien hoe deze bijdragen van meer dan een halve eeuw geleden zich prima staande houden naast de hippe experimenten van mensen als Clowes en Ware.

Inlevingsvermogen

Toch kun je je afvragen of alle medewerkers aan het *Little Lit*-project zich wel evengoed in de kinderziel hebben ingeleefd. Zo laat **Joost Swarte** de vrouwelijke hoofdpersoon van zijn Haarlemse volksverhaal zeggen: 'Bah, deze champagne is niet te zuipen! Breng maar terug, het vrouwtje wil alleen kwaliteit.' Niet bepaald kindertaal.

Sowieso had niet iedere auteur een kind van dezelfde leeftijd voor ogen, want sommigen richten zich op de allerjongsten, terwijl anderen mogelijk zelfs zijn uitgegaan van brugklasniveau. Ook de vertalers van het eerste deel hinken op twee benen, getuige het soms nogal gezwollen Nederlands.

Bruine slijmpad

Hoe je kinderen wèl moet aanspreken, bewijst Chris Ware in de instructie van zijn bordspel: 'Het tijdperk van de sprookjes ligt helaas achter ons, maar de families en de sociale klassen die ze voortbrachten, leven heden ten dage in een nieuwe gedaante voort. Het zou bij voorbeeld heel goed kunnen dat de jongen die in de vijfde achter je zit en aan je haar trekt, afstamt van een gemuteerde bruine slijmpad, of dat het meisje dat je tijdens de gymles elke week weer probeert te raken met trefbal, de achter-achter-kleindochter van een superdik mensvarken is.'

Little Lit is een project dat geschikt is voor iedereen die slijmpadden en mensvarken in zijn omgeving ontwaart.

Meer info: www.little-lit.com

doordat het thema 'vreemde verhalen' minder eenduidig is dan zoiets specifieks als sprookjes. Toch is de kwaliteit van de meeste bijdragen andermaal hoog. Als toef op de taart zijn beide uitgaven prachtig uitgevoerd, op groot formaat met kindbestendige kaften. Vormgevers kunnen hun vingers aflikken bij het totale ontwerp, dat tot in de allerkleinste details (schutbladen, paginanummering, colofon) een speelse kindersfeer oproept.

Loustal illustreerde een verhaal van Paul Auster over een onzichtbare man.

Historische bijdragen

De samenstellers Spiegelman en Mouly tonen veel gevoel voor historie door in beide uitgaven van *Little Lit* een kinderstrip uit de oude doos te publiceren. Het gaat om de fabel over het ontsnapte taaitaai-mannetje, in 1943 getekend

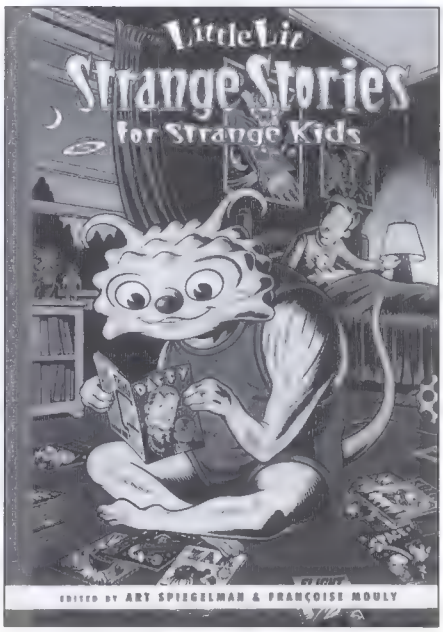

Little Lit 1:
Volksbeeldverhalen & Sprookjesstrips

Diverse auteurs
Oog & Blik/Harmonie 2001
ISBN 90-5492-025-4
Prijs *f*54,87 / Bfr.1004
(64 pagina's, kleur, h.k.)

Little Lit 2:
Strange Stories for Strange Kids

Diverse auteurs
RAW Junior 2001
Import Van Ditmar
ISBN 0-06-028626-1
Prijs *f*58,40 / Bfr.1168
(64 pagina's, kleur, h.k.)

MOET JE ZIEN! DIE AUTOOTJES DIE BIJ JE NIEUWE BOEK ZATEN, ZIJN ECHT GRAAF BRUINSMA!
O NEE! ...JE HEBT ZE TOCH N NIET UITGEKNIPT?!!
TJEE, BRUINSMA ..H-HOE KUNNEN WE ANDERS HET SPROOKJESLANDSPEL SPELEN?
DE WIT, DIT IS NIET ZOMAAR EEN "KINDERBOEK"-- HET IS EEN BLOEMLEZING VAN DE BESTE STRIPTEKENAARS & ILLUSTRATOREN! ; SLIK!; NU IS DE VERZAMELWAARDE TOT NUL GEREDUCEERD!
S SORRY, BRUINSMA ..IK WIST NIET
NOU JA ALS IJ ME JE PUNTGAVE G JIM SAFAR ALLEMAN GEEFT STAAN, STAAN, VE ZOIN BEETJE
EH..
AFGESPROKEN! GA MAAR HALEN, K WACHT OP JE!
EN DUS
HI HI! DIT IS LEUK!

Sinds oktober 1990 is op deVlaamse tv-omroep VRTN de comedy-reeks *FC De Kampioenen* te zien. De typetjes en hun kreten zijn tot in de diepste gelederen van de bevolking ingeburgerd en behoren tot het Belgische nationale cultuurgoed. In oktober 1997 verscheen het eerste strip-album van *FC DeKampioenen* van de hand van Gentenaar Hec Leemans.

FC DE KAMPIOENEN

BELGISCHE VOETBALLERS ZOALS ZE BEDOELD ZIJN: ZE SCOREN NOOIT!

Hij maakt niet alleen de tekeningen maar schrijft ook de scenario's, en werkt ondertussen gestaag door aan zijn historische reeks Bakelandt. FC De Kampioenen *was een onmiddellijk succes vanaf het eerste album* Zal 't gaan, ja? *en de klunzige ploeg is ondertussen aan zijn 19e album toe. Het lijkt wel de geschiedenis van het echte Belgische voetbal: sympathiek, dicht bij het Belgische volk en enthousiast.*

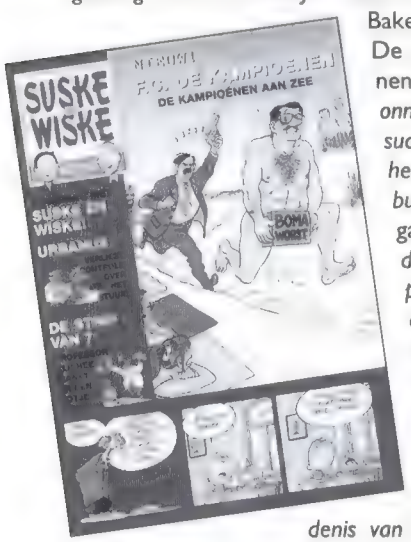

Doelgroep

De albums van De Kampioenen *scoren – net als het Belgische voetbal - niet in Nederland! Het lijkt wel of het zo bedoeld is. Uiteraard vallen er bij de voetbalwedstrijden van de ploeg met de ironische naam alleen maar doelpunten bij de tegenstanders. Maar juist die underdogpositie spreekt de Vlamingen aan. Zowel de televisieafleveringen als de stripalbums zijn een schot in de roos.*

door
ARNEL LEFEVERE

Leemans schrijft bovendien zijn eigen verhalen en verstript geen televisieafleveringen. Natuurlijk gebruikt hij wel dezelfde typetjes. De scenario's zijn in Nederland ooit gebruikt voor de VARA-reeks FC De Victorie *met* ***Carry Tefsen*** *en* ***John Leddy*** *die erg veel leek op* FC De Kampioenen. *Het werd geen succes.*

Hec Leemans: 'En toch loopt de Portugese tv-versie prima. Die reeks is een bewerking met Portugese acteurs en is een kijkcijferkanon.
De Vlaamse reeks is drie jaar geleden op het Midem-festival verkocht aan een Franstalige RTL-zender, in de gedubde versie. De afleveringen liggen nog steeds op de plank.'

Er zijn geen plannen om de stripreeks te vertalen?
Als de Franstalige tv-reeks zou lopen met de Vlaamse acteurs, zou de stripreeks net als in Vlaanderen een voedingsbodem hebben. Misschien komt dat er ooit van.

Hoeveel albums verkoop je?
'Iedere nieuwe titel - en dat zijn er vier tot vijf per jaar - wordt uitgebracht in een oplage van 45.000 exemplaren. De eerste delen zijn ondertussen herdrukt en zitten nu op een oplage van ruim 90.000.

Dat is erg veel.
Tja. Ach, minder dan 10.000 is niet rendabel in dit land.

Bereik jij met De Kampioenen een andere doelgroep dan met Bakelandt?
Jàà̀à! Uiteraard lezen veel tv-kijkers de albums, maar dat zijn voor een groot deel volwassenen.
Ik merk tijdens signeersessies dat er veel kinderen geïnteresseerd zijn in de strip. Dat is erg leuk! En ook opvallend veel meisjes.

Links, De cast van zowel de strip als van de televisieserie van *FC De Kampioenen*.

Dat is bij *Bakelandt* toch anders.

Je maakt ook nog drie albums van Bakelandt per jaar; dat betekent een erg hoge productie.
Ik doe alles met de hand, behalve het inkleuren. En ik heb nu voor *De Kampioenen* assistentie in de persoon van **Tom Bouden**. Voor *Bakelandt* werd ik al geholpen. Ik heb bovendien een biografische strip over keizer **Karel V** achter de rug, waar ik drie jaar aan heb gewerkt. Een erg zware periode. Maar ik loop toch al weer rond met het idee om de reeks *Nino* (destijds gemaakt in samenwerking met **Dirk Stallaert**) weer nieuw leven in te blazen. Er zijn verschillende uitgevers die dat zien zitten.

Topscore

Uitgeverij Standaard heeft al pogingen ondernomen om Bakelandt in Nederland te lanceren. Zonder veel succes. Hoe zit dat met een komische reeks als FC De Kampioenen? Toch een internationaal thema...
Ooit zijn er van een album 55.000 exemplaren gedistribueerd in Nederland, waarvan er met moeite 5.000 werden verkocht. Nu zijn er weer plannen om het eerste album uit te brengen met voorin een proloog van een aantal bladzijden waarin de hoofdrolspelers uitgebreid worden geïntroduceerd. Afwachten...

Jij en je uitgever geloven dus in een groter afzetgebied.
Er zijn drie redenen waarom een strip niet goed kan lopen. Ten eerste kan het zijn dat de strip, ondanks de professionaliteit van de auteur, niet deugt. En dan moet je er mee ophouden. Een tweede reden kan zijn dat er geen publiek meer is. Als je de lezer niet voortdurend warm doet lopen voor strips, haken ze af. De derde reden, en dat is de meest wraakroepende, is dat het product de lezer niet bereikt.

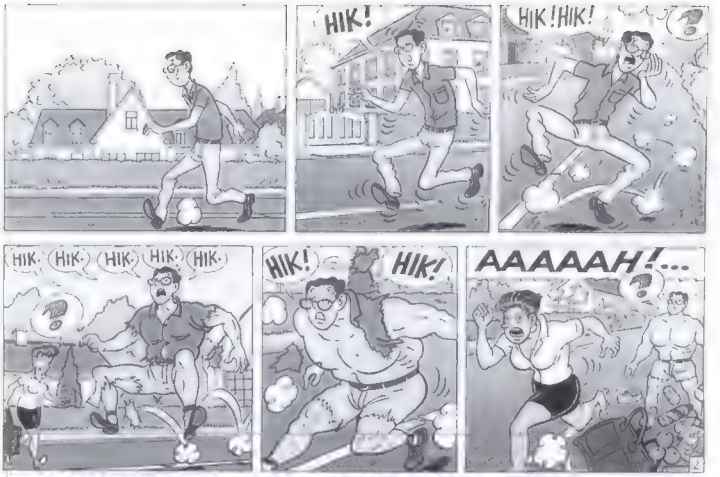

Markske Vertongen verandert in De Hulk, of een wezen dat daar op lijkt.

Ma...Markske? Wat is er met jou gebeurd?
Waar zijn je kleren? Loop jij zo over straat? Wat zullen de mensen wel zeggen?
Zijn vestimentaire smaak is nooit famous geweest!
Oei, oei! Mijn broek is geschaurd!
En je hemd! Waar is dat gebleven?
De verwondering na de metamorfose.

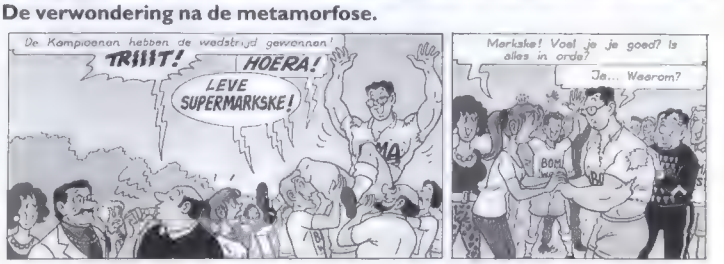

Groene monsters hebben voordelen; je kunt er 'n wedstrijd mee winnen.

Slapstick.

De kampioenen op vakantie ter gelegenheid van hun niet-degradatie.

Geen gezeur, jongens! De zon schijnt en het is vakantie! Laten we meteen naar het strand gaan!
Goed idee!
Ik trek mijn badpak aan.
Teleurstelling slaat niet alleen toe op het veld.

Vergeef mij mijn naïviteit, maar is het niet juist de bedoeling van de uitgever of de distributeur dat het boek in de winkel terecht komt?
In Nederland is er een zeer stug beleid. Krantenwinkels bij voorbeeld hebben geen affiniteit met strips. Daarom zul je niet gauw stripalbums bij een krantenboer vinden. Boekwinkels willen geen strippubliek in de zaak, want dat zijn 'maar' striplezers. En in supermarkten vind je alleen de toppers, de reeksen die al bewezen hebben dat ze door een groot publiek gelezen worden. Hoe moet je daar dan tussen komen?

Bij mij, in de lokale boekenwinkel, liggen zowel albums van Bakelandt als van De Kampioenen. En ik woon in Nederland.
Ja, maar jij woont zo dicht bij de Vlaamse grens... Dat is een uitzondering. Ik was ooit op bezoek bij **Peter de Smet**. Hij woont ergens in de buurt van Amsterdam. Hij liet me zien waar de strips in zijn boekenwinkel lagen: op een klein stapeltje, op de grond naast de kassa!

Is het niet zo, dat je in Vlaanderen al een voet tussen de deur had? Was het niet gemakkelijk om mee te liften op het succes van de televisiereeks?
Natuurlijk speelde de bekendheid van de acteurs in mijn voordeel. Uiteraard was dat een goede kapstok voor de strip. Maar de reeks staat volledig op zichzelf. Vanzelfsprekend volg ik de karakters en hun evolutie. Maar het ritme van de grappen ligt bij mij veel hoger. En het is een ander medium. Ik kan de figuren andere dingen doen beleven. Ik moet er niet aan denken dat **Herman Verbruggen** (de man die Mark de naïeve omroeper speelt) helemaal opzwelt doordat hij 'per vergissing' anabolen slikt. Het overkomt hem op een extreme manier in album 19, dat in september is verschenen.

Toen het Amerikaanse stripinformatieblad *The Comics Journal* eenentwintig jaar bestond, schreef hoofdredacteur Gary Groth: **'Ik beschouw het feit dat ons blad nog steeds bestaat als één van die mysteriën van het universum. Een mysterie waar ik dankbaar voor ben.' Inmiddels bestaat het blad vijfentwintig jaar. Dat *The Comics Journal* geworden is zoals het er nu uitziet, had niemand vijfentwintig jaar geleden kunnen voorspellen. Het begon toen als gratis reclameblad, maar is in de loop der jaren uitgegroeid tot het tegenovergestelde: de alternatieve stem van stripminnende intellectuelen.**

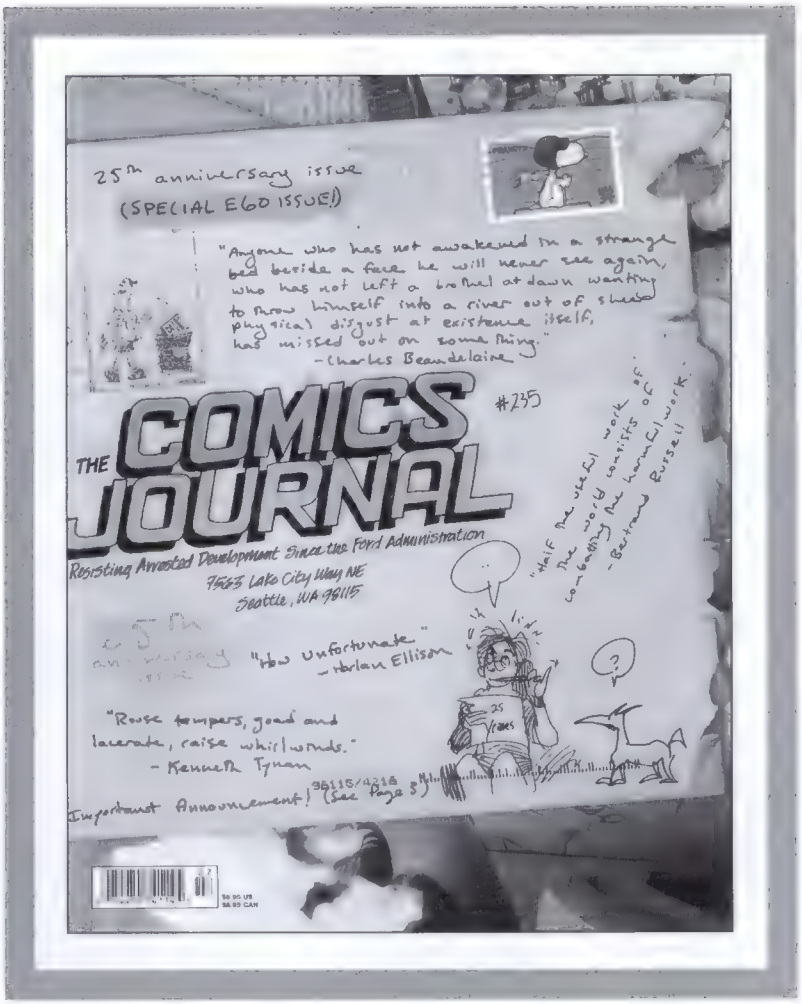
25th anniversary issue
(SPECIAL EGO ISSUE!)
"Anyone who has not awakened in a strange bed beside a face he will never see again, who has not left a brothel at dawn wanting to throw himself into a river out of sheer physical disgust at existence itself, has missed out on something."
-Charles Beaudelaire
THE COMICS JOURNAL
#235
Resisting Arrested Development Since the Ford Administration
7563 Lake City Way NE
Seattle, WA 98115
"How Unfortunate"
-Harlan Ellison
"Rouse tempers, goad and lacerate, raise whirlwinds."
- Kenneth Tynan
Important Announcement!

The Comics Journal met zilver omrand

The Comics Journal mag dan 25 jaar oud zijn, de geschiedenis van het blad begint al veel eerder. Het blad heeft namelijk twee voorgangers gehad: *Dallascon Bulletin* en *The Nostalgia Journal*. In 1969 publiceert een groepje sciencefictionfans het eerste nummer van *Dallascon Bulletin* en hoopt zo een belangrijke sf-conventie naar Dallas te krijgen. De conventie wordt echter in een andere stad gehouden. Desondanks gaat de publicatie verder als reclameblad onder de naam *The Nostalgia Journal*. Het is een gratis blad, geheel betaald door de adverteerders. In 1976 kopen de schoolvrienden **Mike Catron** en Gary Groth het blad op. Het duo runt een onsuccesvol tijdschrift en denkt met *The Nostalgia Journal* meer succes te hebben. Bovendien dwarsbomen de twee vrienden op deze manier **Alan Light** die ook interesse heeft om het blad over te nemen. Light - een rivaal van Groth – publiceert *The Buyer's Guide*, de grootste concurrent van *The Nostalgia Journal*.

James Kochalka's felicitatie.

Wanneer na vijf nummers blijkt dat ze de concurrentie met Light niet aan kunnen, veranderden Groth en Catron de naam van het blad in *The Comics Journal*. Ze maken van het reclameblad langzaam maar zeker een kritisch magazine. In het begin is het vizier slechts gericht op mainstream-comics, maar gaandeweg krijgt het stripwerk uit de underground meer aandacht. Door zijn zeer uitgesproken zienswijzen wordt Groth hoe langer hoe meer het gezicht van het blad. In 1978 houdt Catron het dan ook voor gezien en maakt plaats voor **Kim Thompson**. Groth en *The Comics Journal* hebben in al die jaren door de kritische opstelling menige vijand gemaakt onder de (Amerikaanse) stripwereld. **Stan Lee**, **Peter David**, **Jim Shooter**, **Harlan Ellison** en **Dave Sim** zijn slechts enkelen uit een rits namen die zouden juichen bij een faillissement van het blad.

door
JEROEN VAN KIPPERSLUIS

Fantagraphics

Omdat Thompson en Groth vaak opmerkingen horen als 'als je zo slim bent, waarom ga je dan niet zelf comics uitgeven?', besluiten ze dit ook zelf te gaan doen onder het label Fantagraphics Books. De eerste uitgaven eind jaren zeventig - in retro-stijl getekende sf-verhalen - zijn niet om aan te zien. Na een tijdje verschijnt bij de uitgever echter *Love and Rockets*, van de dan nog onbekende broertjes **Hernandez**. Daarmee schieten Thompson en Groth in de roos. Deze uitgave

vormt de aanzet tot het uitgeven van strips van tot dan toe onbekende stripmakers. Inmiddels horen deze tekenaars - onder anderen **Daniel Clowes**, **Chris Ware**, **Peter Bagge**, **Charles Burns** en **Jim Woodring** - tot de top van de undergroundcomics-scene.
Naast al het undergroundwerk verschijnen er bij Fantagraphics ook geregeld heruitgaven van klassieke titels. Uit de 'Golden Age' bij voorbeeld de strips *Felix the Cat* en *Prince Valiant*; uit een recenter verleden het werk van **Robert Crumb** en **Vaughn Bodé**.
Opvallend is dat Fantagraphics naast alle 'kwaliteitsuitgaven' ook uitgever is van een groot aantal ranzige pornografische strips. Uit angst de goede naam in diskrediet te brengen, brengt het deze strips uit onder de weinig onthullende naam Eros Comix.

Speciale editie

Naast alle andere publicaties gaat de uitgave van *The Comics Journal* onverminderd door en inmiddels bestaat het blad dus 25 jaar. Ter ere van dit jubileum is een speciale editie van het blad (nummer 235) verschenen, bijna volledig gevuld met artikelen die terugkijken op 25 jaar roemruchte geschiedenis van het blad. Iedereen die dat wil, van de hoofdredacteur tot de koffiejuffrouw, mag zijn of haar zegje doen. Wie het blad ook maar een beetje kent, weet dat daar alle ruimte voor wordt gegeven. Dit maakt deze editie van *The Comics Journal* soms langdradig, aangezien we hetzelfde verhaal op veel verschillende manieren te horen krijgen.
Ook is er dit nummer wederom aandacht voor het werk van **Scott McCloud**. *'The smartest man in comics'* krijgt de gelegenheid zich te verdedigen tegen de opmerkingen van Gary Groth. Deze brandde zijn boek *Reinventing Comics* namelijk volledig af. Zo vond Groth het boek van McCloud bij voorbeeld veel te optimistisch ten aanzien van de toekomst van de strip op het internet.
Het leukste aan deze jubileumuitgave is een overzicht met interessante of grappige quotes uit interviews die *The Comics Journal* in het verleden heeft gepubliceerd. Het geeft het blad de nodige luchtigheid, een ingrediënt dat in de reguliere nummers vaak ontbreekt. Want hoewel toonaangevend vormen de ellenlange interviews en artikelen die de redactie haar lezers voorschotelt, zware kost. Het zou geen slecht idee zijn wanneer Groth en de zijnen - op weg naar het gouden jubileum – zich gaan buigen over de vraag of de huidige bladformule slijtvast genoeg is om het nog eens 25 jaar vol te houden.

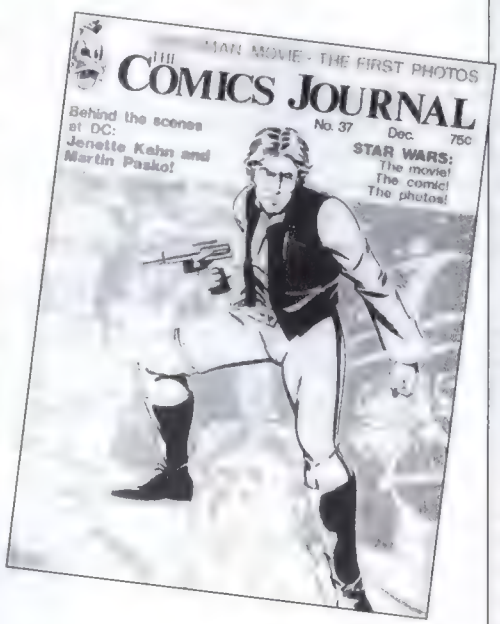
MAN MOVIE - THE FIRST PHOTOS
COMICS JOURNAL
No. 37 Dec. 75c
Behind the scenes at DC: Jenette Kahn and Martin Pasko!
STAR WARS: The movie! The comic! The photos!

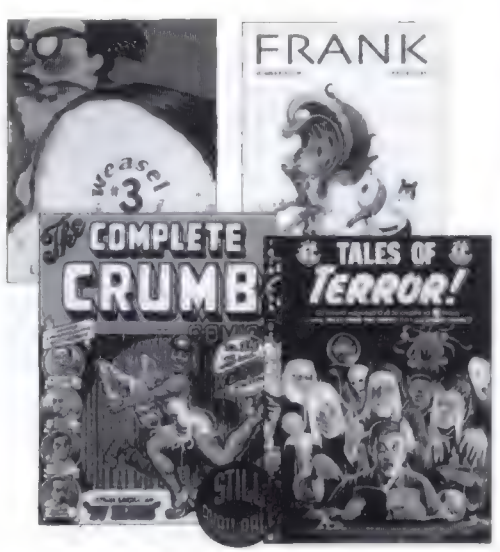

Van boven naar beneden,
- **Felicitatie van Sergio Aragonès.**
- **Eén van de eerste nummers van *The Comic Journal*.**
- ***Gaby and the Goat*, een pornostrip onder de vlag Eros Comix.**
- **Enkele uitgaven van Fantagraphics Books.**

Sprekende quotes uit 25 jaar Comics Journal

Scott McCloud *(Stripgoeroe) in 1999: Als het nodig is zal ik mijn haar zo lang laten groeien dat het gaat stinken, zal ik een wit laboratoriumjas dragen en mummelend op conventies rondlopen, zeggend: 'Ze lachten me allemaal uit op de academie, lachten zeg ik je! Maar ze zullen zien, ze zullen zien...'*

Frank Miller *(Onder andere* Daredevil, Batman*) in 1998: Je kunt een hele carrière maken in superheldenstrips en niet weten hoe je een broek moet tekenen.*

Terry Zwigoff *(Maker van documentaire* Crumb*) in 1995: Ik zal Crumb hierna nooit meer zien. (...) Ik ben zo lang ondergedompeld geweest in die hele familie, tjonge, wat een opluchting dat het over is.*

Jaime Hernandez *(*Love and Rockets*) in 1995: Als* ***Charles Schultz*** *zichzelf een cartoonist kan noemen, dan hoeft niemand zich te schamen om zichzelf cartoonist te noemen.*

Daniel Clowes *(Onder andere* Ghost World*) in 1992: Ik had het gevoel dat ik het op een dag helemaal zou gaan maken met comics. Ik heb geen idee waarom ik dat dacht. Ik weet het niet. Het maakt me bang. (...) Ik weet niet wat ik toen dacht. Het beangstigt me dat ik mezelf zo bedrogen heb, want ik had werkelijk geen toekomst.*

Al Feldstein *(Oud hoofdredacteur* Mad*) in 2000: Je was een communist als je een protestgeluid liet horen. We zeiden: 'Misschien is datgene dat goed is voor General Motors niet goed voor dit land.'*

Joe Kubert *(Onder andere* Silver Surfer*) in 1994: Toen ik de uitgave van die strips overnam, was het eerste dat ik deed, me inzetten voor een* 'No more war'*-logo. Ik wilde dat de lezers begrepen dat ik die oorlogsstrips niet maakte voor verheerlijking van oorlog of moord.*

Milo Manara *(Onder andere* De schakelaar*) in 1997: Ik herinner me de tijd dat ik nog student was op de kunstacademie en dat ik me verkleedde als vrouw om een meisje te zien op wie ik verliefd was en die in een nonnenschool woonde. Ze had de griep. (...) De meisjes hielpen me; ze verkleedden me als vrouw. Samen gingen we te voet de stad door om op visite te gaan bij Marghita op school. Het lukte me naar binnen te glippen met de andere meisjes. De nonnen herkenden me niet.*

BOEKEN

Een wolkeloze toekomst

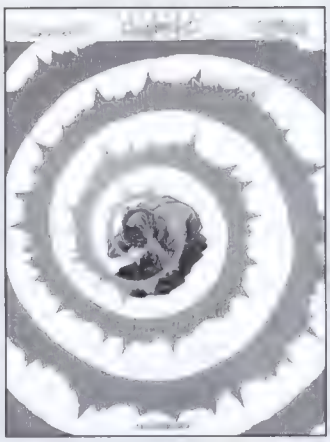

Gazzotti, Meyer & Vehlmann
Lombard 2001
Prijs ƒ14,32 / Bfr.288
ISBN 90-5581-381-8
(64 pagina's, kleur, s.k.)

Het thema is niet nieuw; een held uit de toekomst verschijnt in onze tijd om de geschiedenis een draai te geven. In dit album is het Nolan Ska die probeert om de jeugdige F.G. Wilson een andere loopbaan te laten kiezen. De zelfingenomen jongeling komt namelijk aan het hoofd van een onderneming die de wereld in zijn greep zal krijgen. Daarom probeert Ska het literaire talent van de aanstaande magnaat te ontwikkelen. Als hij slaagt op dat vlak blijft de wereld een gruwelijk lot bespaard.
Fabien Vehlmann is de scenarist van dit verhaal dat eigenlijk een raamwerk biedt voor een aantal korte verhalen met elk een verrassend thema of een onverwachte wending. Het zijn fantastische vertellingen die soms doen denken aan de televisieserie *The Twilight Zone*, met elementen uit het horror-, sciencefiction- en actiegenre. De jonge stripschrijver beschikt over een grenzeloze fantasie en heeft een enorm talent om in korte tijd een sterk plot met boeiende situaties neer te zetten. Dat maakt ondanks de korte spanningsbogen iedere pagina van dit album boeiend.
Tekenaars **Bruno Gazotti** en **Ralph Meyer** wisselden elkaar in ieder stadium van de productie af. Opzetjes, schetsen en inktwerk gingen van hand tot hand, naar eigen zeggen om een osmose te laten plaatsvinden en bovenal veel plezier aan het werk te beleven. Het resultaat is een spetterend kijkfestijn, waarbij de kijker wordt getrakteerd op dynamisch acteerwerk en spectaculaire voorstellingen van de toekomst. Los van het stripverhaal staan prachtige illustraties die de afzonderlijke korte verhalen aankondigen; lijnloze reclame-affiches van het bedrijf Technolab dat F.G. Wilson zo machtig zal maken. Ze vormen op zich al een reden om dit boek aan te schaffen.
Een wolkeloze toekomst is één van die zeldzame albums die volledig origineel zijn en desondanks toegankelijk blijven. De liefde van de makers voor het project is zichtbaar op iedere pagina en dat maakt het zo jammer dat de vertaler de regels van de nieuwe spelling heeft genegeerd bij de vertaling van de titel. Zonder deze fout zou het album tot in ieder detail perfect zijn geweest.

HW

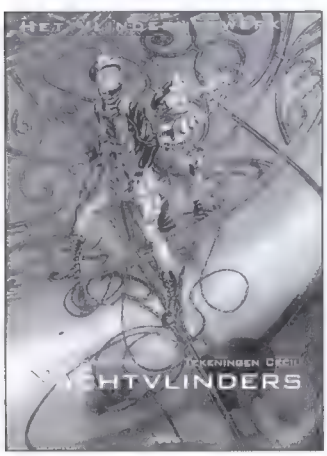

Het Vlindernetwerk 1: Nachtvlinders

Corbeyran & Cecil
Arboris 2001
ISBN 90-343-2973-9
Prijs ƒ13,95 / Bfr.279
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Vlieg en Eustache zijn twee makkers in de misdaad en lid van het Vlindernetwerk, een organisatie van dieven en inbrekers. Tijdens één van hun nachtelijke uitstapjes weten ze in het huis van de puissant rijke baron Van Harcourd binnen te dringen en zijn brandkast te kraken. De buit lijkt tegen te vallen, maar in hun haast om weg te geraken neemt Eustache een filmrol mee. Die ligt tenslotte niet voor niets in de brandkast.
De rol blijkt uitermate compromitterend filmmateriaal te bevatten. Om hun in feite mislukte kraak toch nog ten gelde te maken, besluiten Vlieg en Eustache de baron te chanteren. Met deze actie krijgen ze niet alleen de baron en zijn gevolg achter zich aan, want de baron blijkt contacten te hebben die verder reiken dan Vlieg en Eustache kunnen bevroeden.
Het verhaal speelt zich af in een negentiende-eeuwse setting, uitermate fraai in beeld gebracht door **Cecil**. Ook blijven niet alle illustraties strak binnen de kaders: daar hou ik wel van. Het hele album ademt een stemmige sfeer uit, verbeeld in een matte inkleuring met veel roodbruine tinten.
Corbeyran weet de belangrijkste personages aardig uit te werken. Met deze verdieping en het gewaagde script is *Nachtvlinders* een heftig album geworden. De zaken waar de baron zich in zijn vrije tijd mee bezig houdt, kunnen mij niet echt bekoren. Het realistisch gebrachte verhaal laat me dan ook met een beklemmend gevoel achter.

KB

Voorbij de steen 1: Het spoor van Demer

Broeders
Arboris 2001
ISBN 90-343-2998-4
Prijs ƒ16,53 / Bfr.331
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Nooit gedacht dat bijvoeglijke naamwoorden verlammend kunnen werken. 'De eeuwige berg, gehate vijand, talloze gevaren, bittere strijd, jonge moedige krijger, wanhopige poging.' Zomaar een selectie uit de wervende tekst op de achterkant van deze nieuwe Arboris-uitgave. Dat moet wat zijn! Het genre is *heroic fantasy*, net als *Elfquest* van dezelfde uitgever, en het verhaal is van alle tijden: van de Griekse oudheid via de kruistochten en de grote ontdekkingsreizen naar *Star Trek*. Het is de queeste in dienst van het eigen volk, op zoek naar wat er voorbij de horizon te vinden is.
Dit is nog maar het eerste deel uit een nieuwe serie van schrijver/tekenaar **Ken Broeders**, bekend van *Tyndall*. Op de internetsite van Arboris is reeds een uitgebreide beschrijving van de hoofdpersonen te vinden, alsmede een verklarende woordenlijst. Als de serie aanslaat zie ik er nog wel een bord- of kaartspel van verschijnen.
De hoofdpersonen behoren tot een dwergvolk, dat bedreigd wordt door een oorlogszuchtig ras met monsterlijke bondgenoten. Ken Broeders werkt hier visueel met een mooi contrast tussen de compacte dwergen en de groteske monsters met slingerende ledematen. Over het verhaal zal ik het verder niet hebben. Koningen, hogepriesters, krijgers, verliefde jongelingen, het zit er allemaal in. Voor jongere lezers zal de barre tocht van de jonge dwerg Demer zeker aantrekkingskracht hebben en het centrale thema biedt veel mogelijkheden voor de toekomst. Zelf beleef

ik meer plezier aan de tekeningen. Broeders heeft zijn werk zelf ingekleurd en dit leidt, ondanks de bloeddorst in het verhaal, tot een sprookjesachtige sfeer in blauwgrijze tinten, met prachtige sneeuwlandschappen, woeste rotspartijen en mysterieuze vergezichten. De bladspiegel versterkt soms de verstilde sfeer en anderzijds de dynamiek van een middeleeuws aandoend strijdtoneel. Ken Broeders tekent zijn monsterlijke wezens in de dynamische maar onwaarschijnlijke verhoudingen die je ook ziet in de Amerikaanse (Image-)comics van de jaren '90. Dit brengt mij bij een kritiekpunt: in mijn optiek moeten de tekeningen, hoe artistiek of gedetailleerd ook, het leesritme van een avonturenstrip niet verstoren. Het betere tekenwerk laat zowel oppervlakkig 'beeldlezen' als gericht visueel genieten toe. Ken Broeders heeft die balans nog niet helemaal gevonden.

RvR

Kenya 1: Verschijningen

Léo & Rodolphe
Dargaud 2001
ISBN 90-6793-604-9
Prijs ƒ11,00 / Bfr.220
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Als je dit album opendoet, dan kom je allereerst een indrukwekkende lijst met namen tegen, waaraan de auteurs hun dank betonen. **Ray Bradbury**, **Edgar Rice Burroughs**, **Sir Arthur Conan Doyle**, **Frank Capra**, **Ernest Hemingway**, **Dr. Livingstone**, **Howard Phillips Lovecraft**, **William Somerset Maugham** en **Henri Rider Haggard**, namen die garant staan voor onnoemelijk veel uren leesplezier. Als al deze mensen gediend hebben als inspiratiebron voor dit en de volgende albums van de nieuwe serie *Kenya*, dan belooft dat nog heel wat...
Aan de basis van de serie ligt een oude legende die verhaalt dat er in de uitlopers van de Kilimanjaro, de hoogste berg van Afrika, dingen verborgen zijn, zo oud als de wereld zelf. Dingen die zo gruwelijk zijn, dat je ze niet moet verstoren, zoals sommige uitgestorven dieren.

Het album begint met het verhaal over een Amerikaanse schrijver. John Remington, kloon van Ernest Hemingway. Hij gaat in 1947 met een klein gezelschap op safari in Kenya, in het gebied van de Kilimanjaro. Deze groep stuit op een immens plantenetend dier - normaliter uitgestorven - en verdwijnt daarna spoorloos. Miss Kathy Austin, een Amerikaanse schooljuf die later in 1947 in Mombassa, Kenya aankomt, merkt dat er in de jungle bepaalde dingen niet pluis zijn. Zij gaat op zoek naar de verdwenen expeditie van schrijver John Remington.
Rodolphe en **Léo** staan voor een heldere stijl van verhalen vertellen, zowel in tekst als in tekening, en dat bewijzen ze ook met dit eerste album uit hun nieuwe serie *Kenya*. Helaas kunnen ze met dit album - *Verschijningen* - niet in de schaduw vertoeven van ook maar één van de bovengenoemde legendarische namen. Wie een verhaal leest, dat zich afspeelt in tropisch Afrika, verwacht dat de zwoele, verzengende sfeer van de pagina's afdruipt. Bij *Kenya* kom je dan echter bedrogen uit. Hopelijk lukt dit in de volgende verhalen wel.

HvdZ

Wayne Shelton 1: De missie

Denayer & Van Hamme
Dargaud 2001
ISBN 90-6793-582-4
Prijs ƒ10,95 / Bfr.219
(56 pagina's, kleur, s.k.)

Wayne Shelton is een avonturier op leeftijd die van een rijke industrieel de opdracht krijgt iemand te bevrijden uit een zwaar bewaakte gevangenis. De titelfiguur formeert daarom een team uit bevriende avonturiers met verschillende specialismen en bereidt een spectaculaire ontsnappingsactie voor.
Wanneer twee kanonnen van een kaliber als scenarist **Jean van Hamme** en **Christian Denayer** gaan samenwerken, verwacht je als lezer toch meer dan deze moderne variant op *The A-Team*. En ook al zet Van Hamme genoeg lijntjes en valletjes uit om de aandacht continu vast te houden en ook al tekent Denayer de situaties nog zo overtuigend, nergens bevat deze strip een echt origineel of verrassend element.
Alistair MacLean en **Desmond Bagley** voeren de bestsellerlijsten niet meer aan en dat is niet voor niets. Niemand zit nog te wachten op heldengroepjes die zich vlak voor de heldhaftige bestorming van een fort afvragen wie de verrader in hun midden is. *The Eagle has landed* ligt in geen enkele videotheek meer en dat komt doordat de liefhebbers van ware actie en spanning tot in de bilnaad zijn verwend met spectaculaire verzinsels als *Independence Day* en *Air Force One*.

Desondanks denken Van Hamme en Denayer nog succes te kunnen oogsten met een professioneel opgezet meesterwerkje à la *The Guns of Navarone*. Ze hebben over het hoofd gezien dat hetgeen vroeger spectaculair en fantasierijk was, tegenwoordig clichématig en voorspelbaar is. Ze zullen toch geen ouwe lullen zijn geworden?

HW

Otto Graniet 1: Drama op de rotsen

Otto Graniet 2: Rode maan

Saudelli
Prestige 2001
ISBN 90-76752-19-2 (deel 1)
ISBN 90-76752-21-4 (deel 2)
Prijs ƒ13,95 / Bfr.260
(88 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Otto Graniet is een privé-detective, type *hard boiled*. Net als Philip Marlowe, maar dan veel corpulenter en slechter gekleed. Een aantal van Graniets avonturen verscheen al in 1988 bij uitgeverij Loempia, in kleur. Prestige heeft nu alle verhalen in twee delen gebundeld in hun oorspronkelijke vorm, zwart/wit. Het eerste deel bevat een viertal verhalen. In het openingsverhaal betoont **Franco Saudelli** zich een vaardig navolger van **Raymond Chandler**. Otto Graniet wordt ingehuurd door een rijkaard die wordt gechanteerd met oude

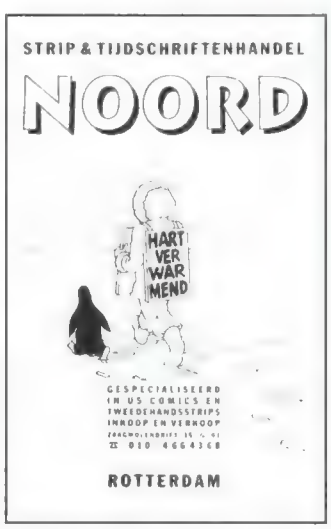

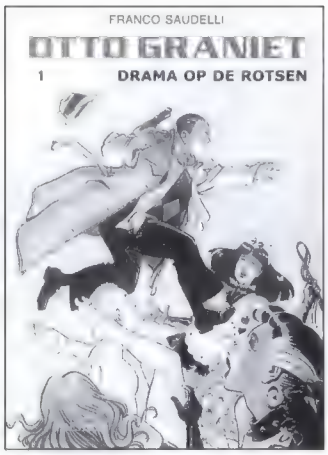

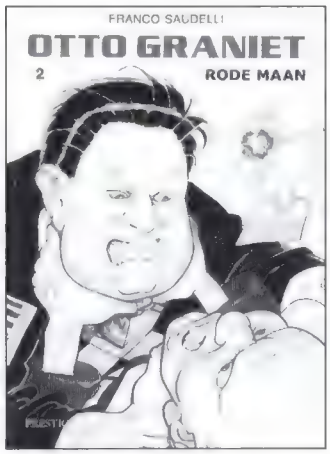

pornofoto's van zijn verloofde, een beroemd soapsterretje. Graniet gaat onvervaard en zonder scrupules aan de slag. Als het nodig is deelt hij rake klappen uit, schoffeert zijn broodheer en laat zich niet onberoerd door vrouwelijk schoon. Een stijlvaste figuur dus, die door Saudelli met verve wordt neergezet in een uitgebalanceerd intrige. Na deze sterke opening krijgt het eerste deel een onvoorziene wending. Net nu Graniet aan de lezer gepresenteerd is als een echte ouderwetse *private dick* doet zich vanaf het tweede verhaal een soort stijlbreuk in de enscenering voor. Op zoek naar een verdwenen meisje komt Graniet in *Satanskinderen* terecht in de occulte wereld van zwarte magie en boze krachten. Dit decor laat zich nu eenmaal slecht verenigen met de stereotiepe figuur van de *hard boiled detective*. Graniet lijkt er helemaal niet op z'n plaats te zijn. In het titelverhaal wordt het nog erger. Per abuis raakt Graniet verwikkeld in een halfbakken psychologisch familiedrama dat eindigt als een romantisch streekromannetje. Ook wat het tekenwerk betreft is dit verhaaltje beduidend minder. Joost mag weten waarom Prestige juist deze draak als titelverhaal koos. De curieuze mengeling van seks, suspense, drama, hekserij en occultisme zet zich voort in het tweede deel. In het openingsverhaal *Rode maan* raakt Graniet verzeild in een nachtclub, of liever een freakshow van afzichtelijke gedrochten. Dat wordt zelfs hem te veel. Deze ene keer laat hij de z'n opdracht onverrichterzake rusten. In *Waar is de kampioen?* wordt hij vervolgens ingehuurd om een profvoetballer te redden uit de klauwen van een paranormaal medium. Deze laatste opdracht ligt hem trouwens wel want in zijn tijd was Graniet zelf een niet onverdienstelijk middenvelder. Ook in eerdere verhalen speelt voetbal trouwens een prominente rol. In dit verhaal zien we Graniet weer op z'n best. Het bevechten van voetbalsupporters gaat hem heel wat beter af dan het bestrijden van duivelaanbidders.
Zoals gezegd is het tekenwerk van Saudelli dik in orde, behalve dan in het titelverhaal van het eerste deel. Het is degelijk, goed verzorgd en gelardeerd met exotisch bloot en expressieve personages. Wat de scenario's betreft zijn de beide bundels tamelijk vormeloos en onsamenhangend. In de verhalen worden lukraak genres en stereotiepen op elkaar gestapeld. Het resultaat is ernaar.

TB

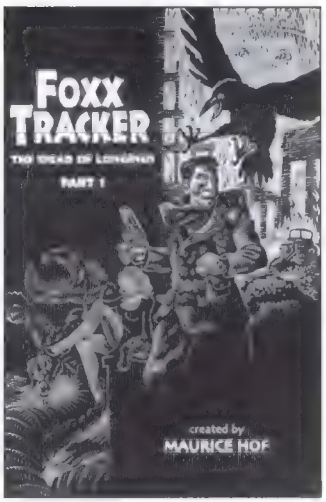

Foxx Tracker: The spear of Longenius Part I

Hof
Oog & Blik 2001
ISBN 90-5492-022-X
Prijs *f* 9,92 / Bfr.182 / 4,50
(32 pagina's, zwart/wit, s.k.)

The Invasion of the Terrible Giants, The Attack of the Mad Axe-Man, A Hundred Hounds from Hell... Titels die **Harry Mulisch** nooit had kunnen bedenken, zelfs al had hij in het Engels geschreven. **Maurice Hof** daarentegen voelt zich in het wereldje van de Amerikaanse pulproman thuis als een vis in het water en doet geen enkele moeite om dat voor de buiten-

EN VERDER...

✷ ***Casper en Hobbes 10: Er zijn schatten in overvloed*** *(Watterson, Big Balloon). Watterson herhaalt de bekende thema's rond het paniekerige joch Casper en de pluche knuffeltijger die in Caspers fantasie een afschrikwekkende vriend is. Desondanks valt er genoeg te lachen, want in welke andere strip zie je nou een T-rex in een straaljager vliegen? Bovendien maakt Watterson soms prachtige pagina's.* *(HW)*

✷ ***De Havik 5: De schat van de Mahury*** *(Pellerin, Dupuis). Piraterij voor de kust van Frans Guyana met een held die valselijk beschuldigd wordt en daarom constant de dienaren van de wet achter zich aan heeft. Ondertussen blijkt hij moreel de meerdere van zijn achtervolgers. Natuurlijk is er ook een ontluikende liefde. Pellerin brengt deze klassieke elementen van het avonturengenre sfeervol en vakkundig in beeld. Ouderwets genieten.* *(HW)*

WONDERLAND
VOOR AL UW STRIPS!
www.wonderlandstrips.nl

✷ ***Immondys 2: Voorbij het onmogelijke*** *(Hulet, Glénat). Dit album wijkt in meerdere opzichten af van de rest van het stripaanbod. Zo is het album vierkant van vorm en experimenteert de tekenaar met leesrichtingen door zijn plaatjes op een zeker moment te kantelen. De inhoud onderscheidt zich door een bizarre ontdekkingsreis die bij vlagen doet denken aan de horror van Clive Barker. Het is allemaal zeer gewaagd en creatief, maar jammer genoeg is het geheel net iets te weird om echt huiveringwekkend te worden.* *(HW)*

✷ ***Schemerwoude 12: Rodrigo*** *(Hermann/Yves Huppen, Glénat). Hermann heeft van dit familiesaga een echte familieproductie gemaakt. Zijn zoon Yves schreef het scenario. Het zal niet toevallig zijn dat in dit deel een vader/zoon-relatie centraal staat.* *(TB)*

✷ ***De schorpioen 2: Het geheim van de paus*** *(Marini/Desberg, Dargaud). Gestroomlijnde actie die zich afspeelt in een ongedefinieerd tijdperk waarin de Kerk nog machtig was, de paarden steigerden en de degens elkaar na een belediging snel konden kruisen. De heldhaftige Schorpioen probeert het geheim van zijn afkomst te ontrafelen en dat maakt slapen honden wakker die nog harder bijten dan ze blaffen. Topamusement!* *(HW)*

✷ ***Thorgal 26: Het koninkrijk onder het zand*** *(Rosinski/Van Hamme, Lombard). Zelden stond er in één enkel album zo veel onzin. Thorgal krijgt te maken met een machtswellustige ruimtevaarder die de titelheld graag wil inzetten om over de wereld te heersen. Oudheidkundige overblijfselen, een Middeleeuwse samenleving en een speculatieve toekomstvisie lopen door elkaar. Saai is het niet. Geloofwaardig evenmin.* *(HW)*

✷ ***De zwarte lelie 2: Met de rug tegen de muur*** *(Goepfert, Glénat). In dit knappe historische drama schitteren tal van boeiende personages die elkaar als in een soap het leven zuur maken. Constantin heeft de aanslag op zijn leven ternauwernood overleefd en is nu zijn geheugen kwijt. Zijn vrouw hertrouwt met een schuinsmarcheerder die gruwelijk moet boeten voor zijn misstappen.* *(HW)*

wereld te houden. Een eerste bundeling van zijn verhalen rond Foxx Tracker, een hopeloze detective die 'gespecialiseerd' is in bovennatuurlijke zaken. Hof gooit alle clichés uit het pulpgenre op een hoopje – detectives die hun beste tijd gehad hebben, schaars geklede, zij het weinig elegante nymfomanes, een duister *film-noirs*feertje, kurkdroge maar hilarische teksten, dialogen die compleet *over the top* zijn – en overgiet ze met een fantasy-sausje, gekruid met krankzinnige – natuurlijk Duitse - geleerden, prehistorische monsters, bizarre creaturen en mystieke elementen. En dat allemaal liefst in verhaaltjes van hooguit vier, vijf bladzijden. Je begrijpt, echt ernstig moet je de avonturen van Foxx Tracker niet nemen. Maar grappig zijn ze wel. En vooral razend knap en met veel experimenteerdrift in beeld gebracht. **Art Spiegelman** en **Robert Crumb** zijn de eerste namen die je voor de geest komen, bij het aanschouwen van Hofs houtsnede-stijl vol krassen en arceringen aangebracht op een zwarte achtergrond. Hoogtepunten bij de vleet in deze amper 32-pagina's tellende comic: Foxx die in z'n zoektocht naar een magische speer, die aan de bezitter ervan de wereldheerschappij belooft, belandt in een Berlijnse bunker waar ene Adolf H. net op het punt staat zijn leven te beëindigen of Foxx die op één en dezelfde bladzijde in een tweedekkertje belaagd wordt door aliens, zeemonsters en prehistorische vliegende reptielen. Of Foxx en zijn muze Lorna erin slagen te ontkomen moet duidelijk worden in een hopelijk snel volgend tweede deel. Wie zijn comics Amerikaanser wil dan Amerikaans, zit voortaan goed in Nederland.

!!!! SvW

Het einde der tijden 1: Quéribus

Ruellan & Ersel
Glénat 2001
ISBN 90-6969-286-4
Prijs *f* 26,50 / Bfr.530
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Het duo **Ersel** (pseudoniem van Erwin Sels) en **Ruellan**, eerder goed voor *Claymore* en *De pioniers van de Nieuwe Wereld* zetten met *Het einde der tijden* een ambitieus project neer dat het middeleeuwse Katharendom als onderwerp heeft. De Katharen waren in de twaalfde en dertiende eeuw de grootse ketterse beweging binnen de christelijke wereld. Zij

ADVERTEREN IN STRIPSCHRIFT? BEL 010-2201063

gingen uit van het dualisme. De god van het goede was zuiver en spiritueel. De god van het kwade was de fysieke wereld, het materiële. Opmerkelijk was hun grote mate van tolerantie; er bestond bij voorbeeld geen feodale hiërarchie en geen dic-

taat van de kerk. Dit soort verlichte zaken vormden een regelrechte bedreiging voor het gezag in Rome. De fanatieke inquisiteur Simon de Monfort zag het als zijn levenswerk om de Katharen van de aardbodem te doen verdwijnen. Na een beleg van tien maanden werd de onneembare burcht Montségur in de Franse Pyreneeën na verraad ingenomen door de kerkdienaars van de paus en de wereldse legers van de Franse koning. Vrijwel alle overwonnen Katharen (255 volgens de auteurs, 205 volgens de meeste bronnen) werden op de brandstapel gezet. Vier mensen wisten te ontsnappen met een nooit teruggevonden, onbekende schat. Over die schat doen tot op heden de wildste verhalen de ronde: geheimzinnige boeken, goudschatten en de heilige graal worden vaak genoemd als inhoud. Een van de ontsnapten, een jonge vrouw vlucht naar Quéribus, het laatste bastion van de Katharen dat in 1256 wordt ingenomen.
Deze voorkennis van de Katharen is eigenlijk onontbeerlijk om *Het einde der tijden* te kunnen lezen want Ruellan laat zijn kennis over het Katharendom maar zeer zuinig uitkomen. Een inleidende pagina was wel op zijn plaats geweest. Als thema staat het dualisme, de strijd tussen Satan en de Engelen, centraal, uitgewerkt in een magisch-realistische wereld. De jonge Aline Idge (Alienor) heeft sterk het gevoel dat zij eerder thuishoort in de Kathaarse tijd dan in het Parijs van nu. Zij wordt vanwege haar verbondenheid met het verleden permanent bedreigd door gevallen engelen (duivels), maar afdoende beschermd door de Azal (Analiël), letterlijk een beschermengel. Aline is de inzet van het voortdurende gevecht tussen goed en kwaad, waarvan ook mensen in haar nabije omgeving het slachtoffer worden. Het is aan de lezer om alle verhaallijnen van Ruellan een plek te geven en het geheel te duiden. Deze bewust aangebrachte suspense doet een behoorlijk beroep op de verbeeldingskracht van de lezer.
Ersels tekenwerk past wel bij het doorwrochte verhaal; hij is een ijverig maar weinig getalenteerd tekenaar wiens personages nogal schetsmatig zijn en met weinig fantasie getekend. Veel meer op zijn gemak voelt hij zich bij de levensloze wereld van sculpturen, gebouwen, straten en kerkinterieurs. Voor de afwikkeling van het verhaal zullen de auteurs zeker nog meerdere albums nodig hebben. Herlezen en opnieuw construeren is dan zeker geboden.

!!!! JdL

SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel 040 - 2 441 882 • Fax 040 - 2 435 873

De uitroeptekens staan voor de volgende waarde-oordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! goed
!!! redelijk
!! matig
! slecht
··· abominabel

Ik zoek iets diepzinnigs
Kijkt u eens Aristoteles in 90 minuten
NIEUW! COMIC PALMEN H.A.F.M.O.
Echt waar? Aristoteles? De filosoof? In 90 minuten?
Ja
ARISTOTELES IN 90 minuten
Wie heeft nog zoveel tijd?
Zoeken we even verder
REGEL
SPINOZA OPEEN PAK VLA

Sigmund beweegt!

De strip over de zure psychiater Sigmund, die nu in *de Volkskrant* te zien is, zal vanaf komend voorjaar ook te volgen zijn op tv. Dat heeft een woordvoerder van Comic House, dat de strip produceert, bevestigd. Comic House is al bezig drie proefuitzendingen te maken van elk een halve minuut. Die 'pilots' zullen worden uitgezonden door de AKN-omroepen (AVRO/KRO/NCRV). Wie de serie gaat uitzenden ligt nog volledig open. 'We zijn ook met commerciële omroepen in gesprek', licht regisseur **Hans Buying** toe.

Buying wil dat de serie een plek krijgt rond een journaal- of actualiteitenprogramma. Op die manier kan Sigmund makkelijk op actuele gebeurtenissen reageren. Sigmund krijgt ook een stem, 'een saaie,vlakke psychiaterstem'.

Bron: ANP

De Wit is geen lezer

Over zijn werk als striptekenaar deed **Peter de Wit** op 27 november trouwens enkele opmerkelijke uitspraken in het carrièreblad *Carp*. 'Een echte lezer ben ik niet. Ik heb moeite met artikelen lezen, zeker in *de Volkskrant*. Hou op zeg, ik ben tekenaar. Wel schrijf ik altijd heel veel over, daar ben ik eigenlijk nooit op gepakt', aldus de *Sigmund*-tekenaar.

De Wit had altijd gedacht dat hij heel slim was, maar kwam naar eigen zeggen tot inkeer toen iemand de gymnasiumopleiding van zijn zoontje bagatelliseerde. 'Op dat moment besefte ik ineens dat ik niet zo slim ben (...). Maar mijn capaciteiten liggen helemaal niet in studeren of leren. Dat dringt helemaal niet tot mijn hoofd door. Mijn gedachten dwalen na vijf regels af. Dat is heel vervelend. Dus ja, wat doe je dan? Strips tekenen!'

Volgens De Wit heeft het succes van *Sigmund* zijn leven 'ontzettend veranderd'. Maar begrijp de tekenaar niet verkeerd: persoonlijk is hij niet door zijn eigen strippsychiater veranderd, noteert *Carp*. 'Ik zou nooit naar Sigmund toegaan.'

JM

Angoulême 2002

Van 24 tot 27 januari trekt stripminnend Frankrijk weer naar het stadje Angoulême waar de grootste stripbeurs van het land plaatsvindt. Naast een enorm aanbod aan kraampjes en stands van de verschillende commerciële aanbieders is er ook ruimte voor de artiesten. Bij voorbeeld voor **Martin Veyron** die in de editie van 2001 de grote prijs van de stad Angoulême in ontvangst mocht nemen. De stripmaker/scriptschrijver/columnist zit de 29e editie van het festival voor en maakte de illustratie die al het promotiemateriaal siert. Zijn werk is het onderwerp van een expositie in het ter plaatse gevestigde nationale stripcentrum. De organisatie heeft verder nog tentoonstellingen opgezet over Comics, nieuw talent en **Carlos Nine**.

HW

Prijs De Leeuw voor Satrapi

De tiende editie van de prestigieuze Prijs De Leeuw, genoemd naar sponsor Delhaize-De Leeuw, is gewonnen door de Iraanse striptekenares **Marjane Satrapi**. Deze prijs, goed voor €5000 (±*f*11.020 / Bfr.201.700), is een aanmoedigingsprijs voor debuterend striptalent dat hoogstens drie albums in het Frans of het Nederlands uit heeft. Het is ook de enige stripprijs in België met een noemenswaardige prijzenpot. Satrapi wint de prijs voor het eerste deel van haar vierdelige, autobiografische *Persepolis*-cyclus. Zij is de eerste vrouw die deze prijs wint, en tegelijk ook de eerste niet-Europese laureaat. Eerder dit jaar won *Persepolis 1* al een Alph'Art, te vergelijken met de oscars, op het belangrijke stripfestival van Angoulême.

Marjane Satrapi (1969) is geboren in het Iraanse Rasht. Zij liep school aan het Franse lyceum in Teheran, volgde een kunstopleiding en belandde nadien in Parijs bij het progressieve stripcollectief L'Association. Vooral **David B.**, één van hun drijvende krachten en met zijn vijfdelige *L'ascension du Haut Mal* zelf een belangrijke vernieuwer van het autobiografische genre, stimuleerde haar om haar tumultueuze jeugd in Iran in stripvorm te vertellen; *Persepolis* was een feit.

De invloed van mentor David B. is overduidelijk in *Persepolis*. Niet alleen door het genre, autobiografie, maar ook Satrapi's naïeve tekenstijl en haar eenvoudige maar efficiënte beeldspraak zijn aan David B. schatplichtig. *Persepolis 1* speelt zich af rond 1980, kort na de islamitische revolutie. Via kleine anekdotes volgen we de gebeurtenissen van toen door de ogen van een tienjarige. Het resultaat is nu eens ontroerend, dan weer ontnuchterend.

Met de bekroning van *Persepolis* benadrukt de jury ongewild dat de Prijs De Leeuw mikt op auteurs die nog volop in ontwikkeling zijn. Amper enkele weken geleden is immers *Persepolis 2* verschenen, en het valt op hoezeer Satrapi inmiddels al aan maturiteit en impact heeft gewonnen. Was deel één al een belangrijk album, *Persepolis 2* verdient zonder meer een plaats op de lijst van essentiële strips.

Persepolis 1 van Marjane Satrapi is uitgegeven bij L'Association en kost ongeveer *f*30 / Bfr.600.

MK

Expo over werk subsidiënten

De serie 'Toekenningen' van het Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst start het nieuwe jaar met een tentoonstelling van acht striptekenaars die tussen 1999 en medio 2001 een subsidie ontvingen. Het gaat om **Peter van Dongen**, **Guido van Driel**, **Cees Heuvel**, **Gerrie Hondius**, **Helena Klakocar**, **Peter Pontiac**, **Marcel Ruijters** en **Barbara Stok**. De expositie loopt van 10 januari tot en met 7 februari 2002 en wordt gehouden bij Fonds BKVB, Brouwersgracht 276 in Amsterdam.

Het Fonds BKVB verleent subsidie aan beeldend kunstenaars, vormgevers, architecten en bemiddelaars. De subsidieverlener, waar **Joost Swarte** commissielid is, zegt dat steeds meer striptekenaars en illustratoren een aanvraag indienen voor het werken aan een publicatie, het uitvoeren van een project of het maken van een studiereis.

RS

GAS & LICHT door André Wijntjes

ARENDS, JEAN-PAUL
- *Scribbly* (*Metro*)
- *Scribbly* (*CJP Magazine* oktober/november 2001)

BRUGMAN, CARRY & RITSTIER, WILLEM
- *Zoekt de dader met Sam & Sam detectives* (*Samsam* vanaf 2001)

BRUYNESTEYN, DICK
- *Opa vertelt* (*Nieuwsblad van het Noorden* wekelijks)

CROMHEECKE, LUC & LINTHOUT, WILLY
- *Supersnotneus* (*Taptoe* vanaf schooljaar 2000/2001) N.B. Deze strip wordt als *Roboboy* in *Suske en Wiske weekblad* herplaatst.

DORRENBOOM, PIETER
- Illustraties (*Studio* regelmatig)
- Illustraties bij *Overstuur@AD.nl* (*Algemeen Dagblad* wekelijks vanaf 22-09-01)
- Illustraties bij *De wederopstanding van LPG* (*AD* 24-11-01)

GERADTS, EVERT
- *Koos & Mo* (*Okkie* vanaf schooljaar 2001/2002)

GOEDE, FLOOR DE
- Strip (*CJP Magazine* oktober/november 2001)

HARTJES, MAAIKE
- Strip (*CJP Magazine* oktober/november 2001)

HEUVEL, ERIC
- Covers (*Bibliotheekblad* 0106, 0109, 0110, .0113, 0117 en 0120)
- *Toen was geluk heel gewoon* (*Studio* en *Mikrogids* vanaf 9801) N.B. op tekst van Rein Post (= Hanco Kolk)

HOLST, MARC VAN DER
- *Spekkie Big* (*CJP Magazine* oktober/november 2001)

JAGER, GERRIT DE
- Strip (*Kinder- en jongeren rechtswinkel* 2001)
N.B. Herplaatst bij *Jeugd met rechtswinkel geholpen* (*Algemeen Dagblad* 15-11-01)
- Illustraties bij *E-mail: Gokken op antwoord* en bij *Goed reageren op ontvangen e-mail* (*AD* 08-11-01)
- Illustraties bij *Ik heb gewoon zware botten* (*Margriet* 0144)
- Illustraties bij *Amateurs laten Ajax niet zomaar plukken* (*Het Parool* 17-11-01)

KLUNDER, SJAAK
- *Joop* en illustraties (*Computer Idee* vanaf 0101)
- *Frederick* (*Paper mates*)

KOLK, HANCO & WIT, PETER DE
- Aankondiging *Gilles de Geus* (*Veronica* 0148)
- *Gilles de Geus: 90-60-90* (*Veronica* vanaf 0149)

Europakhuis

FOTO DNB

Alle euro's liggen in Nederland opgeslagen in het zogeheten Opslagdistributiecentrum (ODC) van De Nederlandsche Bank (DNB). Er is speciaal een metalen kunstwerk in de vorm van de euro op de voorkant van het gebouw in Lelystad bevestigd. Wanneer de nieuwe munt is ingevoerd, zal de bunker als opslag fungeren voor de guldenmunten die terugkomen en omgesmolten moeten worden. Onder werknemers van DNB is het pand inmiddels omgedoopt tot het Geldpakhuis van Dagobert Duck. Saillant is dat in **Donald Duck 0138** (met een velletje eurostickers van de Duckstadse Bank) een verhaal stond over de Operatie Wisseltruc van 'duckaten' naar euro's. Het gigantische pakhuis van Dagobert speelt daarin natuurlijk een voorname rol, evenals de Zware Jongens.

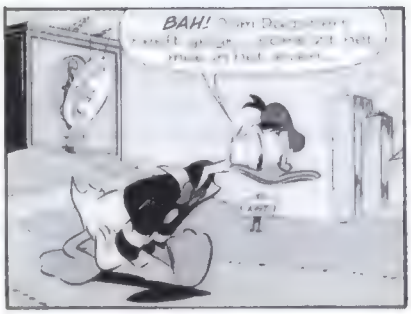

Nog saillanter is dat, toen het NOS Jeugdjournaal in het ODC opnames kwam maken, er een grote kartonnen Dagobert Duck op een aantal euro-kratten werd neergezet. De fotograaf van DNB heeft er een foto van gemaakt, maar mag die uit beveiligingsoverwegingen niet naar de *Stripschrift*-redactie opsturen. Nu de eurodeadline nadert, is DNB erg bedacht voor zware jongens - zeker die onder de *Stripschrift*-lezers - die op de desbetreffende foto zouden kunnen achterhalen hoeveel euro's er in een krat kunnen. Na 1 januari 2002 mag de foto wel worden vrijgegeven, dus die foto houdt u nog van ons tegoed.

RS

W.i.t.c.h.

Heksen en tovenarij verkopen. Sanoma (Disney) wil wel een graantje meepikken met dit nieuwe tijdschrift (*f*7,95 / Bfr.159). De titel *W.i.t.c.h.* slaat op de namen van de vijf jonge tienermeisjes die de hoofdrol spelen in het 60 pagina's tellende stripverhaal: Will, Irma, Taranee, Cornelia en Hay Lin. De mangaachtige strip verhaalt over de eeuwige strijd tegen Het Kwade. De aanzet hiervoor wordt gegeven op het jaarlijkse schoolfeest ter gelegenheid van Halloween. De meiden krijgen een belangrijke taak die gepaard gaat met plotselinge magische krachten. Het vervolg is te lezen in de nog uit te komen bladen.

Naast het stripverhaal staat er een aantal gevarieerde rubrieken in, die een link met heksen en magie hebben. Een heksentest laat zien welk soort heks je bent. Om er betoverend uit te zien zijn er beauty- en modetips. Verder wordt aandacht besteed aan knappe knullen en bekende beauty's, al kan dit menig onzekere tiener nog de nodige complexen bezorgen.

CWA

Expo Enki Bilal in Luik

Nadat ze eerder te zien was in Parijs, Sarajevo en Belgrado, doet de prestigieuze Bilal-retrospectieve *Enkibilalandeuxmilleun* nu ook Luik aan, dat erin slaagde de exclusiviteit voor de Benelux te bemachtigen. Al is in de Luikse presentatie enige voorkennis van zaken geen overbodige luxe.

Enki Bilal vierde dit jaar zijn vijftigste verjaardag met een uitgebreide retrospectieve. Met albums als *De jacht* en de *Nikopol*-trilogie kroonde de Fransman van Joegoslavische komaf zich tot een van de belangrijkste stripauteurs van de voorbije twintig jaar. Maar zoals bij wel meer boegbeelden van de volwassenenstrip reiken Bilals artistieke ambities verder dan louter strip; hij is ook een veel gevraagde illustrator, en was zelfs al actief als ontwerper van operadecors en als filmregisseur.

Bilals tekenwerk leent zich dankzij de directe inkleuring uitstekend voor tentoonstellingen. Voor *De slaap van het monster*, zijn recentste album uit 1998, ontwierp hij alle prentjes zelfs als afzonderlijke schilderijtjes, alvorens ze met behulp van de computer te monteren tot strippagina's.

De locatie in Luik sluit wonderwel aan bij de kille, sombere sfeer die zo karakteristiek is voor Bilals oeuvre. Het is een soort betonnen bunker, die gelegen is op niveau -2, naast een parkeergarage; alle werken zijn opgehangen tegen zwarte panelen, die als een ceintuur rond de ruimte lopen. Anders dan Parijs lijkt Luik zich te richten tot overtuigde 'Bilalogen'. Nergens in de tentoonstelling is ook maar de minste uitleg te vinden, zelfs niet uit welk album een strippagina afkomstig is. Daardoor ligt de nadruk exclusief op het artistieke, want zonder een minimum aan kennis van het Bilal-universum zegt het tentoongestelde werk weinig. Erger nog: de expo straalt nu het pretentieus-artistiekerige sfeertje uit waarvan Bilal nadrukkelijk beweert dat hij het juist wil vermijden. Ook de tijdelijke winkel die naast de exporuimte is ingericht, doet daar ongewild vragen bij rijzen. Dat de talrijk geëtaleerde zeefdrukken, affiches en andere parafernalia als een onverwachte uitbreiding van de expo kunnen worden gezien, is mooi meegenomen, maar de prijs van al dat fraais bewijst dat Bilal anno 2001 vooral big business is.

Enkibilalandeuxmilleun loopt nog tot 31 december in de Coeur Saint Lambert, Ilôt Saint-Michel (niveau -2), Luik, België. Info: telefoon (+32)(0)4-2500993 of via de site *www.enkibilalandeuxmilleun.be*

MK

Terroristische aanval

Bij Alternative Comics is het herdenkingsboek *9-11 Emergency Relief* verschenen. Een kleine honderd tekenaars uit de Verenigde Staten hebben een bijdrage geleverd. De bekendste is **Will Eisner**. Daarnaast werken er veel aankomende te-

---

LEEVER, GERARD
- *Oktoknopie* (*Taptoe* en *Winter, lente en vakantieboek Taptoe* vanaf schooljaar 1985/1986)
- *Oktoknopie*: Kleurplaat (*Arnhemse koerier* 0140)
- *Gemengd dubbel* (*Troskompas* vanaf 9701)

LODEWIJK, MARTIN
- Illustratie: The Amazing Stroopwafels (*Rotterdam mijn stad* 0101)

PHIELIX, ROB & RITSTIER, WILLEM
- *Zoekt de dader met Sam & Sam detectives* (*Samsam* tot 2000)

RITSTIER, WILLEM
- *Vera van alles* (*Insigt* vanaf 0101)
- *Dirkje* (*Ditjes en Datjes* vanaf 1995)
- *Zep* en Illustraties (*Zo zit dat* vanaf 1998)

SCHEURS, ERIC
- *Sjonnie* (*Webber* 0001 t/m 0109)

VALKEMA, GERBEN
- *Catootje & Jeroen* (*CJP Magazine* oktober/november 2001)

VARENKAMP, ERIK
- Illustratie bij *Rechtsbijstandsverzekering dekt niet elk akkefietje* (*Algemeen Dagblad* 01-11-01) N.B. Deze illustratie is ook te koop als poster
- Illustraties (*AD magazine*)
- Illustraties (*Kijk*)

VEGTER, JAAP
- Cartoons bij *Is Jaap Vegter leuk?*, door **Jaap Vegter**, **Peter van Straaten**, **Frits Müller** en **Marnix Rueb** (*Vrij Nederland* 0138)

VRIENDS, JAN
- *Superster of geheim agent* (*KLETS KOEK!* 2) N.B. In dit nummer verscheen ook strips van **Michiel Hoving** en **Mike Pearse**.

TYPEX
- Illustraties bij *Bied de euromigraine het hoofd* (*Vrij Nederland* 0137)
- Illustratie bij *De kinderwens en de wens van het kind* (*Vrij Nederland* 0145)
- Illustratie bij *Nu te boeken! Retourtje ruimte* (*Volkskrant magazine* 03-11-01)

WIT, PETER DE
- *Vader en dochter* (*Mikrogids* vanaf 9908)
- Strip bij *De lach als wapen tegen hiv en aids* (*Algemeen Dagblad* 05-10-01)
- Strips en illustraties (*Relevant* 2000 en 2001)

ZINON
- *Familie Onlijn* (*Internet Idee* vanaf december 2001

Via deze rubriek maakt de auteur overzichtelijk in welke tijdschriften werk van en over Nederlandse stripauteurs wordt gepubliceerd. Tips kunt u zenden aan André Wijntjes, Reigerstraat 6, 3161 TN Rhoon, of via e-mail: *andrewijntjes@igr.nl*

kenaars mee, en vertegenwoordigers van de alternatieve scene, zoals **James Kochalka** en **Peter Kuper**. Het boek kost $14.95 en telt 200 pagina's (ISBN 1-891867-12-1). Verschijningsdatum: januari 2002. De opbrengst gaat naar het Amerikaanse Rode Kruis. Meer info via de site *www.indyworld.com/relief*

De New Yorkse cartoonist **Tom Hart**, die meedoet aan *9-11 Emergence Relief*, heeft op zijn website *www.hutchowen.com* ook

CARTOON TOM HART

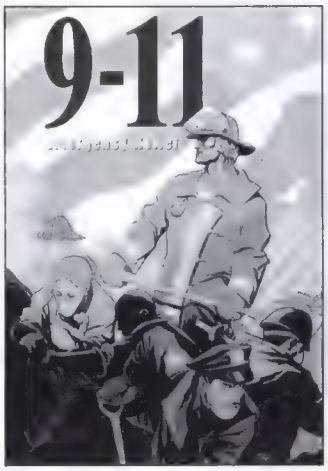

nog het project *Public Relations* gestart. Iedere zondag publiceert hij een aflevering in kleur van zijn strip *Hutch Owen* die zich in het New York van na 11 september afspeelt. De eerste plaat toont dat Ground Zero ook als 'green' gebruikt kan worden.

Het Franse stripblad *Bodoï* besteedde in het november-nummer volop aandacht aan de ramp. Het interviewde een aantal auteurs van avonturenstrips over hun visie op de gebeurtenissen, zoals **Vance**, **Tome**, **Colin Wilson**, **Francq**, **Francq**, **Christin**, **Mézières**, **Cothias**, **Trondheim**, **Lapière**, **Froideval** en **Léturgie**. De cover is van **Bajram**, auteur van de

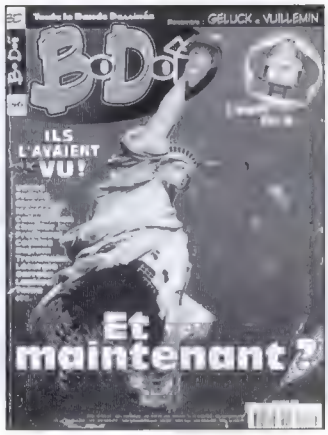

strip *Universal War One*.

Een nummer van *BoDoï* kost FF35 (€5,34). Meer info: 13, rue de L'Ancienne, Comédie, 75006 Parijs, Frankrijk, of via e-mail: *redac@bodoi.com*

RS

Correcties

En hier komt het foutje uit *Stripschrift 340*.

In de inhoudsopgave proberen wij de lezer ervan te overtuigen dat de auteur van 'Land in zicht' door zijn vrienden aangesproken wenst te worden als Kámán. Niets is minder waar. Hij heet Kálmán.

De redactie

Flitsen

Bert van der Meij **heeft de Rabobank Cultuurprijs 2001 gewonnen door het meest originele stripverhaal over de stad Leiden te maken** (zie ook *Stripschrift 338*). **Zijn prijswinnende verhaal zal binnenkort in boekvorm verschijnen en als beloning ontvangt Van der Meij ƒ10.000 (±Bfr.200.000).** ★ Dirk Snoodijk **(ex-redacteur van** *SjoSji* **en** *Striparazzi*) **duikt - na jaren van afwezigheid - weer op in de colofons bij Big Balloon. Lees hiervoor de tijdschriften** *Looney Tunes*, *The Flintstones* **en** *Tom en Jerry*. **Zijn aanwezigheid was echter van korte duur. Snoodijk schijnt nu bij het CJP te werken.** ★ **In week 12 van 2002 komt de strip** *Bud Broadway* **van** Eric Heuvel **eindelijk in album terecht, en wel bij uitgeverij Boumaar. De strip verscheen van 14-12-95 tot 22-05-01 in** *Algemeen Dagblad* **en moest toen plaats maken voor** *Agent 327*. **Er werden totaal negen verhalen van 151 stroken gepubliceerd. Het is de bedoeling dat er twee albums per jaar gaan verschijnen, zowel in hardcover- als in softcoveruitvoering.** ★ **Boumaar gaat ook de strip**

AANSTORMEND GEWELD

Incognito-reeks

WIE? **Robin Schouten**, de Zaandammer die ook het striptijdschrift *Incognito* (zie *Stripschrift 317*) produceerde, begon in 1999, toen het striptijdschrift op zijn laatste benen liep, aan een reeks albums, die heel voor de hand liggend *Incognito-reeks* werd genoemd. Ondertussen is het tijdschrift gestopt bij nummer 18 (1999) en telt de *Reeks* al acht boekjes.

HOE ZIET DIE REEKS ERUIT? Het heeft even geduurd voordat de *Reeks* haar huidige formaat had. Deel 1, *Kwaad bloed* van het duo **Aaarch!**, had al hetzelfde comicformaat als de latere delen, maar was gefotokopieerd in zwart/wit, om de prijs zo laag mogelijk te houden. Het tweede deel, de kettingstrip *Het lieve leven*, heeft met de latere delen gemeen dat het een cover met steunkleur heeft en gedrukt is, maar verschilt ervan door het A4-formaat. Vanaf deel 3, *Dr. Dia* van **Lode Devroe**, wordt de *Incognito-reeks* gedrukt op comic-formaat in zwart/wit met één steunkleur, die varieert van boek tot boek. Elk boekje telt 32 pagina's. De *Incognito-reeks* heeft zo alvast de verdienste dat ze een andere, en relatief goedkope publicatiewijze probeert ingang te doen vinden op de Nederlandstalige stripmarkt.

In deze rubriek laat de auteur zijn licht afwisselend schijnen op experimentele ontwikkelingen in de marge van het beeldverhaal en op vrij jonge auteurs van wie nog nauwelijks werk in het Nederlands is vertaald.

VERTEL EENS WAT OVER DE ACHT VERSCHENEN DELEN! Wel, ze zijn eigenlijk onder te verdelen in één collectieve strip, de kettingstrip *Het lieve leven*, en zeven andere boeken van vijf verschillende auteurs of auteursduo's. *Het lieve leven* liep als vervolgstrip in het tijdschrift *Incognito* van 1993 tot 1999. Per nummer van het tijdschrift werden twee bladzijden afgedrukt, elk van een andere tekenaar. Iedere tekenaar nam de draad van het verhaal op waar de vorige hem had laten liggen. Toen het tijdschrift ermee ophield, werden er nog enkele pagina's toegevoegd om het verhaal af te ronden en klaar was kees. In totaal hebben 40 vooral jonge tekenaars een pagina aan het verhaal bijgedragen, onder wie **Jean-Marc van Tol**, **Maaike Hartjes**, **Erik Kriek**, **Mark Horemans**, **Berend Vonk**, **Marcel Ruijters**, **Nix**, **Tobias Schalken**, **Kim Duchateau** en **Peter Pontiac**, om alleen maar namen te noemen die in de rest van deze bespreking niet meer voorkomen. Gezien het opzet mag het een klein wonder heten dat er toch nog een min of meer coherent verhaal uit voortgekomen is, hoewel sommige auteurs hun uiterste best hebben gedaan om dat te beletten.

Zowel het duo Aaarch! (**Marcel de Jong** en **Marco Kuipers**) als **Erik Wielaert**

hebben al twee deeltjes van de *Reeks* op hun conto. Aaarch! stond in voor het eerste deel, *Kwaad bloed*, en het zevende deel, *Sadie; Love=Misery2*. Beide boekjes zijn het meest comic-achtig van de hele *Reeks*, zowel in de positieve zin (bij momenten spectaculaire grafiek) als in de negatieve zin (het verhaal is duidelijk bijzaak; het gaat erom grafisch zo veel mogelijk te freewheelen). *Kwaad bloed* lijkt wat op *Het lieve leven*, in de zin dat de makers pagina voor pagina zonder duidelijk omschreven scenario hebben gemaakt. Het verhaal heeft het over een man die zijn ziel aan de duivel heeft verkocht en zijn vrienden over de dood heen in de val lokt. *Sadie* of *The ultimate gothic junkie*, gaat zoals de titel het zegt over een verslaafde

gothic tiener. De avonturen van Sadie publiceerde Aaarch! eerst al in Duitsland in een vrij groot tijdschrift.

Erik Wielaert publiceerde al een tijdje in verschillende small-presstijdschriften in Nederland, toen hij met de *Incognito-reeks* zijn eerste boekjes kon publiceren. Deel 4, *Nachtschade*, en deel 8, *Waanklanken* zijn thematische bundelingen van korte verhalen. *Nachtschade*, over ongezonde liefdes, was het debuut van veertiger Wielaert. De eerste twee verhalen zijn variaties op het *femme fatale*-cliché. Het laatste verhaal, *Alfred*, is een intelligente ode aan **Alfred Hitchcock**, die zelf in een vrouwenrol meespeelt, en dan vooral aan zijn film *Psycho*. *Waanklanken* is even magisch, maar bevat twee verhalen over

Stanley **van** René Uilenbroek **en** Willem Ritstier **uitbrengen, al jaar en dag een vaste waarde in** *Suske en Wiske Weekblad*. ★ Marq van Broekhoven **zal een aantal boekjes uit de** *Juttemis*-**reeks gaan herdrukken. Ook zal er nieuw werk worden gebundeld in de subreeksen** *Fio Dio*, *De list* **en** *Stille lijnen*. **Van zijn strip** *Peer de Plintkabouter* **(op tekst van** Anton Damen**) zal in 2003 een nieuw deel verschijnen bij Silvester. Eveneens bij Silvester, maar dan medio volgend jaar:** *Marq denkt...* **(100 pagina's op** *Scribbly*-**formaat), met waarschijnlijk een voorpublicatie in** *Zone 5300*. **De strip** *Bubbels* **(verschenen in de** *Incognito*-**reeks) zal niet worden gecontinueerd, maar volgend jaar verschijnt wel de one-shot** *Droomman*, **ook al bij Silvester.** ★ **Dezelfde uitgever gaat met ingang van volgend jaar februari de albums van** *Het Felix Flux-museum* **van** Gerard Leever **herdrukken, zowel de twee albums die eerder verschenen bij Big Balloon, als het derde verhaal, dat in 1996 verscheen in een Telekidsboek. Verder is uitgever Sanoma van plan** *Suus & Sas* **uit** *Tina* **te bundelen. Samen met het nieuwe** *Gemengd dubbel*-**album komt dat op vijf nieuwe Gleever-albums in 2002!**

BRIEVEN

POEN, POEN, POEN, POEN...

Aangemoedigd door de brief van Rob van der Vegt in Stripschrift 338 wil ik ook wat grieven spuien. Ik ben circa 50 jaar stripverzamelaar en ongeveer 15 jaar striphandelaar, zij het op kleine schaal. Sinds 25 à 30 jaar ben ik lid van Het Stripschap en abonnee van Stripschrift. Een belangrijk deel van de problemen ligt bij het bestuur van Het Stripschap dat zich opstelt als een stichtingsbestuur en zich absoluut niet interesseert voor de belangen en interesses van de leden. Men wil strips promoten, de leden kunnen contributie betalen en voor de rest mogen zij - cru gesteld - aan het gas. Het bestuur heeft het liefst weinig leden op een vergadering. Tijdens een vergadering organiseert men namelijk ook een ruilbeurs en ik kan mij voorstellen dat een gemiddeld lid liever rondkijkt dan een vergadering bijwoont. En het lid/handelaar laat ook liever niet zijn boeken in de steek. Al in de jaren tachtig heb ik dit diverse malen naar voren gebracht, maar er werd geringschattend aan voorbij gegaan.

Dan de ruilbeurs. Ook hier worden de leden/handelaars (particulier, semi- of full-professioneel) gezien als melkkoe. Bij afname van het maximum van 4 eenheden, zijnde 4 lullige tafeltjes van circa 90 bij 70 cm, betaal je de laatste jaren *f*50 per eenheid per dag. Oftewel *f*200. Als de tafels niet gevuld zijn met hardlopers, zoals Suske en Wiske, Asterix, Kuifje enzovoorts, mag je blij zijn als je zo'n 100 strips van bij voorbeeld *f*3,50 verkoopt. Een eenvoudig rekensommetje leert dat je dan een hele dag voor het bekende onderdeel van de kat hebt gestaan (omzet *f*350 minus inkoop *f*100 minus staangeld *f*200 minus autokosten *f*50). Dure antiquarische strips? Het is niet rechtlijnig dat er dan enorm veel meer wordt omgezet en ook verdiend. Kijk, als je in België bij een zolderopruiming 20 oude Kuifje- of Robbedoes-albums kunt inkopen voor totaal *f*500 en die op een Stripdag kunt verkopen voor *f*5000, dan heb je een goede dag. Maar niet iedereen treft dit.

Ik besef dat ook het Stripschapbestuur met financiën te maken heeft. Als je echter weet dat bij voorbeeld een Van Aerle in de Veemarkthallen in Utrecht rommelmarkten organiseert voor circa *f*45 per kraam van 4 meter en daar ongetwijfeld winst mee maakt, dan ben ik van mening dat Het Stripschap met *f*100 per kraam uit de kosten moet komen. Ik denk dat de meeste stripliefhebbers komen om een aantal leuke strips te kunnen kopen. Alle andere toeters en bellen zijn bijzaak. Het Turfschip in Breda was een leuke locatie, maar brandduur.

Waarschijnlijk leg ik in deze brief wat veel de nadruk op de financiën. Dat brengt mijn beroep als boekhouder nu eenmaal met zich mee. Ik weet echter zeker dat er talrijke leden zijn in de leeftijdscategorie 40-60 jaar die zich elk jaar groen en geel ergeren aan het gedrag van het bestuur, en dan voornamelijk over maatregelen met betrekking tot de ruilbeurs. Ik ben dan ook de laatste tien jaar niet meer geweest. Vroeger gaf ik de dagwinst weer uit aan leuke aankopen bij collega's. Maar als de winst terugloopt door hoge staangelden, valt er niet veel uit te geven.

H.P.A. van Velzen, Assendelft

door **GERT MEESTERS**

PAGINA UIT WAANKLANKEN

muziek: één over een over een bende bedelkinderen en één over een rockgroep die door toedoen van een fee wereldberoemd wordt. Wielaerts verhalen zitten vol met bekend materiaal uit de populaire vertelkunst (vampieren, feeën, gevaarlijke vrouwen en andere griezels), en zijn heel sensueel en entertainend verteld. Zijn tekenstijl kan door zijn toegankelijk realisme ook een traditioneel strippubliek boeien.

In de vier verhalen van **Lode Devroe**s *Dr. Dia* - ook voor hem is dit derde deel van de *Reeks* zijn debuut - speelt de vrouwelijke wetenschapper Dr. Dia de hoofdrol. Ze wordt geconfronteerd met geheime wetenschappelijke experimenten en onverklaarbare verschijnselen, een beetje *X-files*-achtig. Devroes strips zien er stilistisch consequent uit, maar door een gebrek aan psychologie van de personages en de vaak abrupte eindes laten zijn verhalen je vaak wat beduusd achter. Zijn strips zijn daardoor vooral interessant voor jaren-vijftigfreaks en liefhebbers van de bijbehorende 'atoomstijl'. Niet dat Devroe direct aan **Yves Chaland** kan tippen, maar zijn stijl is verdienstelijk.

Mark Hendriks is na diverse prijzen en drie dikke boeken bij Oog & Blik/De Harmonie de bekendste auteur met een boekje in de *Reeks*. In *Bedorven verhalen* (deel 5) zijn twee verhalen opgenomen met zijn fetisjpersonage Tomoyo, zij het in heel verschillende contexten: bij de eskimo's en in een Japans aandoende omgeving. Hendriks heeft steeds al gewaagd werk gereserveerd voor Incognito, en dat geldt ook voor *Bedorven verhalen*. Zijn verhalen zijn weer van hoog niveau, maar het gebruik van de roze steunkleur is iets te kitscherig om mooi te zijn.

Deel 6 van de *Reeks*, ten slotte, is *Bubbels* van **Marq van Broekhoven** en **Anton Damen**. Zij zijn vooral bekend door hun humoristische strips in *Zozolala* (*De collectioneur*) en *Sjosji* (*Peer de plintkabouter*), maar leveren voor de *Incognito-reeks* een echte Halloween-thriller, met een verbazend strak scenario. Ook omdat het enige verhaal is dat bijna de volledige comic vult, en daardoor maximaal gebruik maakt van het publicatieformaat, is *Bubbels* een van de betere delen uit de *Reeks*.

WAAROM IS DE REEKS WAARDEVOL? De *Incognito-reeks* biedt jonge auteurs de kans om hun kortere verhalen alsnog in een niet al te pretentieuze boekvorm gepubliceerd te zien. Niet alle delen van de *Reeks* zijn even goed, maar er zitten enkele goeie strips tussen, waarvan het jammer zou zijn geweest als ze nergens gepubliceerd zouden zijn. Een nadeel van de *Reeks* lijkt te zijn dat de kwaliteit van de boeken helemaal afhangt van de auteurs en dat de uitgever niet echt sturend lijkt op te treden. Een ander mogelijk nadeel is dat steeds dezelfde auteurs boekjes lijken te gaan leveren voor de *Reeks*; de laatste delen waren van auteurs die al in de *Reeks* voorkwamen. Hopelijk krijgen ook andere auteurs een kans dan de enkele auteurs die al de overstap van het striptijdschrift *Incognito* naar de comicreeks hebben gemaakt. De uitgever kondigt voor 2002 in elk geval al wel drie delen aan van auteurs die nog geen boekje in de *Reeks* hebben.

EN NU PRAKTISCH! De delen van de *Incognito-reeks* zijn te krijgen in de betere stripwinkel voor de coverprijs. Dat wil zeggen 2,5 euro voor deel 1, 4,5 euro voor deel 2 en 4,10 euro voor de andere delen. Een abonnement voor vier delen kost 12,93 euro voor Nederlanders en 13,61 euro voor Belgen (hogere verzendingskosten). Je kan het bedrag overschrijven op gironummer 6193908 t.n.v. Robin Schouten te Zaandam onder vermelding van 'abonnement Incognito-reeks' en dan krijg je de boekjes thuis via de post. Belgische abonnees kunnen ook een naar boven afgerond bedrag contant opsturen naar Incognito-reeks, Bergblauwstraat 296, 1503 ML Zaandam, Nederland. Telefoon (+31)(0)75-6704371, e-mail: *incognito@comic.com* Er zijn speciale aanbiedingen voor losse nummers en zelfs voordelige pakketten; neem daarvoor contact op met Robin Schouten zelf.

Gezinsuitbreiding

Als de grote uitgeverijen een gezin zouden vormen, zouden ze standaard iedere maand een flinke stapel geboortekaartjes de deur uit moeten doen. Na een periode van ongekende expansie werd halverwege de jaren negentig noodgedwongen gas teruggenomen, maar in het jaar 2001 hebben de verkoopcijfers voor het eerst sinds die tijd weer een stijgende lijn vertoond. Daar wordt natuurlijk handig op ingespeeld met het lanceren van stapels nieuwe series. Het is maar de vraag of dit proces in 2002 geen halt wordt toegeroepen door de flinke klappen die de wereldeconomie onlangs heeft gekregen.

Voorlopig zijn de gevolgen van de voortplantingsdrift in de comicwereld echter voor iedereen duidelijk merkbaar. Een korte blik in de bestelgidsen voor het nieuwe jaar zegt meer dan genoeg. Eind januari gooit Marvel Comics er de eerste nieuwe maandelijkse titel van het jaar tegenaan. Het gaat hier om The Ultimates, na Ultimate Spider-Man, Ultimate X-Men en Ultimate Marvel Team-Up de vierde reguliere serie in het Ultimate-universum, de moderne kijk op klassieke Marvelhelden. De namen die aan dit project zijn verbonden, liegen er niet om. Schrijver wordt *Mark Millar*, bekend van zijn pittige werk voor Ultimate X-Men en daarvoor The Authority. Als tekenaar is *Bryan Hitch* aangetrokken. Hitch heeft de laatste jaren furore gemaakt met zijn heldere, vloeiende werk voor titels als The Authority en JLA. Samen gaan ze werken aan de Ultimate-variant van het superheldenteam Avengers.

Waarom de comic dan niet eenvoudigweg Ultimate Avengers heet? Volgens hoofdredacteur *Joe Quesada* is dat een kwestie van marketing. Hij vermoedt dat de term 'Avengers' een vooroordeel met zich meebrengt, terwijl de term 'Ultimate' juist meer aandacht trekt. Tja. Hij geeft in ieder geval ruiterlijk toe dat het om de centjes gaat. En hij kan er niets aan doen dat de nieuwe serie in de wandelgangen inmiddels toch is omgedoopt tot Ultimate Avengers.

Bij CrossGen Comics kunnen ze er ook wat van. Uitgever *Mark Alessi* timmert pas twee jaar aan de weg, heeft een groot aantal talenten en veteranen om zich heen verzameld en wil binnen vijf jaar maandelijks een titel of vierentwintig op de markt hebben. Dat is pas echt expansiedrift! Afgelopen november maakte Alessi een paar wisselingen van de wacht bekend. Zo maakt schrijver *Chuck Dixon* binnenkort de overstap naar CrossGen, waar hij vanaf nummer 21 de serie Sigil overneemt van *Barbara Kesel*. Dixon neemt tevens met ingang van nummer 13 de comic Crux over van *Mark Waid*. Zijn derde titel wordt een vooralsnog niet nader gespecificeerd project, dat min of meer gerelateerd is aan een andere, nieuwe serie genaamd The Path, gemaakt door *Ron Marz* (bekend van Scion) en *Andy Smith*. Dixon staat bekend om zijn verhalen vol actie en heeft met zijn werk voor de DC-series Birds of Prey en Nightwing veel succes geoogst.

Daarnaast maakte Alessi bekend dat tekenaar *George Pérez* begin 2003 eindelijk zijn eigen maandelijkse comic bij Cross Gen krijgt. Zodra hij klaar is met het megaproject JLA/Avengers kan hij aan de slag. Ander interessant nieuws is dat Mark Waid (voorheen schrijver van JLA) niet langer gebonden is aan zijn exclusieve contract bij de uitgever. Waid wil zich wel voor langere tijd toeleggen op de maandelijkse serie Ruse, maar wil bij DC binnenkort ook zijn vroeger bij Image stopgezette miniserie Empire voltooien. Drukke baasjes, daar bij CrossGen: aan ambitie geen tekort.

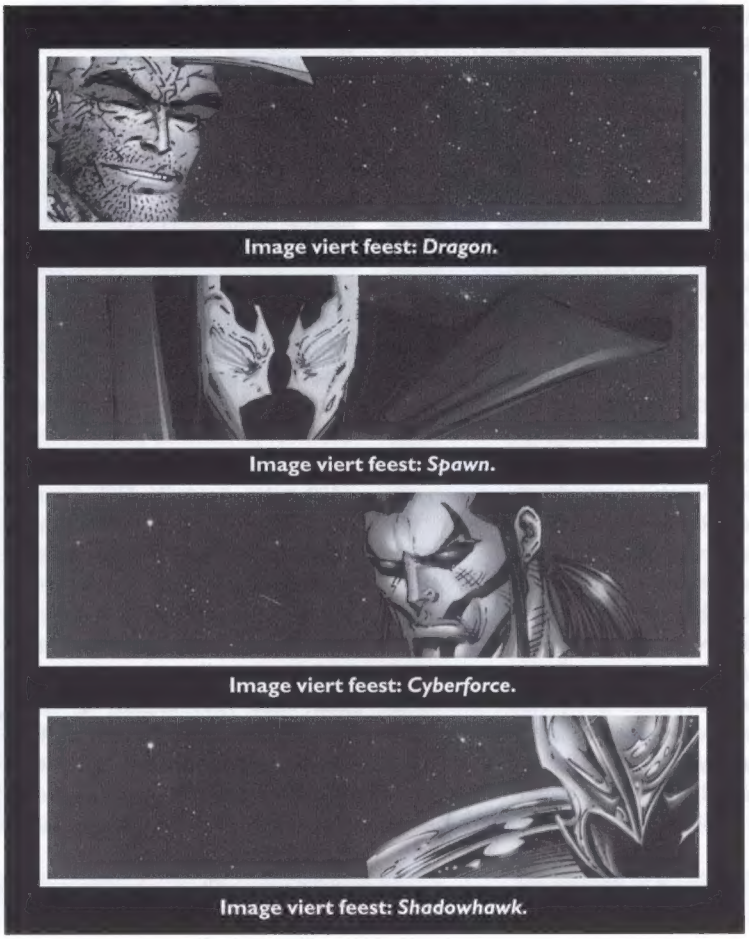

Image viert feest: *Dragon*.

Image viert feest: *Spawn*.

Image viert feest: *Cyberforce*.

Image viert feest: *Shadowhawk*.

Jubilaris

Image Comics is jarig. Zoals eerder gemeld, viert de uitgeverij in februari 2002 het tienjarig bestaan met een speciale hardcover die als titel het lekker directe Image Comics draagt. Het jaar 1992 was het jaar waarin een zevental jonge tekenaars het ruime sop koos en uit onvrede met de creatieve beperkingen bij onder andere Marvel en DC zelf maar een uitgeverij in het leven riep. Toentertijd riepen de critici dat het avontuur nooit lang zou kunnen duren. Tien jaar later is Image diverser dan ooit en heeft het een reeks bijzonder succesvolle comics en projecten voortgebracht.

Van de oorspronkelijke oprichters zijn er vier overgebleven, namelijk *Erik Larsen*, *Todd McFarlane*, *Marc Silvestri* en *Jim Valentino*. Speciaal voor het feestnummer halen ze alles uit de kast met vier compleet nieuwe verhalen over hun populaire creaties. Larsen vertelt eindelijk de ontstaansgeschiedenis van zijn personage Dragon, McFarlane schrijft en tekent voor het eerst sinds jaren weer zelf een Spawn-verhaal, Silvestri keert terug naar de basis met een vertelling over Cyber Force en Valentino komt met het eerste nieuwe Shadowhawk-materiaal sinds hij de hoogste baas bij Image is geworden. De hardcover telt 128 pagina's en kost liefst $24.95. Voor de echte 'die hards' wordt daarnaast een gelimiteerde oplage uitgebracht, inclusief 'dust jacket' en genummerde pin-up.

Overigens opvallend dat Image het na een paar jaar van snelle uitbreidingen momenteel rustiger aan doet. Voor februari staat slechts een titel of twintig aangekondigd en dat is wel eens anders geweest. Stilte voor de storm, een moment van herbezinning of een teken dat de creatieve energie opraakt?

Retro

Dingen die ooit modern waren, komen in de regel twintig jaar na dato weer helemaal terug. Dat is met kleding en muziek zo, maar blijkbaar gaat de regel ook op voor comics. Maken de jaren tachtig een comeback? Als je een beetje rondkijkt, lijkt het erop of alles inderdaad in die richting wijst.

DC heeft onlangs de serie Catwoman opnieuw gelanceerd. Niet in de gebruikelijke stijl met verhalen vol actie, flitsende tekeningen en strakke lijven in fleurige kostuums, maar heel ingetogen en simpel. Hoofdrolspeelster Selina Kyle heeft onder makers *Ed Brubaker* (ook schrijver van Batman) en *Darwyn Cooke* een metamorfose ondergaan, waarbij het woord 'retro' het beste past. Image volgt die

door
OLAV BEEMER

trend met het uitbrengen van een nieuwe reeks G.I. Joe, de actiehelden bij uitstek van de jaren tachtig. In februari verschijnt de bundeling van de eerste twee delen, gemaakt door de relatief onbekende *Josh Blaylok* en *Steve Kurth*.

Als vanzelfsprekend doet Marvel mee met de trend. In de laatste week van februari is het tijd voor het eerste nummer van Cage, een nieuwe serie over de gelijknamige held. Schrijver *Brian Azzarello* (van 100 Bullets) werkt samen met tekenaar *Richard Corben*, wiens stijl zo ontzettend retro is, dat elke pagina ogenschijnlijk uit de jaren zeventig of tachtig afkomstig is. 'Het heeft het tempo en het ritme van een film uit de jaren zeventig,' vertelt redacteur *Axel Alonso* grijnzend, 'maar dan binnen een moderne context, met veel gevloek, mooie meiden, grote wapens en drugs.' Cage wordt een vijfdelige miniserie, is gericht op een volwassen publiek en kost $2.99 per deel.

Het Britse duo *Garth Ennis* en *Steve Dillon (de makers van de inmiddels afgeronde serie* Hitman) duikt eveneens terug in de tijd. Aan het begin van hun carrière maakten ze een miniserie met de veelzeggende titel Dicks en in 2002 keren ze bij Avatar Press terug naar de plaats van het misdrijf met een volledig herziene editie genaamd Bigger Dicks. De miniserie is in feite een herdruk van de oorspronkelijke serie over privé-detectives (vandaar 'dicks') Dougie en Ivor, maar alles is opnieuw geletterd, gedeeltelijk opnieuw getekend en het bevat enkele pagina's nieuw materiaal. Speciaal voor de fans is het eerste nummer beschikbaar met een gewone en een extra grove cover.

Ultieme nostalgie bekruipt je bij het zien van de Battle of the Planets-poster die exclusief via distributeur Diamond verkrijgbaar is. Eind 2001 is in Amerika een begin gemaakt met het op DVD uitbrengen van de originele afleveringen van deze klassieke tekenfilm (in Nederland bekend als Strijd der planeten) en daar wordt stevig op ingehaakt met het uitbrengen van allerlei andere merchandise. Hoe lang duurt het voor een uitgeverij op het idee komt een nieuwe comic over het vijftal jonge helden te lanceren? Het zou best wel eens een gouden greep kunnen zijn.

Curieus

Leuk feitje: bij DC kunnen nu reeds bestellingen worden geplaatst voor een action-figure die pas in juni 2002 in de winkels verschijnt. Waarom deze vreemde marketingstrategie? Simpel, het gaat hier namelijk om de vijftien centimeter hoge Tim Hunter action-figure. Trouwe fans van de DC-comic Hunter: The Age of Magic (vroeger Books of Magic) weten het al jaren: Tim Hunter is eigenlijk de blauwdruk geweest van huidige mediagigant Harry Potter en DC Comics wil natuurlijk een graantje van dat succes meepikken. Zou het toeval zijn dat Warner Bros zowel achter Harry Potter als DC Comics zit?

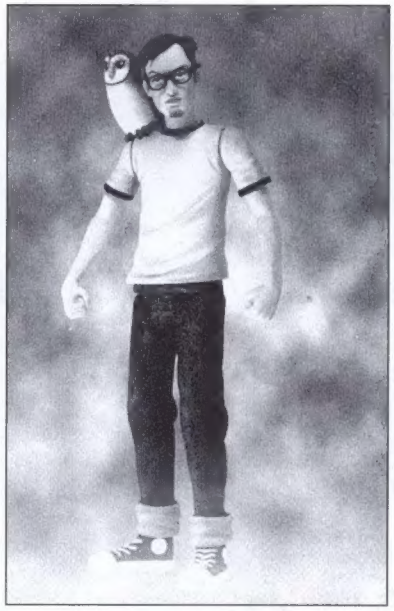

Ander buitengewoon curieus nieuws - waarvan je zou willen dat je het zelf verzonnen had - is afkomstig van Broadsword Comics. Niet zo lang geleden kon de serieuze comiclezer zich al achter de oren krabben bij het zien van de aankondiging voor een slipje met daarop een print van de comic Tarot, maar nu zijn de heren aan de beurt met twee speciale Broadsword boxer shorts. Is *Jim Balent*, de man achter Broadsword en vroeger tekenaar van Catwoman het spoor volledig bijster? Toegegeven, hij is niet de enige die naast comics ook andere koopwaar aanbiedt. Zo is bij Image Todd McFarlane bekend om zijn action-figures en dat loopt prima. Maar ondergoed? Dat heeft zelfs in de verste verte niets met comics te maken. Je gaat je bijna afvragen wanneer Balents volgende afspraak met de plaatselijke therapeut is. Gaat het weer een beetje, meneer Balent?

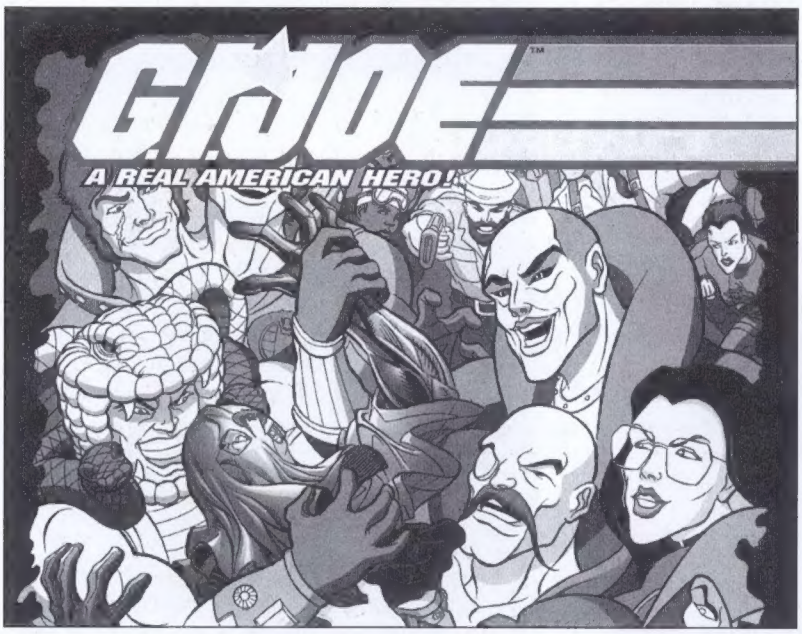

***Links, The Ultimates* door Millar en Hitch.**

***Linksonder*, Captain America en Thor in *The Ultimates*.**

***Rechts, Cage*, Marvel voor volwassenen.**

***Midden*, G.I. Joe is terug.**

***Rechtsboven*, Harry Potter? Nee, de actionfigure Tim Hunter.**

***Boven*, Nostalgie met *Battle of the Planets*.**

COWBOY HENK

STRIPOPENINGSPLAATJES

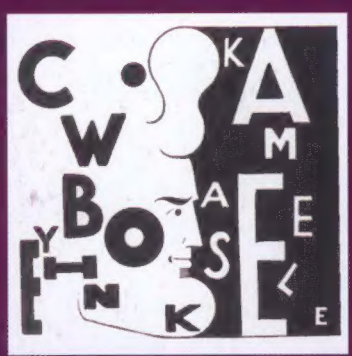

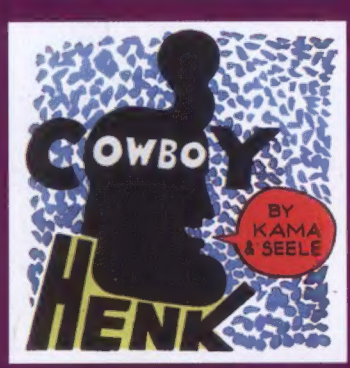

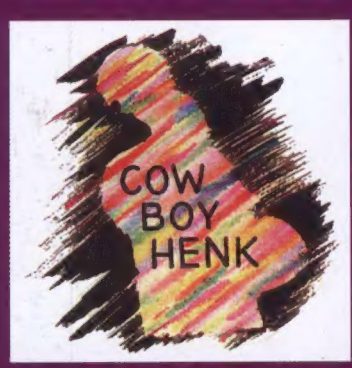

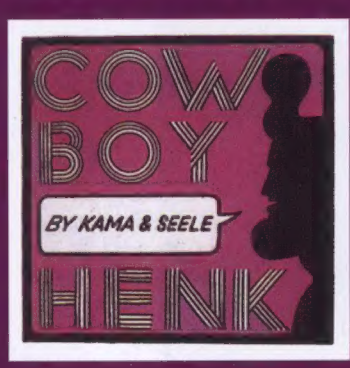

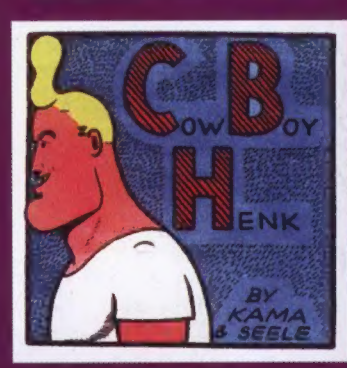

OM MEE TE BESLUITEN